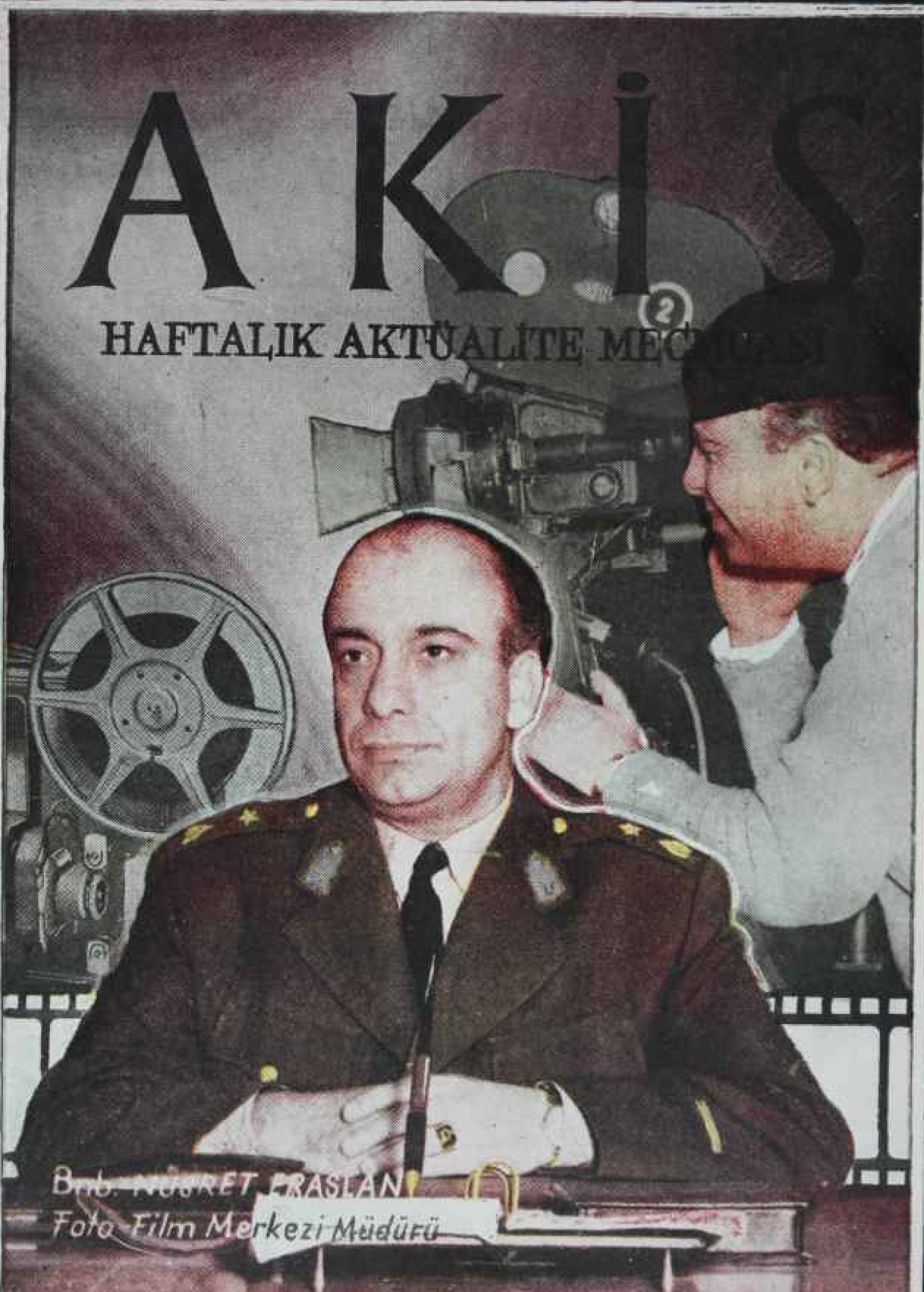
13 MART 1961 SAYI : 350

FİYATI : 1 LİRA

GRİP ve NEZLE
başlangıcında...
OPON
OPON
OPON
OPON
FAYDALIDIR

İşte

HUSUSİ KOKULU

KOMİLİ

TUVALET SABUNU

KOMİLİ

NECMİ KOMİLİ TEL: 220796

ÖZGÜ REKLÂM

AKİS

her hafta
kapışılıyor

birmecmuayı
5 kişi okursa

AKİS'i
her hafta 150
binden fazla
insan böyle

merakla okuyor

bunlar sizin müstakbel
müşterilerinizdir
reklamlarınızı AKİS'e
vermekte acele ediniz

AKİS

2 Büyük yenilik

1

AKİS, Nisan ayından itibaren yeni bir servis ihdas ediyor. Bu, aylıkla geçinen kimselerin AKİS'i daha kolay okumalarını sağlamak için düşünülmüş bir servistir. En ziyade aydınlar ve cemiyetimizde müstesna mevki işgal eden, tesirleri büyük kimseler tarafından okunan AKİS bu hususiyetleri dolayısıyla aylıkla geçinen okuyucusu en fazla olan mecmuadır. Geçim zorluğu, bilhassa memur okuyucuları ay sonlarında bazen bir lira verip AKİS'lerini almaktan alakoymaktadır. Bu yüzden, Nisan başından itibaren bize ayın ilk haftasında 4 lira gönderen okuyucularımız 6 AKİS'e hak kazanacaklardır. Böylece, bir sonraki ayın ortasına kadar AKİS'lerini sağlamış olacaklardır. Ertesi ayın başında gönderilecek bir yeni 4 lira o artakalan 2 AKİS'in üstüne 6 AKİS daha ekleyecektir ki müteakip ayın sonu bulunacaktır. Böylece, bir çeşit taksit, AKİS almayı kolaylaştıracaktır. Bu hususta önümüzdeki hafta daha geniş tafsilât verilecektir.

2

AKİS okuyucularının İsmet İnönü'nün bu mecmuada yayınlanmış bulunan hatıralarından tanıdıkları

ÖZDEN TOKER

senenin en alaka çekici röportaj serisini gene AKİS için hazırladı.

20 Mart 1961 de yayınına başlıyoruz

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XX, Sayı: 350
Yazı İşleri
Rüzgarlı Sokak Ovehan *Kat 3 Daire 7*
***Tel :* 11 89 92 P.K. 582 - Ankara**

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa *Tel : 11 52 21*

*

Başyazar

Metin Toker

*

Akis Neşriyat Ltd. Şirketi adına
imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER

*

Yazı işlerini fiilen idare eden
Mesul Yazıişleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına aymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartlan :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL
İlan işleri :
Telefon : 11 52 21
TELE - RADYO - REKLAM
Atatürk Bulvarı Büyük Ban No. 39
ANKARA — Tel: 12 87 93 - 12 98 77
Dizildiği yer :
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarih: 12.3.1961

Kapak resmimiz

Bnb. Nusret Eraslan

Bir film operatörü

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Tttrkiyede "En sevimsiz ay hangisidir?" diye bir sual sorulsa, alınacak cevap şüphesiz "Mart ayıdır" olacaktır. Bu ay için eskiler "Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır" dediklerinde elbette ki bir gün Türkiyede onun "vergi ödeme ayı" olacağından haberdar bulunmuyorlardı. Şimdi -isterseniz, herkes gibi siz de buna atom bombasına veriniz- havalar eski şiddetini kaybetmiş bulunduğundan ısınmak için kazma kürek yakmaya lüzum kalmamıştır ama Mart aylarında vergilerini ödemek için kazma kürek satanlar onların yerini tutmuştur. Her yıl gibi bu yıl da, müesseseler bilançolarını Mart başında tamamlamışlar ve Maliyeye vermeye başlamışlardır. Bu müesseselerden bir tanesi, elinizde tuttuğunuz mecmuanın sahibi AKİS Limited Şirketidir.

Bizde, müesseseler malî durumlarını sır gibi gizlemek adetindedirler. Halbuki, mesela Amerikada her firma her yılın sonunda o yıl içindeki durumunu açıklar. Kanaatimizce bu, bilhassa gazeteler gibi umumi efkârın malı olan müesseseler için ayrı bir lüzum taşımaktadır. Gerçi içinde yaşadığımız anormal günlerde bazı anormal hislenin tahrike fasla müsait halde bulunması böyle açıklamaları mevsimsiz saydırmaktadır ama, temennimiz odur ki normal günlerin avdetinde bu güzel usul bizde de revaç bulsun ve halk hergün temas halinde olduğu, yahut adını bildiği, konusuyla ilgilendiği müesseselerin başarı dereceleri, çalışma tarzların hakkında bilgi sahibi olsun. AKİS, kendi hesabına, bu açıklamayı bu yıldan itibaren yapmak kararındadır.

1960 yılı içinde Türkiyede 2.020.373 AKİS mecmuası satışa çıkarılmıştır. Bunlardan 1.387.323 tanesi satılmıştır. AKİS 1960 yılı içinde, Menderesin meşhur Tahkikat Komisyonu tarafından 28 Nisan tarihinde kapatılmıştır. AKİS ancak İhtilâl üzerine, 30 Mayıs tarihinde meşhur 301 numaralı sayısıyla yeniden yayın hayatına girmiştir. Kapalı kaldığımız müddeti de hesaba dahil etmek suretiyle, satışımız 52 haftaya taksim edildiğinde görülmektedir ki her hafta net 26.679 adet AKİS mecmuası 1960 yılı içinde Türkiyede satılmıştır. Bu, Türk cemiyeti içinde söz ve mevki sahibi 26.679 aileye her hafta bir AKİS mecmuasının girdiğini göstermektedir.

AKİS Limited Şirketi 1960 yılı içinde AKİS mecmuasının yayınlanmasından 1.278.543 lira 56 kuruş gelir sağlanıştır. Bunun 1.071.783 lira 52 kuruşu mecmua satışından gelmiştir. Geri kalan 206.759 lira 36 kuruşun 185.423 lirası ilân geliridir. AKİS'e ilân ancak 27 Mayıstan sonra gelmeye başlamıştır. Bilindiği gibi Menderes iktidarı AKİS'e ilân verilmesini fiilen yasak etmiş bulunuyordu. AKİS'in, ilân sahipleri için gerçekten faydalı bir reklam sahası teşkü ettiği vakıası gün geçtikçe daha iyi anlaşıldığından her geçen gün biraz daha fazla firma, ilanlarını AKİS'e vermektedir. Gelirlerin diğer kısmı abone bedelleri, perakende satışlar ve iade mecmualar satışı neticesidir.

AKİS'in, bu gelire karşılık senelik masrafı 1.040.604 Ura 62 kuruştur. Bu gelir ve bu gider mahsup edildiğinde görülmektedir ki AKİS Limited Şirketi 1960 yılında 287.938 lira 74 kuruş kâr sağlamıştır. Bu kârdan Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Stopaj olarak ödenecek vergiler tutan 171.278 Uradır. Böylece AKİS Limited Şirketi 1969 yılında ortaklarına 66.659 Ura 74 kuruşluk bir meblâğı temettü olarak pay edebilmektedir.

AKİS, bir kaç aya kadar yedinci yayın yılını geride bırakacak ve sekizinci yılına başlayacaktır. Eğer bu mecmua, şimdiye kadar Türkiyede hiç bir siyasi mecmuaya, nasip olmamış bir kaderin sahibi olabilmişse, biz bunu AKİS'in ilk çıktığı gün kendisine çizdiği prensiplere "her ne pahasına olursa olsun" sadık kafana azmine vermekteyiz. Bu prensiplerden mecmuayı dün nasıl kahır ayıramamışsa, bugün veya yarın da lütuf ayıramayacaktır. AKİS'l sevk ve idare edenler gerçek kuvvetlerini en ufak politik heves, niyet taşımamalarından almaktadırlar. AKİS'e bu yüzden inanılmaktadır, AKİS'e bu yüzden güvenilmektedir.. AKİS bugün de, yarın da doğru bildiğini yazacak, inandığım söyleyecek, hatır ve gönül tanımadan bir siyasi mecmuanın esas vazifesi saydığı havadis verme ve fikir söyleme, ikaz etme vazifesini yerine getirecektir.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt: XX, Sayı: 350

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

13 MART 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Gürsel Mecliste konuşuyor
Takdir ile uslanın, yoksaa...

Millet

Gür ses

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında başkentte yükselen bir ses, bütün yurda ve bu yurdun iyi niyetli sakinlerine, perde perde dağılarak sükûn, huzur getirdi. Ses, İhtilalin ve Devletin başı Cemal Gürsele aitti. Orgeneral Gürsel, seçimlerin ufukta göründüğü §u sırada Geçici İdaresinin tutunumun ne olacağını açıkladı. Seçimlere Türk milleti, hiç bir olağanüstü tedbire başvurulmaksızın götürülecekti ve havanın poyraza çevrilmeşine lüzum bırakılmayacaktı. Sayısız milli menfaatin bir an önce seçim yapmakta olduğu İktidar tarafından görülüyordu ve iyiniyetli ihtilalciler bu yollarından asla çevrile* meyecekti. Yalnız, Gürsel iki şey istiyordu. Kuyruk avına çıkmış olanlar suyu bulandırmamalıdırlar. Seçimlerden sonra bu memleketin kaderine tam selâhiyetle el koyacak politikacılar ise, Allah rızası için "Menderes ekolü"nün talebeleri olmamalıdırlar. Kendinden emin insanların' tok sesi, fakat kalpleri memleketlerinin iyiliği için çarpanların heyecanı içinde yapılan bu ihtarlar her tarafta müsbet karşılandı ve tatlı akisler bıraktı.

Bunun sebebi, yüze yüze kuyruğuna geldiğimiz bir intikal devresinin sonunda idarecileri şaşırtmak için girişilen manevraların birden bire dozunu arttırmış olmasıdır. Sinsi tahrikler, uçurulan balonlar, kışkırtılan basit hisler, çıkarılan dedikodular ve bir demagoji kampanyası ara açma oyununun muhtemelen -ve inşallah- son perdesini teşkil etmiştir. Damgalı ve sicilli Kuyrukların, bu Kuyruk sıfatını milyonlarca iyi niyetli vatandaşa da bulaştırmak için sarf ettikleri gayretler bir takım rekabetler körüklemek, olağanüstü yollara kudret sahiplerini itmek. istikbal üzerine asla tutmayacak ipotekler koydurmak gayesini hedef bilmektedir. Aslında onlara da ve onlara kuzeyden İlham gönderenlere de hak vermek lazımdır. Zira bu, onların da son şansıdır.. Kurucular Meclisinde yükselen gür ses bütün bu manevraların tebessümle seyredildiğini göstermiş, fakat bugün tebessüm edenlerin yarın kaşlarını çatabileceklerinl, bunu yaparken de olağanüstü tedbirlere hiç lüzum hissetmeyeceklerini ortaya koymuştur. Bu konuşmadan bir kaç gün evvel yayınlanan Genel Kurmay Başkanının mesajı da Türk Silâhlı Kuvvetlerinin neyi arzuladığım ortaya koyduğundan Ordu - Millet iradesinin tecellisine artık hiç bir şey mâni olamayacaktır.

Kardeşlik Haftası

Fakat Cemal Gürselin teşebbüsü bununla kalmadı. Devlet Başkanı vatandaşları bir araya getirecek ve onlardaki kardeşlik duygularını canlandıracak bir de Kardeşlik Haftası düşündü. Bu hafta, arefe günü Başkan Gürselin bir konuşmasıyla açılacak ve Şeker Bayramırı da içine alacaktır. Heyecanlı ve ateşli şair Behçet Kemal Çağlar Ankara Radyosunda iki konuşma yaparak düşünülen haftanın mahiyetini anlattı. Fikir sudur: Türk milleti kendi arasında kardeşçe yaşamak niyetindedir ve aynı ideallere sahiptir. Siyasi kanaat aykırılığı düşmanlık mânasına gelmez. Başka başka düşünmek, fakat dost münasebetleri kurmak lüzumludur ve kabildir. Vatandaş kütleleri kendilerini başka zümrelere karşı kin, intikam, nefret ve düşmanlık hissine iten bir avuç, ama bir avuç tahrikçiye kapılmamalıdır.

Haftanın ne netice vereceği tabii meçhuldür. Fikrin biraz çocuğumsu tarafı bulunmadığı da pek söylenemez. Ama Geçici iktidarı elinde tutanların yüreklerinin ne derece iyi niyetlerle ve asıl hislerle çarptığını göstermesi bakımından herhalde bir fayda verecek, kurulan kendilerini kapmak isteyen kurtlara karşı ne de olsa uyaracaktır.

Seçimler

İlk ziyaret

Köşeyi önce bir askeri cip döndü, sonra onu siyah bir Cadillac takip

Haftanın İçinden

Bağdattan Dönecek Hesap

Metin TOKER

Partiler için seçim demenin teşkilat demek olduğu bir gerçektir. C.H.P., itibarının bu memlekette en düşük okluğu 1954 yılında sırt yaygın bir teşkilâta bulunduğundan dolayı üç buçuk milyon oyu derlemeye muvaffak olmuştur. Bu, elbette demek değildir ki C.H.P., teşkilâtı marifetiyle üç buçuk milyon oy sağlamıştır. Teşkilât sağlaman. Teşkilât derler. 1950 - 54 yılları arasında C.H.P. nin pek talihsiz bir muhalefet yapmakta olması neticesi bu parti milletin gözdesi değildi ama, Türkiyede üç buçuk milyon müşterisi mevcutta. Çeşitli sebeplerden dolayı partiye olan bağhlıklarını muhafaza etmiş bulunan bu kütlenin oylarını C.H.P., sağlam bir teşkilât olduğundan dolayı başarıyla sandıklara aktarabilmiştir.

Şimdi, yeni partilerin teşkilât kurma yarışını seyrediyoruz. Bu yarışta, haklı veya haksız, bir takım hareketleri, bir takım sözleri yadırgıyoruz. Bunların içinde bizi tedirgin edenler oluyor. Belki de bazılarımız politikayı fazla semavi bir saha saydığımızdan küçük hesaplar, basit taktikler, aşağılık demagoji ağırımıza gidiyor. Hele, biraz fazla evhamla pek tehlikeli addedilebilecek sahalarda at oynatmaya, pala sallamaya kalkışanlar olunca üzalüyoruz, sinirleniyoruz. Bunların, demokrasi oyununun tabiî icaplarından olduğuna nedense unutuyoruz. Unuttuğumuz başka bir nokta Demokrasinin, bütün kusurlarına rağmen en faziletli rejim olduğu ve Türk milletinin, bütün eksiklerine rağmen son derece sağlam bir sağduyuya sahip bulunduğunu 1945'ten bu yana ispat ettiği oluyor. Eğer bu asıl mühim gerçeği hatırdan çıkarmazsak, partilerin teşkilât kurma yarışını gönül ferahlığı içinde ve hattâ tadını alarak seyredebiliriz. Tepemizde bekleyenin ekmeğine yağ sürecek olan, bizim telâşlanmamız ve itidalimizi kaybetmemizdir. Tarihte bir çok demokrasi dejenere olmuşsa gerçek sorumlular sorumsuz politikacılar değil, soğukkanlılıklarını muhafaza edememiş kudret sahipleridir. Açıklık rejimlerinde devlet adamlarının. Ur tek pusulası olmak gerekir: Tahammül! Gemiler, o pusulanın gösterdiği istikametten kaptan ayrılınca batar. O istikametten ayrılmadı mı, gemi mutlaka selâmete çıkar.

Bugün, bir zümrüd-ü anka kuşu yeni kurulan başlıca iki partinin liderlerinin rüyasına girmektedir. Bunlara bakılırsa, son seçimlerde D.P. nin bilinen ve bilinmeyen usullerle aldığı dörtbuçuk milyon oy -Suzan Sözenln meşhur romanının adıyla- bir Sahibini Bekleyen Kadın gibi muallâktadır. Ona şirin görünüldü mü, o okşandı mı, ona kompliman yapıldı mı bu dilber hatun kendisini hemen Y.T.P. veya T.A.P. rumuzunu taşıyan partinin kucağına bırakıverecektir. Sayın Gümüşpalanın pek çok kimseyi irkilten "Türkiyede kuyruk ve düşük yoktur" sözü böyle bir inancın icabıdır. Sayın Aydın Yalçının pek az kimse tarafından görüldüğü için pek az akis bırakan, fakat mahiyet itibariyle T.A.P. nin sayın liderinin demecinin aynı olan başyazılarında yaptığı basit demagoji bu ümidin neticesidir. İki yeni parti batarı şanslarını kuyruklara ve düşüklere şirin görünmede gördüklerinden zümrüd-ü anka kuşu avında sa--- Bölükbaşıya ciddi rakip kesilmişler, bu yüzden de çoktan hükme bağlanmış bir takım eski tartışmalarda Menderesin itibarını kaybetmiş tezlerini meşale diye ele almışlardır. Sayın Yalçına bakılırsa Menderesin -bugün sıkıntısını omuzlarımızda çektiğimiz- ekonomi politikası bir şaheserdir. Demokrasimizin dejenere olmasına ise, ah o İsmet Paşa ve C.H.P. yok mu, onların tutumları sebep olmuştur. Sayın Gümüşpalanın partisinden gelen sesler de, bunlardan farksızdır. Tıpkı, sayın Bölükbaşının organı Kudretin herkesi her gün inandırmak istediği hususlar gibi.. İki yeni parti bu davranışlarının meyvalarını da almaktadırlar: Eski D.P. militanları iki yeni teşekkül arasında taksim olmaktadırlar. Meşhur tâbirle kılıç artıkları ise -yahut pala artıkları- C.K.M.P.. de başlarım sokacak Ur yer bulmaktadırlar.

Siyasî partiler için teşkilâtın seçimlerde önemli bir yer tutması, siyaset hayatımızın bu havarilerini bir yanlış hesabın kurbanı yapmaktadır. Bu siyaset havarileri, frenklerin dediği gibi "ağaçların yüzünden ormanı görememekte" dirler. Zannetmektedirler ki sağladıkları üç nalla bur attır ve iş dördüncü nala kalmıştır. Halbuki aslında, ellerine geçirdikleri bir naldır ve dana üç nala bir ata muhtaçtırlar. Politikada hayaller gerçeklerle karıştırıldı ve gözler olanı değil de olması arzulananı gördü mü salim neticeye varma imkânı zaten ortadan kalkar. Sayın Gümüşpala veya sayın Yalçın değil ama, onların partilerinde bulunan ve memleket realitelerini bir zamanlar pek âlâ görebilen kimselerin bir parti kurar kurmaz nasıl olup ta şeşi beş görmeye başladıklarım anlamak hakikaten zordur. O dörtbuçuk milyon oy, 27 Mayısta ihtilâl değil de seçim yapılsaydı mevcut değildi. 27 Mayısta ihtilâl değil de seçim yapılsaydı C.H.P. rahat bir ekseriyetle iktidara gelecekti ve bu millet kendisini aldatan Bayarla Menderesi sandık başında temize havale edecekti Zaten D.P. nin, hazırlandıklarını bizzat Bayarların, Mendereslerin ve arkadaşlarının Yassıadada itiraf ettikleri seçimi Ur türlü göze alamamasının, evvelâ Tahkikat Komisyonuyla son demokrasi kırıntısını da yok etmeye teşebbüsünün sebeb-i hikmeti budur D.P. teşkilâtı, Bayarla Menderes seçimle düşmeyi göze alıp milleti sandık başına çağırsaydı, şüphe yok bir kısım oyu derleyecekti. Ama bu, asla dörtbuçuk milyon oy olmayacaktı. Seçim yapılsaydı derlenebilecek bu oyların bir muazzam kısmı ise, 27 Mayıs sabahı uçup gitmiştir. Bir iktidar, bir milleti kendisinden kurtulmak için İhtilal yapmaya kadar götürecek ve sonra aynı millet bir yıl geçince o iktidarın şarkılarını söyleyenlerin peşine takılacak! Bunu sanabilmek için, bu milleti hiç tanımamak lâzımdır. Bunu umabilmek için, sosyal hiç bir mefhumdan anlamamak lâzımdır. Görülecektir: Yeni partiler ilk seçimlerde, bugün o türkülerle devşirdikleri eski D.P. militanlarıyla başbaşa kalacaklardır. Şimdi bir çoklarımızı ürküten politikaları, büyük hezimetlerinin ani sebebi olacaktır. Bırakalım söylesinler, bırakalım yazsınlar ve bırakalım yapsınlar. Bardaklarda koparılan fırtınalar karşısında memleketin İdarecileri soğukkanlılıklarını muhafaza edebildiler ve vâdeyi uzatmadılar mı, bu seçim sonrası, akla gelebilecek bütün harman sonlarının en eğlencelisi olacaktır.

etti. Cadillac'ın gerisinde üç otomobilden müteşekkil bir konvoy bulunmaktaydı. Yeni Meclis binasının arka tarafındaki tunç kapının önünde nöbet tutan genç adamlar hummalı bir faaliyete giriştiler. Foto muhabirleri boyunlarında asılı makinelerini hazırladılar ve kapının hemen sol kenarında mevzi aldılar.

Hâdise, bitirdiğimiz haftanın sonundaki cuma günü cereyan ediyordu. Saatler tamı tamına 15'i göstermekteydi. Askerî cip süratle ilerledi ve tunç kapının takriben 20 metre ilerisinde park etti. Onu takip eden siyah Cadillac numarasızdı ve Cumhurbaşkanlığı forsunu taşımaktaydı. Onun park yeri kapının hemen önündeki pırıl pınl asfalt oldu. Cadillac-- şoför mahallinde oturan yakışıklı bir albay süratle yere atladı, Cadillac'ın arka kapısını açarak lâcivert sivil elbiseli babacan bir adamın inmesine yardım etti. Böylece İhtilâlin başı Gürselle maiyeti erkânının, Kurucu Meclis müzakerelerini takip etmek üzere yeni Meclis binasına yaptıkları ilk ziyaretin birinci adımı atılmış oldu.

Aslında her sey saatlerin 14.30'a yaklaştığı sıralarda başlamıştı. O saatlerde yeni Meclis binasının koridorlarında dolaşan bir takım genç adamlar her rastladıkları ilgili memura Başkan Gürselin yeni Meclis binasına yapacağı ziyaretin saatini ve gireceği kapıyı soruyorlar, fakat bir türlü sadre şifa bilgi elde edemiyorlardı. İş başa düşünce gazeteciler, babacan Başkanın gireceği kapıyı bizzat keşfetmekte gecikmediler. Baş kan arka taraftaki tunç kapıdan girecek vs hiç yorulmadan üst salon yoluyla Millî Birlik Komitesi ve davetlilerin Meclis çalışmalarını takip ettikleri locaya gidecekti. Bunun için her türlü hazırlık İkmal edilmişti Hazırlığın son safhasına bizzat gazeteciler de şahit oldular» Bu son hazırlık tunç kapının Önünde cereyan ediyordu. Bir hademe. Gürselin basacağı yerleri paspasla silerken, Millî Emniyete kensup sivil memurlar da son emniyet tertibatını alıyorlardı. Gazeteciler kendi aralarında sohbete dalarak Başkanı beklemeğe koyuldular. Saat 15'e yaklaşırken tunç kapı--- önünde Devlet Bakam ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek göründü, Özdilek, hazırlıkları bizzat tetkik etti ve sonra ilgililere emirler vererek içeriye girdi. Nitekim biraz sonra da beklenen mıısfir ve maiyeti yeni Meclis binasının arka kapısı önündeydiler.

Besmeleyle atılan adım

Gürsel, yakışıklı Albay Agasi Şenin yardımıyla siyah Cadillac'ın kapısında ilk adımım atarken flâşlar patlamağa başladı. Gürsel bir an duraladı, sonra sağ elinde tuttuğu zarif bastonuna dayanarak arabadan indi. Yüzündeki geniş tebessüm güvenlik telkin etmekteydi. Solunda Fahri Özdilek, sağında Temsilciler Meclisi Başkam Kazım Orbay bulunuyordu. Babacan Gürsel, Kâzım Orbaya döndü ve elini hararetle sıkarken:

"— Hürmetlerimi sunarım efendim" dedi.

Mütevazı Orgeneralin eski Genel Kurmay Başkanına fısıltı halinde söylediği ilk sözler bunlar oldu. Sonra ağır ağır yürünmeğe başlandı. Gürselle Orbay, kendi aralarında konuşuyorlardı. Kısa süren bu konuşmada ilk sual Temsilciler Meclisinin kibar tavırlı Başkanından geldi:

"— Efendim, acaba yoklamadan evvel mi, yoksa yoklamalar yapıldıktan sonra mı konuşmak arzu edersiniz?"

Gürsel bu suale ayni fısıltılı sesle:

"— Nasıl isterseniz... Benim için beis yok. İsterseniz yoklamadan evvel konuşayım" diyerek mukabelede bulundu.

Fakat Başkama hemen solunda yürümekte olan Başbakan Yardımcısı Özdilek, Gürsele doğru hafifçe eğilerek:

"— İsterseniz yoklamalardan sonra konuşun" dedi.

Babacan Gürsel bu talebe de rıza gösterdi ve:

"— Olur. benim için beis yok. Siz nasıl isterseniz..." dedi.

Başkanın tarihi konuşmasının Kurucu Meclis yoklamalarından sonra yapılmasına karar verilerek tunç kapının önüne gelindi. Gürsel burada

Başkan Gürsel yeni Meclis binasında
Besmeleyle açılır dükkanımız....

yanındakilerden yırım adım ayrıldı. Pek dinç görünüyordu. Derledi ve kapının önünde bir an durdu, sonra:

"— Bismillahirrahmanirrahim, ilk defa girmek kısmet oldu" diyerek adımım attı.

Anlaşılan Başkan bu günü hasretle beklemişti. Başkam beraberindekiler ve basın mensupları takip ettiler. Üst salona girildi. Gürsel, Kurucu Meclis açıldığından ve çalışmalara başlandığından bu yana yem Meclis binasını biç görmemişti. Bunun için salonları, salonlardaki muazzam sütunları hayranlıkla seyretti ve yanında bulunan Fahri Özdilekten yeni Meclis binası hakkında izahat aldı. Sonra hep birlikte Başkanın Kurucu Meclis çalışmalarım takip edeceği locanın bulunduğu kısma gelindi. Ne var ki bu arada, Millî Birlik Komitesinin, çekirdekten yetişme gazeteci, işgüzar Basın Bürosu memuru, eski arkadaşlarının yolunu keserek, onları oraya kadar sevdiğini belli etti!

Gürsel, kendisi için hazırlanan yere oturmak üzere ilerlediği sırada salonda bulunan Kurucu Meclis üyeleri Başkam alkışlamağa başladılar. Bu alkış ayakta oldu ve uzun müddet devam etti. Sonra Gürsel salondakileri selâmladı ve alkışlar arasında yerine geçti. Sol tarafında Fahri Özdilek oturuyordu, sağ gerisinde yaveri Agasi Şen bulunuyordu. Bir ara Başkama, elindeki bir kaç yapraklık nutka göz attığı görüldü. Gürsel Kurucu Mecliste yapacağı ilk konuşmasını evvelden hazırlamıştı. Bunu bir kere daha gözden geçiriyordu.

Mühim konuşma

Bu sırada Başkanlık Divanı birleşimi açtı. Salon hayli kalabalıktı. On aralar Milli Birlik Komitesi üyeleri tarafından doldurulmuştu. Temsilcilerr bar zamanki yerlerinde pek neşeliydiler. Bâzı gözler arka «ıralarda irikıyım, beyaz saçlı, büyük başlı bir adamı aradılar. Fakat C.K.M.P. nin lideri Bölükbaşı toplantıyı şereflendirmemişti.

Başkanlık Divanı yoklamaların bittiğini, salonda ekseriyetin bulunduğunu ifade ettiğinde saat 15.10'u gösteriyordu. Bu sırada Gürsel bir bardak su istedi ve içti. Sonra yanındakilere, mikrofonu kaldırmalarını, ayakta konuşmak istediğini bildirdi. Mikrofon kaldırıldı ve Başkanın boyuna göre ayarlandı. Gürsel, bütün gözlerin kendisine yöneldiği bir sırada ağırca yerinden kalktı ve mikrofonun önünde durarak mühim konuşmasına başladı. Başkanın ilk sözleri:

"— Sizleri selâmlarım!" oldu.

Daha sonra, hastalığı dolavısıyja kendisine gösterilen alâkadan dolayı tefekkürlerini bildirdi. Salon alkıştan inliyordu. Gürsel, Yüksek Meclisin çalışmalarını yakından takip etmişti. Anayasa çalışmaları, seçim kanunları üzerinde yapılan titiz çalışmalar hayranlık celbediciydi. Gürsel bunun için İkinci Cumhuriyetin kurucusu durumunda olan Meclis üyelerine samimi teşekkürlerini bildiriyordu. Konuşmasının asıl mühim kısmı başladığında Başkanın heyecanlandığı görüldü. Hattâ Basın locasında bulunan bir gazeteci yanındaki arkadaşına:

"— Bak, Balkan ağlıyor" dedi.

Halbuki Başkan ağlamıyordu, Sadece üzüntüsünü izhar «diyordu.. Konuşmanın dikkati çeken kısmı, son günlerde ortaya çıkan erken seçim havadisleri ve bir takım kimselerin D.P. oylarını avlama sevdasına düşmeleriyle ilgiliydi. Bu rüyayı görenlere bizzat ihtilalin hap kat'i ihtarda bulunuyordu, hem de Kurucu Meclis kürsüsünden... Gürsel bu D.P. oyu avcılarından bahsetti ve :

" —Demokrat Partiyi eski pervasız alışkanlığı içinde yeniden hortlatmıya çalışanlar vardır ve onlar eski Demokrat Partinin, Anayasa hususundaki temiz anlayışımızı kabul etmiye müsait olmıyan bedbaht unsurlarıdır" dedi.

Bu sırada salonda yeni bir alkış tufanı kopmuştu. Başkan Gürsel bu konuşması ve şu sözleriyle en mühim bir yarayı teşrih ediyor ve yaranın tedavisi için neler yapılması gerekti--ini en vazıh ve en selâhiyetli bir şekilde ortaya koyuyordu. Nitekim sözlerine şöyle devam etti:

"— Bunlar ihtilâlin manasım, hedefini hâlâ anlıyamamış zavallılardır ve bir takım gayri ahlâki yollardan eski Demokrat Partili dürüst ve masum vatandaşlara kur yapmaktadırlar. Bunlar tehlikeli bir ateşle oynadıklarının farkında değildirler, fakat bunlar asla ve asla düşüncelerinde muvaffak olamıyacaklardır."

Bu sözler de bir alkış salvosuyla kesildi. O anda Kurucu Mecliste bulunan herkes Başkanın söylediklerinin yerinde olduğunu kabul ediyordu. Doğrusu istenirse, seçim havadislerinin ortaya çıkmasıyla birden faaliyete geçen bu D.P. oyu avcıları işi pek azıtmışlar, böyle bir ihtarı hak etmişlerdi.

Tekdir ve kötek

Aslında, Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunayın yayınladığı ve Ordu - Millet münasebetlerini bahta konusu edip Türk Silahlı Kuvvetlerinin gerçek arzusunu dile getiren mesajdan sonra gelen Gürselin ihtarı boşuna değildir. Yurtta mevcut ve başkente agrandismanla akseden bir takını kıpırdanışları İnkılâp Mahkemeleri fikrini kudret sahiplerinin ciddi tekilde hatırlarına getirmiştir. Ancak kudret sahipleri, İhtilâlden bu yana pek az bir iki istisnayla hemen dalma yaptıkları gibi soğukkanlılıklarını ve temkinlerini elden kaçırmamışlar, oyuna gelmeyi reddetmişlerdir, lira, bir ciddi tedbir gibi gelen İnkılâp Mahkemelerinin aslında sâdece tutulan yolu dejenere edeceği görülmüş ve iktidarın, gerekirse, her hangi kıpırdanışı böyle olağanüstü tedbirlere lüzum kalmaksızın da bastırabileceği gerçeği göz önünde

Kulağa Küpe

Abalı!

Şu, hele son seçimlerde oylarını en iyi niyetlerle ve bir şeyler bekleyerek D.P. ye vermiş bulunanlar gerçekten pek talihsiz.

Baksanıza, başını yiyen azgınlık günlerinde Menderes, kafayı da çekti mi yaptığı her marifeti bu kütlenin arzusu diye satmaya kalkardı. Sanki D.P.. ye oy verenler, üstada "Muhalefeti yok et, Üniversiteyi toz et, Basını duman et" demişler gibi.. Ne ise, o yıkıldı gitti.

Ama bu sefer de, onun yerine Kuyruklar türedi. Yâni, Menderesin peşine takılan ve Allah ne verdiyse cebe indiren, şimdi do bir yolunu bulup dişarda kalanlar... Kendilerine Kuyruk dendi mi, basıyorlar feryadı: Vay efendim, bu memlekette D.P. ye oy vermiş milyonlarca vatan evladına nasıl olur da kuyruk denilebilirmiş, onlar da aynı toprakların çocuklarıymış, millet ikiye ayrılamazmış! Ayol, onlara kuyruk diyen yok. Kuyruk sizsiniz, siz! Anlatabilirsen, anlat.

Ha, mesele anlaşılıyor. Çare de basit. Bu, D.P. ye en iyi niyetlerle ve birşeyler bekleyerek oy vermiş olanlarla İnkılapçıların mutlaka işbirliği yapmaları lâzım. Başlan İkinciler kesti, kuyrukları kesmek şimdi birincilere kaltyort

tutulmuştur. Ancak, Ordu ile Milleti karşıkarşıya getirmek gayesiyle cemiyete tohumlar ekenlerin başka yollara da başvurabilecekleri, D.P. oyu avının ise bu gayretleri kolaylaştıracağı hesaplanmamış değildir. Gürsel, konuşmasıyla kötekten evvelki son tekdiri yapmıştır.

Ancak, Başkanın sözleri bir başka bakımdan daha dikkati çekti. Seçimlerin erkene alınması tasavvurunda değişiklik yoktu ve Kuyrukların maksatlı kıpırdanışları hiç kimseyi aldatmamıştı. Milli menfaatin nerede olduğu halâ en mükemmel şekilde görmüyordu, işleri uzatmanın sayısız mahzurları her geçen gün biraz daha iyi deliriyordu ve milletin sonsuz minnet hisleriyle gitmek dururken isteristemez gidemeyecek hale düşüp sonuna kadar getirilen bir işi berbat etmek hiç kimseye hoş gelmiyordu. Millet iradesiyle işbaşına gelecek politikacılara iktidar elbette ki kayıtsız şartsız, paternalist temayüllere iltifat edilmeden devredilecekti. Gürsel, konuşmasında onların da kulağını bükmekte fayda gördü. Anayasa nihayet bir kâğıt parçasıydı. Esas olan o metnin ruhuydu. Devlet Başkanı, Çirkin değil, Güzel Politikacılara hitaben şunları söyledi:

"— Yalnız şunu ehemmiyetle ifade ve temenni etmeliyim ki, 2. Cumhuriyet yalnız bir şekil değişikliğinden ibaret olmasın.

Çalışmalarımızın en mühim gayesi devletimize, idaremize, idare adamlarımıza ve milletimize yeni bir zihniyet ve anlam getirmesi olmalıdır. Artık Anayasanın vatandaşlara tanıdığı haklar ve hürriyetlere kimse el uzatmamalı ve bunu aklına bile getirmemelidir. Vatandaş korkusuz yaşamalı, istediği gibi gezmeli, düşündüğünü söylemeli ve yazmalıdır. Seçim hakkı teminat altında bulunmalı ve seçim mutlak dürüst yapılmalıdır. Bu hususta vatandaşın hiçbir tereddüt ve şüphesi olmamalıdır.

Devlet kapıları bir ticaret ve kazanç yolu olmaktan mutlak surette çıkmalı, memleket vazifesi yeri ve şeref ocağı olmalıdır."

Başkanın bütün sözleri 'gibi bu sözleri de, Kurucu Meclisi dolduran politikacılar tarafından hararetle alkışlandı. O akşam, konuşmanın metnini gören -izinli olduğundan Mecliste 'yoktu- İsmet İnönü Devlet Başkanını bütün kalbiyle tasvip ettiğini bildirdi.

Konuşmasını bitiren Gürsel, Kurucu Meclis çalışmalarım dikkatle takip etti ve oturumun sonuna kadar kaldı. Meclis tatile girerken kalktı ve maiyeti ile birlikte Milli Birlik Komitesi Başkanlığı odasına geçti. Burada kalışı 16.40'a kadar sürdü. Dinlenme esnasında kahvesi az, şekeri ortadan az bir kahve içerek perhizi bozdu.

Başkanın yeni Meclis binasına yaptığı bu ilk ziyaret pek verimli oldu. Bir defa, Devlet Başkam mühim bir meseleyi Kurucu Meclis üyelerinin ıttılaına arz etmiş ve Hükümetin bu meseledeki tutumunu açıklamıştı. öte yandan, Komite Başkanlığı odasında arkadaşlarıyla müdavele-i efkârda, bulunmuştu. Bir üçüncü fayda daha vardı ki bu, bir parça hissiydi. Orgeneral, yeni Meclis binasının şık salonlarında dolaşmaktan pek mütehassis olmuştu.

Başkan 16.44 de yeni Meclisi terketti.

Sonun başlangıcı

Başkan Gürselin Mecliste yaptığı bu mühim konuşma mesut bir hâdisenin ertesi günü cereyan ettiği için daha da çok ilgi topladı. Mesut hâdise İkinci Cumhuriyet Anayasasınla imza merasimiydi. Bunun içindir ki Gürsel çalışmaları överken bilhassa bu meseleden bahsetmeyi lüzumlu gördü Anayasanın Temsilciler Meclisi Başkam Kâzım Orbaya verilmesi, Seçim Kanununun Temsilciler Meclisinde büyük bir titizlikle müzakere edilmesi seçimlerin yakın olduğuna işaret sayıldı ve siyasî sühunetin hayli yükseldiği bir sırada her iki tasarının bir an evvel kabul edilmesi

Anayasa Komisyonu üyeleri Anayasa Tasarısını imzalıyorlar

Rötuşa sunulan panoramik fotoğraf

temennisinde bulunuldu. Nitekim haftanın sonlarında -Gürselin Mecliste yaptığı konuşmadan bir gün evvel-, perşembe günü yeni Meclis binasının D blokunda, üst katta yapılan bir imza töreni bu temennilerin süratle yerine getirileceği kanaatini doğurdu.

O gün saatlerin 14.55'i göşterdiğ sırada D blokunun üst katındaki Anayasa Komisyonu odasında, odanın iki tarafım tamamen kaplayan yarını daire şeklindeki kl masanın etrafı Komisyon üyeleri ve gazeteciler tarafından doldurulmuştu. İlk hareket, memurların üç paket halinde getirdikleri Anayasa taşanlarının masaların üzerine yayılmasıyla başladı. Tasarılar iki ayrı cins kâğıda basılmıştı. Kuşe kâğıtlara basılmış olan tasarılar Temsilci üyelere verilmek üzere hazırlanmıştı. Tasarıların masanın üzerine konulmasıyla merasim fülen başlamış oldu. Anayasa Komisyonu Başkanı Enver Ziya Karal önündeki küçük çanı çaldı Bu çan Tarık Zafer Tunaya tarafından Amerikadan getirilmiştir ve 4 Temmuz 1776 tarihinde kullanılan çanın küçük bir modelidir-. Böylece toplantı tarihi minyon çanla açılmış oldu. Karal, kuşe kâğıda basılmış tasarıyı Kâzım Orbaym önüne sürdü. Ne var ki Orbay, oturmakta bulunduğu başkanlık makamında hafifçe doğrularak:

"— Önce sizin imzalamanız gerekir. Bu şerefli vazifeyi bana bahsetmenize teşekkür ederim" dedi.

Bunun üzerine ilk imzayı Enver Ziya Karal attı. Onu, soldan itibaren Aksoy, Güneş, Tunaya ve diğerleri takip ettiler. Böylece, İkinci Cumhuriyetin Anayasa Tasarısı imzalanmağa başlandı. Doğrusu manzara pek hissiydi. Nitekim Ankara Radyosunun becerikli Program Müdürü Mahmut öngören bu sahneyi mikrofona monte etti. Tam bu sırada üyeler arasında neşeli konuşmalar başlamıştı. Tabii bu neşeli konuşmalarm mihrakı her zamanki gibi Turan Güneşin bulunduğu kısım oldu. Güneş, politik hayatının yeni bir devresinde pek nüktedandı. Arkadaşlarına takılmadan edemedi ve yanında oturan Muammer Aksoya doğru:

"— Programda ne var ne yok acaba. Aksoy?" dedi,

Tabii ak saçlı politikacı da cevabı geciktirmedi:

"— Ne olsun Güneş, çay var ya"

Tabii bu çay faslı sâdece bir şaka olmaktan ileri gitmedi. Zira tam bu sırada konuşmalar başlamıştı. Günün en uzun -tabii- ve an hissi konuşması Emin Paksüt tarafından yapıldı. Paksüt konuşmasına, arkadaşlarına teşekkür etmekle başladı, Anayasa tasarısı ve komisyon çalışmalarından bahsederek devam etti. Paksüt, arkadaşlarının geceli gündüzlü, verimli çalışmalarından pek memnundu. Bu arada genç Anayasa koyucularının da adlarından bahsetmeden edemedi. Sonra sözü Temsilciler Meclisi Başkanı Kâzım Orbaya bıraktı.

Paksüt konuşuyor
Uzun, uzun...

Orbay, siyah bir frak giymişti. Hayli heyecanlıydı, İkinci Cumhuriyet Anayasasının kendisine, Temsilcüer Meclisi gündemine alınmak üzere verilmesinden son derece memnun, olduğunu art bir türkçeyle belirttikten sonra:

"— Cidden çok heyecanlıyım" dedi. "Hemen gündeme almak vaadiyle Anayasayı teslim alıp götürüyorum."

İşin merasim fasit bitmek üzereydi ki Anayasa Komisyonunun kapısında son derece şık giyinmiş mütevazi bir adam belirdi. Ayaklarının uoma basarak salona girdi, mütebesaim bir tavırla içerdekileri selâmladı ve aynı sessiz adımlarla, gazetecilerin oturmakta oldukları kısma ilerledi, AKİS muhabirinin hemen arka tarafındaki bir sandalyaya ilişti. Bu kibar tavırlı adam C H P. nin başarılı ve mütevazi Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksaldan başkası değildi. Aksalın, yerine oturmasından beş dakika sonra merasim bitmiş, üyeler kendi aralarında konuşmağa başlamışlardı. Tabii konu, yeni Anayasa Tasarısıydı.

Basın mensupları derhal faaliyete geçtiler. Her biri, eline geçirdiği bir tasarıyla, üyeleri tek tek dolaşarak imza topluyordu. Böylece tarihi hâdise tespit edilmiş oluyordu. Bu sırada Aksal da güçlükle bir tasarı tendn etti ve o da tıpkı basın mensupları gibi üyelerden imza toplamata koyuldu. Bu hâdise orada bululan bâzı gazetecilerin gözlerini yaşarttı. Zira Aksal bizzat kendi kaderini hazırlayarak üyelerden imza istemeleri ricasında bulunuyordu Hıfa Veldet Velidedeoğlu -tasarıya tek muhalefet şerhi koyan üyedir- ne sıra geldiğinde, yaşlı ilim adamı da kalemi aldı ve tasarının son yaprağına, bir not ilâve ettikten sonra imzasını bastı. Bu, meraklı gazetecilerin gözünden kaçmadı. Velidedeoğlu bu notanda: "Seçmen yaşının 18 ve Milletvekili sayısının 450 olmasına muhalifim. Seçmen yaşı 21 ve Milletvekili sayısı 350 olmalıdır" diyordu.

Bundan sonra üyeler de ellerindeki tasarıları mesai arkadaşlarına imza ettirmeğe başladılar. Böylece tkinci Cumhuriyetin Anayasa Tasarısının imza merasimi sona etmiş bulunuyordu.

İlk intiba

O akşam başkentte pek çok kimse, -tabii. bir Anayasa tasarısını ele geçirmek saadetine erişmiş bulunanlar- kıymetli bir ekibin hazırladığı metni dikkatle gözden geçirdiler. Edinilen, tabii bir ilk intihaydı. Tasarı, umumiyet itibariyle iyi hazırlanmış, Onar tasarısının arkaik zihniyetinden kurtarılmıştı. İcra organı işleyecek hale getirilmiş, metnin siyasi tarafı biçimli monte edilmişti. Müesseselerin birbirleriyle münasebetleri normaldi. Ancak, bir takım klişelerin bu derece hayati bir metne hangi garip hislerin neticesi olarak konduğunu -maddelerin gerekçelerini okuyanlar dahi- anlayamadılar.. Komisyon, Anayasanın o kısımlarında bir Anayasayla bir Parti Programı veya Hükümet Beyannamesini birbirine biraz fasla karıştırmıştı. Daha İkinci madde de mantıki "Türkiye Cumhuriyeti demokratik ve lâiktir" ibaresinin peşine "insan hak ve hürriyetlerine, çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanır" gibi tamamile lüzumsuz bir ibare eklenmişti. Hele tasarının 36, 37, 43, 44 ve 51. maddeleri yamalı bohçanın parçaları gibi kalıyordu. 24. madde ise tam bir şaheserdi: Basında cevap ve düzeltme hakkı Anayasaya alınmıştı! Evet, sütten ağız yanmıştı ama Anayasanın da sâdece bir sistem koyması gerektiği unutulmamalı, kanun, hattâ kararname konuları buraya sokulmalıydı. Mamafih bu ilk intibalar şüphesiz, Temsilciler Meclisinin tatilinden sonra bağlayacak

Anayasa müzakerelerine kadar olgunlaşacak ve metinin son rötuşları başarıyla yapılacaktır. Müzakereler başlarken memleketin teşrii meclis dışındaki çevreleri de fikirlerini söy lemiş olacaklardır.

Aşağı kattakiler

Haftanın sonundaki o gün yeni Mec lis binasının D blokunda, üst kat ta bu tarihi imza merasimi, icra edilirken aşağı katta, Temsilciler Meclisinde Seçim Kanunu tasarısı görü şülüyordu. Hatiplerin -Alp Kuran hariç- müdahaleleri bir virgülün veya bir kelimenin değişmesi dileğinde bulunmaktan pek ileri gitmedi. Bu nun için, Seçim Kanunu Tasarısı Temsilciler Meclisinde beklenen akademik vasatı bulamadı. Tabii bunda. Temsilci üyelerin tasarı üzerinde gereği kadar düşünecek ve hazırlanacak zaman bulamamış olmalarının rolü büyüktü. Tasarının tümü üzerinde haftanın başında başlıyan çalışmalar bu minval üzere devam etti ve haftanın sonundaki cuma günü saat 12.42 de sona erdi. Sona eren, tasarının tümü üzerinde yapılan müzakerelerdi. Tatilden sonra maddelerin müzakeresine geçilecektir.

Fakat hu arada bâzı politikacıların Meclis kürsüsünde seçmene selâmdan başka bir gaye ile söz aldıkları ve meselenin derinlerine indikleri müşahede edildi. İşte bu hatiplerden biri Turhan Feyzioglu oldu. Feyzioglu, her söz alışında aynı sistemin müdafaasını yapmak lüzumunu hissediyordu. Bu sistem nisbî temsil sistemiydi. Bunu Feyzioglu:

"— Açıkça ilan ediyorum, nisbî temsil sistemini siyasi hayata girmeden önce savunmuştum. Şimdi de aynı fikri savunuyorum ve memleket hayrına bulduğum için dâima savu» nacağım" şeklinde müdafaa etti.

Galiba tasarıma tümü üzerinde etraflıca konuşan tek hatip Feyzioğlu oldu. Bir de seçmen yaşı üzerindeki ciddî tartışmayı 18 yaş şampiyonları kazandılar. Tabii bu arada C.K. M.P. nin dehşetengiz hatipleri de üzerlerine düşen muhalefet vazifesini ifada kusur etmediler. En başarılı hatip Unvanını ise hiç şüphesiz Ahmet Bilgin kazandı. Her söz alışında tasarının aleyhinde konuştu ve kürsüden aceleci adımlarla indi.

Partiler

Yarışın manzarası

Kır saçlı adam, oturduğu masanın üzerine abanır gibi yaptı karşısında ellerini kavuşturmuş bekleyen iki genci bir müddet süzdü, sonra kelimlerin üzerine basarak kendine has ağırlıkla konuşmağa başladı:

Ekrem Alican
Bir çuvala girdi ki...

"— Seçimlerin erken yapılması efkârı umumiyede bir şüphe uyandırmaz mı sizce? Sanki bir tarafın lehine girişilen bir hareket gibi.." dedi.

Sözlerinin tesirini anlamak istermişçesine bir müddet sustu. Karşısındakiler hiç bir şey olmamış gibi hareket ettiler. Muhavere bundan sonra şeklini değiştirdi ve havadan sudan konuşulmağa başlandı.

Hâdise, geçen haftanın ortalarında bir öğle sonu, Yeni Türkiye Partisi Genel Merkezinde cereyan etti. Kır saçlı adam Yeni Türkiye Partisi Genel Başkanı Ekrem Alicandı. Karşısındaki gençlerse, gazeteciydiler ve Genel Başkanla sohbet etmeğe gelmişlerdi. Alicanın söylemek isteyip de tam manasıyla söyliyemediği söz, gazetecileri bir hayli ilgilendirmiş, ancak kır saçlı politikacıya renk vermemişlerdi. Aslında, devlet adamlığını terkederek sırtına politikacı hırkası giyinen ve bir acaip çuvalın içine düşen Genel Başkanın, gazetecilerden öğrenmek istediği bir nokta vardı: Bu yönde gelişen haberlerin nasıl karşılandığı... Ama basın mensupları mesleklerinin gerektirdiği şeklinde hareket ettiler, sâdece dinlediler.

Buna rağmen Ekrem Alican aradığı cevabı gene Basından almakta gecikmedi. Seçimlerin erkene alınmasında mevcut olduğunu herkesin gördüğü sayısız milli menfaati, hâdiselere sırf dar Y.T.P. açısından baktığı için göremeyen Genel Başkan en ağırından en az ağırına, bütün basın mensupları tarafından ayıplandı, hattâ azarlandı. Bu arada, kendisine derslerin en güzelini Cumhuriyetin okkalı başyazarı Nadir Nadi verdi.

Evdeki hesap ve çarşı

Ekrem Alicanın talihsiz çıkışı, geride bıraktığımız hafta içinde kendisinin ve yakın mesai arkadaşlarının paçalarının tutuşması neticesi oldu. Anayasanın tamamlanması, Seçim Kanununun görüşülmeye başlanması, Referandumun gün meselesi haline gelmesi işleri hiç iyi gitmeyen Y.T.P. lilerin kulaklarına kar suyu kaçırdı. Liderler arasında başarısızlıktan doğma sinirlilik artınca, isteristemez sözcü durumuna geçmiş Aydın Yalçının makaleleri büsbütün kekremsi hal aldı ve üstad, bir defa daha, pire uğrun" yorgan yakma huyunu belli etti. Kabiliyetlerinin mahdut olması neticesi her seferinde gelip dayandığı başarısızlık hududuna, hem bu sefer partice, bir defa daha gelip dayanmışlardı. Y.T.P. müflis ölmüş Hür. P. nin varisi durumundan bir adım ileri gidemiyor, en kuvvetli rakibi A.P. ile giriştiği yarışta mütemadiyen mesafe kaybediyordu. D.P. oyu avcılığında Gümüşpalanın Alicandan çok daha usta bir avcı çıkması, ilk günler Menekşe Sokakta kurulan hayallerin, yerlerini bir karamsarlığa bırakmasına yol açtı. Bunun üzerine Alican seçimlerin erkene alınmaması şampiyonu olarak ortaya çıktı, Yalçın ise Gürsele kur yapmaya koyuldu. Fakat bundan ne denizdeki balık, ne gökteki Halik memnun olunca tutum Y.T.P. lilerin zimmet hanesini kabartmaktan başka netice vermedi.

Yeni Türkiye Partisinin kuruluşundaki karışıklık, teşkilâtlanma savaşında da başgösterdi. Elde program ve tüzük kalmadı. Teksir edilen ve dağıtılan Parti programı tükenince müteşebbis heyetlere bol bol nasihat veriliyor ve "canım bizleri tanımıyorlar mı?" deniliyordu. Matbaada basılmağa başlanan programın ele geçişi, ancak haftanın sonlarına rastladı.

İl teşkilâtlarının kuruluşunda da Y.T.P. liler için hayli zorluklar çıktı. Kurucular gerçi "DP. li vatandaşa kapımız açık" diyorlar ve mümkün mertebe yuvarlak laflarla durumu idare etmeğe çalışıyorlardı ama, il teşkilâtlarına sızacak azılı D.P. illerden de ziyadesiyle çekiniyorlardı. Zira halkoyunca pek iyi tanınan bu ze-

vat, tarafsız vatandaşın ve aklıselim sahibi kişilerin antipatisini kolaylıkla Üzerine çekiyor, böylece örülmeğe çalışılan ağ bir taraftan sökülüyordu.

Zaten, aslına bakılırsa, DP. oylarına güvenerek ortaya çıkan Y.T.P. daha ilk günden, aradığı gibi bir kucağın kendisine acık olmadığını gördü. Eski D.P. militanları Ekrem Alicanı tutmadılar, dehşetengiz arkadaşlarını ise ciddiye almadılar. Alicancılar zaten Hür P. hareketi sırasında D.P.. saflarından ayrılmışlardı. Kalanlar, Alican gibilere Halkçılardan az sevgi besliyorlardı. Bu yüzden, Y.T.P. nin açık şemsiyesi altına sığınanlar daha ziyade D.P. devrinde vurdukları milyonları emniyet altına almaya çalışan akl-ı evvel bir kaç iş adamından ibaret kaldı. Kanlarına politika virüsü işlemiş, teşkilâtçı, cerbezeli Demokratlar ise Gümüşpalayı, bu yeni adamı tercih ettiler.

Ağustos böceğiyle karınca

Hakikaten, Y.T.P. idarecileri başla rı elleri arasında hâl-i pür melallerini düşünürlerken usta avcı Gümüşpala A. P. ne "İstanbulda ilk levha asan siyasi teşekkül" payesini kazandınverdi. Kapı gibi levhanın asıldığı O Merkezi, yıllar öncesi feshedilip dağıldığı ve C.K.M.P. ile birleştiği halde Gümüşpalanın zafer kazanmış bir kumandan cakasıyla kendisine ilhak ettiğini açıkladığı Türkiye Köylü Partisinin Genel Merkeziydi. Bu Merkez, A.P. Genel îdare Kuruluna giren eski T.K.P. Genel Başkam Tahsin Demirayın sahibi bulunduğu Türkiye Yayınevinin bir bölümüydü. Ahşaptı, salaştı ama. Vilayetin hemen altındaki mevkii dolayısıyla İl Merkezi olarak kullanılmağa son derece elverişliydi. A.P. nin 11 kişilik müteşebbis İl İdare Kurulunun başına, emekli Hava Korgenerali Enver Akoğlu getirilmişti. Akoğlu, eski D.P. nin tanınmış kıymetlerindendi, Ankara İl Başkanlığı yapmış, Ankara milletvekili adayı olmuş ve hattâ hizmetlerine mukabil Devlet Hava Yollan Umum Müdürlüğü ile de taltif edilmişti! Telgrafçı lakabıyla mâruf, azle uğramış sendikacı ve A.P. Genel İdare Kurulu üyesi Nuri Beşer, açılış töreninde gazetecilere takılarak:

"— Onbir kişide sâdece üç kuyruk var" dedi ama, gerçekte müteşebbis İl İdare Kurulunun beşi eski D.P. liydi. Üyelerden biri de, C.K.M. P. den ayartılmaydı.

Gene Beşer, İl Merkezinin önünde gazetecilere, Türkiye Yayınevinin ahşap ve salaş binasını göstererek:

— Size neyi hatırlatıyor?" diye sordu.

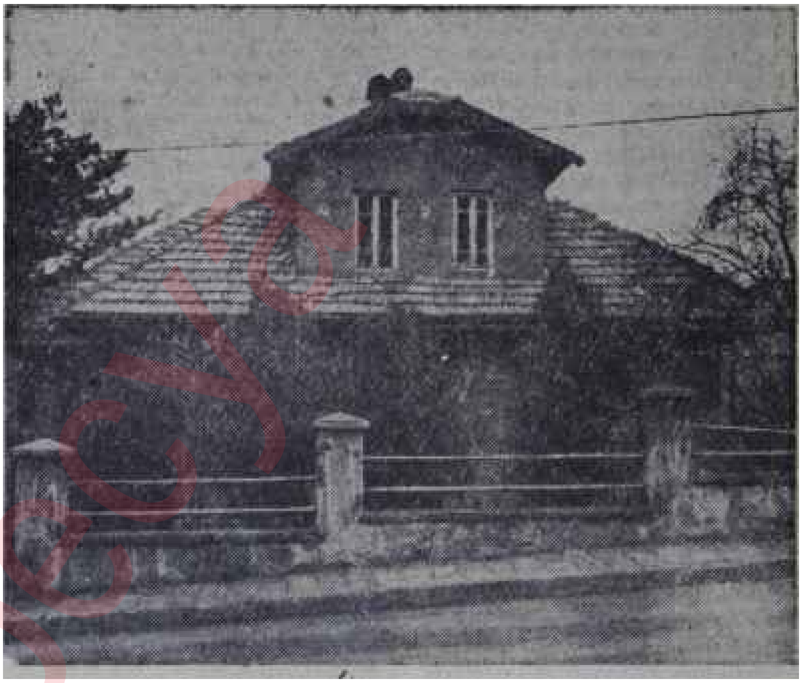
Sonradan cevabı da kendi verdi, manidar bir tebessümle:

"— Eski D.P. nin Gümüşsuyundaki ilk İstanbul İl Merkezini, değil mi?" şeklinde konuştu.

. Üçüncü Ordu Kumandanıyken askerî meziyetlerinden ziyade imarcılığı ile Doğu Anadoluda şöhret kazanan Gümüşpalanın da huzuru ile Genel Başkanın İstanbuldaki ikâmetgâhı Sirkecideki îpekpalasta yapılan basın toplantısında açıklanan listede sürpriz isim, felaketzede Tan Matbaasının sahibi, elisıkı Halil Lûtfi Dördüncü oldu. A.P. lilerin, ne hikmetse, Dördüncüye fevkalâde hürmet gösterdikleri gözden kaçmıyordu! Bunun sebebi hemen anlaşıldı.

A. P. nin, nâşir-i efkârı hazırdı. Geçen haftanın sonunda kesif bir reklâm kampanyası ile "yepyeni bir hüviyet ve kadro" ile çıkmağa başlıyan Son Havadisin, A.P. nin organı vazifesini memnuniyetle sırtlanacağından hiç kimsenin şüphesi yoktu. Şimdi dehşetli Peyami Sefayı da alarak sacayağını tamamlıyan meşhur Gökhan ve Hami biraderlerle ideal arkadaşlarının kontrolüne geçen Son Havadisin (Bk. AKİS - Sayı: 349) hitabedeceği kütle, tâvizler yağdıran Gümüşpalanın açtığı şemsiyenin al-, tını cazip bulup kümelenenlerden başkası olmayacaktı. Üstelik, A.P. Genel İdare Kurulu üyesi Cevdet Perin Son Havadisin iftihar ettiği yazarlardan biriydi! Eski Havadisçiler Gökhan ve Hami ikilisi, Dördüncünün ortaklık teklifini ve Son Havadisin Tan Matbaasına naklini ciddiyetle nazarı itibara aldıklarım bu sırada açıkladılar.

A.P. liler aynı başarıyı Ankarada da gösterdiler. Enver Akoğlunun Ankara D.P.. il başkanlığı sırasında hukuken İkinci Başkan sıfatını taşıyan, fakat fiilen teşkilâtla ilgilenen ve Ankara ilinin eski Demokrat çevrelerinde iyi bir isme sahip bulunan Âdil Ünlüyü -Menderese ve onun tuttuğu Eren biraderler grubuna muhalif kalmıştır- başkanlığa getirdiler. Adil Ünlü heyetini kendi kafasındaki eski Demokrat arkadaşlarından kurdu ve Ankara köylerinin D.P. militanlarına, taraftarlarıyla birlikte girecekleri partinin bu parti olduğu yolunda haber saldı. A.P. aynı kıstaslarla Eğede de teşkilâtlanmaya başladı. Gümüşpala işlerden öylesine memnundu ki 15 Mayısta seçim yapılmasına hiç bir itirazı bulunmadığını bildirdi. Emekli Orgeneralin tek gafı,. Kuyruk ve Düşük kelimeleri hakkındaki lüzumsuz ve faydasız müdahalesi oldu. Allahtan ihtiyatsız Alican. içine düştüğü çuvaldan gelen seslere kulağını kaptırıp aynı şeyi üstelik bir kaç gün rötarla söyledi

Menekşe Sokaktaki Y.T.P. Merkezi
Laf lafı açar; ama sadece lafı...

de, Gümüşpala gafın tek sorumlusu olmak durumundan sıyrıldı.

Hafta biterken her say, Gümüşpalamn, kim ne derse desin, pek de akılsız sayılamayacak müşavirlere sahip bulunduğunu gösteriyordu. A.P. için mesele, başın mı ayaklan, yoksa ayakların mı başı en sonda hâkimiyeti altına alacağı meselesiydi.

Mal bulunmuş mağrıbi

İşte, 1 numaralı rakibin bu süratli gelişmesidir ki Menekşe Sokağının kendilerini dev aynasında görmekle işe başlamış, fakat ekserisi sonradan iğne yemiş balon gibi sönüvermiş sakinlerine pusulayı şaşırttı. Bir şeyler yapmak gerekiyordu. Yapılan, biri Avrupanın göbeğinde, diğeri Asyanın batı ucunda iki memleketin başkentleri arasında bir telefon muhaveresi oldu. Takriben 2500 kilometrelik telefon hattının Ankaradaki ucunda Yeni Türkiye Partisinin "düşük" ve "kuyruk" tabirlerinden hoşlanmıyan Gene Başkanı Ekrem Alican, Bern'dekinde de mültisıfatlı kuruculardan F. K. Gökay vardı. Alican, salı günü cereyan eden muhaverede şahsiyeti hayli yıpranan Gökaydan, Y.T.P. nin İstanbul Başkanlığım kabul edip etmiyeceği hakkında kesin bir cevap istiyordu. Minyatür Adam Gökay, kendini pahalı satmak itiyadı icabı biraz nazlandı, neticede esasen dünden razı olduğu için "Evet" lafım dilinin altından çıkardı. Dünden razıydı, zira herşeye rağmen İstanbul, sim di de politikacılığa heveslenen Gökayın en popüler tanındığı bölgeydi.

Y.T.P. Genel îdare Kurulu, Ankarada yaptığı son toplantıda, arasında kendi üyesinden de bulunan yedi kişiyi, İstanbul teşkilâtını kurmakla görevlendirmişti. Hayri Dominic, Ali İhsan Çelikkan, Emil Galip Sandalcı, Esat Eğilmez, Mekki Keskin, Hilmi Ergun ve Servet Sürenkök üç hafta müddetle İstanbulda kollan sıvayarak gizli kapaklı ve kesif bir sualtı çalışmasına koyuldular. Karargâh olarak ta Ticaret Hukuku Doçenti Dominiçin merkezi ve heybetli Taksim Sarayındaki'. yazıhanesini seçtiler. Gizliden gizliye yapılan sualtı teşebbüslerinde temas edilenler arasında Kâzım İsmail Gürkanlar, Naşit Erezler, Ziyad Ebüzziyalar da vardı. 147 lerden Gürkan ile Erezin cevaplan kategorik birer red oldu. Ebüzziyya Y.T.P. yüksek başlarına kırgındı, fakat biraz daha ısrar edilirse yumuşıyabileceği intibaını vardı. Üniversitelerden sonra Dışişleri bakanlığında girişilen tasfiye, yeni partilere sermaye sağlamak bakımından geniş ufuklar açtı. Merkez emrine alınan Büyükelçi Suat Hayri Ürgüplünün de kapısı çalındı. Ürgüplü "d'accord = mutabıkım" dedi ama, iki - üç hafta mehil istedi. Zira durumu henüz tam manasıyla tavazzuh etmemişti. Dilişleri Bakanı Selim Sarperle görülmüş, iade-i vazife vaadi ajmıştı. Eğer olmazsa, İl Başkam olarak değilse bile, İl İdare Kurulu üyesi olarak seve seve çalışacaktı.

Derkeh Y.T.P. nin İstanbul müteşebbis İl İdare Kurulunun esası geçen haftanın başında taazzuv etti ve tasdik için Genel Merkeze gönderildi. Dolayısıyla büyük ekseriyeti münfesih D.P. 11 Sadi Atikkan, Dr. Hamdi Akça, Orhan Cemal Fersoy, Muzaffer Erer, Hayri Erdoğdu, Samim Yücedere, Dr. Rahmi Duman, Ziya Iskenderoğlu, Mehmet Ali San, Nadide Okan ve Avni Akmanın isimleri birkaç gün resmen açıklanamadı. Talebe teşekküllerinden yetişme ve eski Hür. P. nin Kocaeli milletvekili adaylarından Çelikkan, teklifler karşısında henüz düşünmektedir, Esasen daha kaydım dahi yaptırmamıştır.

Yatsıda sönen mum

Y.T.P. İçtüzüğüne göre, İl Kurulan 9 - 15, İlçe İdare Kurulları da 7 - 11 üye arasında değişebilmektedir. İstanbul İl İdare Kurulu henüz vazife taksimi yapmamış olmakla beraber, yanar döner Gökay, seçimsiz tabii başkan durumundadır. Şimdiye kadar oniki üye belli olmuştur. Geriye kalan azami üç kişi, sabık C.H.P. İl Başkanı Gökay tarafından, -ağlebi ihtimal- daha ziyade azınlık temsilçileri arasından seçilecektir. Zaten İsminden bahsettirmek sahasındaki su götürmez kaabiliyeti müsellem Gökay, onbir üyenin hiçbirine itiraz etmemiş, şart olarak kendisine de bir kontenjan ayrılmasını istemiştir.

Ragıp Gümüşpala
... kılıç kuşananın

Gökay İsviçreye, gözlerinden vahim şekilde rahatsız bulunan eşini tedaviye götürmüştür. Ne var ki tedavi uzadığından, hangi zaman dönebileceğine dâir kati bir bilgi yoktur. Dolayısıyla müteşebbis İl İdare Kurulu daha fazla gecikmesin diye bitirdiğimiz hafta ilân edildi ve derhal faaliyete geçti. Kira Y.T.P.,İtstanbulda hayli pasif kalmış, geri plânlara düşmüştü. Ancak alayişsever Gökay, hazır İsviçreyi ziyaret etmişken, ticareti de ihmal etmedi. Orada kendisini Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanına kabul ettirdi ve yarattığını zannettiği hâdisenin haberini bülten hazırlıyarak kartvizitlerini de iliştirerek "neşri ricasıyla" İstanbul gazetelerine gönderdi. Fakat eski çamlar bardak olmuş, F.K.G. nin hüviyeti herkeste malûmu haline gelmişti. İstanbul gazeteleri, bir zamanlar gösterdikleri itibarı, sabık Büyükelçi ve Y.T.P. Genel İdare Kurulu üyesinden esirgediler.Buna rağmen, sönük kalmağa hiçbir şekilde razı olmıyacagı herkesçe bilmen Gökayın, memlekete avdetiyle inisiyatifi ele alacağı ve tstanbuîun siyasi havasına hareket getireceği muhakkaktır. Üstelik Gökay, Y.T.P.. kurucuları arasına girdikten sonra Ankaradan îstanbula döndüğünde, Türk siyasi hayatına Gökay malı yenilikler getireceğini vaadetmiştir. Ancak, bunu yapmak için Valiliğinde kullandığı imkânlardan mahrumiyeti bir büyük handikap olacaktır.

Büyük balık - Küçük balık

Yarışın, bitirdiğimiz hafta manzarası bu olunca Gümüşpalanın partisinden Alicanlara derhal bir el uzandı. Bâlâ genç görünen, spor ve son model giyinen Enver Akoglu -başkentte D.P. il başkanıyken halis ve tabii süte olan sevgisine ait bulunup bir barda geçmiş hikâyesi meşhur olmuş, bu yüzden da işinden uzaklaştırılmıştır- İstanbul 11 başkanlığı vazifesine başlar başlamaz harekete geçti. Daha soluk almadan talihsiz Y.T.P. lileri aradı ve birleşme arzusu izhar etti. Hem, şartları son derece munisti. A.P. liler Genel Başkanlığı,

hattâ İkinci Başkanlığı dahi istemiyorlardı! Ama Y.T.P. liler faka basmadılar ve hiç bir taahhüde girmeye yetkili olmadıklarını belirterek müracaatı Ankaraya, Genel Merkeze rapor edeceklerini bildirdiler. Teşebbüsün arkasında, eski ve halis D.P. liler vardı. Bunların gayreti oyların bölünmesine mâni olmak ve C.H.P. nin karşısına bir blok çıkarmaktı. Bölükbaşının C.K.M.P. sinin ne uzayabileceği, ne kısalabileceği yolunda doğru bir bükme varmış bulunduklarından D.P. oylarını bir kanala akıtmak istiyorlardı. Aslına bakılırsa sosyal kanunların normal tasfiye ameliyesi en sonda bu durumu gerçekleştirecekti ama sosyal kanunlar elle değiştirilmediğinden birleşme bitirdiğimiz hafta dağın arkasında değildi ve iki partiden birinin -muhtemelen Y.T.P.. nin-, yahut Yassıadadan bir has Demokrat beraat edip çıkarsa iki partinin birden ufalanıp dağılmasını beklemek şarttı.

OTOMOBİL SALTANATI — Demokrasi rejiminin başlangıcından bu yana Devlet hizmetine tahsis edilen resmi arabaların keyfi şekilde kullanılması bir büyük dert olmuştur. İhtilâlle birlikte cemiyet yeni bir düzene girerken, günün iktidarı, pek yerinde olarak bu meseleye de el atmış ve derdin tedavi edilmesi için bir çâre bulmuştur. Çâre, Devlet hizmetinde kullanılan resmî otomobillerin en göze batar yerlerine pabuç kadar harflerle "Resmî Devlet Hizmetine Mahsustur" ibaresinin konulması şeklinde bulunmuştur. Fakat bu, ezeli bir derdin giderilmesi için kâfi gelecek midir? Orasını zaman gösterecektir., Fakat şimdi fertlere . bir mühim vazife düşmektedir: Üzerinde "Resmî Devlet Hizmetine Mahsustur" ibaresi bulunan otomobilleri orada burada görür görmez, durumu ilk akla gelen gazeteye haber vermek... Galiba bu derdi halletmenin en kolay yolu da budur.

Hükümet

Sırça köşkte oturanlar

General Gürsel yeni Meclis binasında Millî Birlik Komitesine ayrılan küçük salonun kapısına geldiğinde Komite üyelerinden hemen hiç biri salonda bulunmuyordu. Generalin yanında Fahri Özdilekle Temsilciler Meclisi Başkam Kâzım Orbay vardı. Üçü birlikte kapıdan girdiler. Gürsel kendisini bir koltuğa bıraktı ve tatlı tatlı gülümsedi.

Milli Birlik Komitesi üyeleri birer ikişer gelmeğe başladılar. İlk gelen Sıtkı Ulaydı ve şen general gene gülüyordu. Gürsel ve beraberindekiler sohbete koyuldular. Bu arada Devlet Başkanına ortadan az şekerli, kahvesi az, Orbaya orta, Özdileke ise az şekerli birer kahve ısmarlandı. Mehmet Özgüneş, Muzaffer Yurdakuler ve diğer Komite üyeleri küçük salona girdiklerinde saatler 16 yı gösteriyordu.

Kapı, General Gürselle yanındakilerin üzerine kapandığı zaman bu önemli toplantının haberi kulağı delik muhabirler tarafından alınmış ve gazetelerine uçurulmuştu. Komite, denilebilir ki aylardır ilk defa Gürselin başkanlığında önemli bir toplantı yapıyordu. Babacan General kahvesini yudumlarken:

"— Sizleri özledim çocuklar" dedi ve etrafını saran ihtilâlin öncülerine şefkatle baktı. Sonra onları gene bir iftar yemeğine davet etti. Kahvesini telvesine kadar içtikten sonra yerinde hafifçe -doğruldu ve tartışmalara geçildi.

Toplantı hemen hemen 45 dakika devam etti ve Gürsel arkadaşlarına bâzı hususlarda aydınlatıcı bilgi verdi. Toplantı boyunca en fazla konuşan, Komite Başkam oldu. Diğerleri dinlemeyi tercih ettiler. Generalin sözleri, daha evvel Meclis Genel Kurulunda yaptığı konuşma etrafındaydı. Artık mesele tavazzuh etmişti. Suyun altındaki faaliyet suyun yüzüne çıkıyordu. Dikkatli davranmak ve müsamaha etmemek gerekiyordu. Sözün burasında Komite üyelerinden biri:

"— Paşam, bugünkü konuşmanız politikacılara pek İyi bir ders oldu" dedi.

Gülüşüldü. Konu daha sonra seçimlerin yapılacağı tarihe döndü. General, genel seçimlerin yapılman için gerekli hazırlığın bitmek üzere olduğunu, bundan ötürü fazla beklememek gerektiğini rene ilk konuşmasının ana fikri etrafında anlattı.

Gürsel odayı terkederken, arkadaşlarına içini dökmüş bir adamın rahatlığı içindeydi. Pek neşeli, pek memnundu, Özdilekle birlikte Meclisten çıktılar. Komite üyeleri de teker teker Meclisten ayrıldılar.

At, binenin..

Aslında, Gürselin bu toplantıdaki izahından daha evvel meselenin üzerine eğilinmişti. İhtilâl Hükümeti ve M.B.K. geride bıraktığımız hafta içinde iki meseleyle ziyadesiyle meşgul oldu.

İlk plânda ele alınan mesele, münfesih D.P. ye oy vermiş olan iyi niyetli vatandaş kitlesinin şu veya bu şekilde yanlış yola sevkedilmesini önlemekti. Nitekim İçişleri Bakam Nasır Zeytinoğlu bu meseleyle yakından İlgileniyor ve bakanlığının bütün imkânlarım kullanarak günü gününe illerden mufassal malûmat alıyordu. Gelen haberlere bakılırsa, durum pek Öyle büyütülecek gibi de-

ğildi. Vatandaşlar sağduyularıyla hareket ediyorlar ve sükûnetle genel seçimleri bekliyorlardı. Ancak suyu bulandırmağa devam edenler vardı, bunlar da sükûnetle toplanıyor ve haklarında gerekli takibat yapılıyordu.

İkinci mesele, Türkiyede tesisi arzulanan ağır sanayiin kurulmasıyla ilgiliydi. Gerek Bakanlar Kurulu, gerekse Komite bu meseleyle yakından ilgileniyorlardı. Nitekim haftanın sonunda Sanayi Bakam Kocatopçuoğlu bir cazip seyahate hasırlanıyordu. Avrupaya gidecek tetkik ve temaslar da bulunacaktı.

Haftası pek fazla dolgun geçen Bakan, İçişleri Bakanı Zeytinogluya Ege seyahati, Bakanlar Kuruluyla Milli Birlik Komitesinin müştereken yaptığı toplantıda hediye edildi. Bakan İzmire gidecek ve civar valilerle yapacağı toplantıda bazı meseleleri ele alacaktı. Meselelerin başında elbette ki suyun yüzüne çıkan faaliyetler geliyordu. Bunun en fazla görüldüğü bölge de, Ege bölgesiydi. Zeytinoğlunun bu tip gezileri devam edecek ve bölge toplantıları sık sık yapılacaktı. Gaye seçim arefesinde bâzı şaşkın ördeklerin hâdise çıkarmaması ve düzgün akan demokrasi nehrinin suyunun bulandırılmamasıydı.

Haftayı oldukça sıkıntılı geçiren bir Bakan da Sarper oldu. Hele haftanın ortasında üşütüp, iki gün evde yatmağa mecbur kalınca dinamik Bakan az kaldı sıkıntıdan patlıyordu. Neyse ki evde kendisini oyalayan pek sevgili bir kedisi vardı. Sarper, haftanın başında yapılan müşterek toplantıda en fazla söz alan Bakan oldu. İki üç mesele hakkında geniş izahat verdi ve sorulan soruları cevaplandırdı. Bunların başında Arap memleketleriyle İhtilâlden bu yana münasebetlerimizin izahı geliyordu. Sarper her birini ayrı ayrı anlattı. İkinci mesele Sovyetler tarafından verilen nota ve Türkiye Cuhuriyetinin cevabi notasıydıı. Dışişleri Bakanı bunu da izah etti. Meseleyi başından alıp sonuna kadar getirdi. Sözlerini bitirdiği zaman hakikaten bir hayli yorulmuştu.

Kabinenin, Komite üyesi iki Bâkanı -Ulay ve Özdiîek- Komite ve Bakanlar Kurulu arasındaki köprüyü teşkil ediyorlardı, Özdiîek gününün büyük bir kısmım artık Başbakanlıkta çalışmağa başlayan Gürselle geçirmekte ve Devlet Başkanına yardımcı olmaktaydı. Gürsel ve Özdilekin Başbakanlıkta geçirdikleri saatler sekizin altına nadiren düşüyordu. Bu yüzden Başkanın doktorları endişeye kapılmaktaydılar. Ancak, Generale çalışmak inanılmıyacak derecede iyi geliyor, yorgun düşmesine rağmen sıhhati gün geçtikçe mükemmele doğru gidiyordu. Hele son günlerde adamakıllı açılmış ve sabahları hareket yapması için getirtilen özel bir bisiklette doktorların müsaadesinin çok üstünde egzersizler yapmağa başlamıştı, öyle ki, doktorları bu işte aşırılığa bir son vermesini, aksi halde kendisine bu hareketi yapmayı yasak edeceklerini söylemek zorunda kaldılar.

Nasır Zeytinoğlu
İş başa düştü

Kuyruklar

Görülmemiş suiistimaller

Son günlerde, bütün Türkiyedeki Cumhuriyet Savcılarının çalışma masalarının üzerindeki dosya yığınlarının yüksekliği, tavanlara biraz daha yaklaştı. Esasen işleri başlarından aşkın Cumhuriyet Savcıları, kafalarını büsbütün kaşıyamaz hale geldiler. M.B.K., özel bir kanunla Yüksek Adalet Divanının yükünü hayli hafifletmiş ve on yıllık sabık iktidar devrinin Türk Milisti namına hesap sorma mesuliyetinin bir kısmım da, umumi hükümler dairesinde normal adalet mercilerine devretmişti.

Bahis konusu özel kanun gereğince, Geçici Anayasanın 6. maddesinin şümulü dışında kalan şahıslar ve suçlar, alâkalı Ağır Ceza mahkemelerine sevkolunacaktı. Böylece hesap sorma ameliyesi, Yassı adadaki jimnastikhaneden bozma tarihî duruşma salonunun dışına da taşırılımaktadır.

Düşük Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar ve Milletvekillerinin vazifelerinden doğan suçlarla, bunların yukarıda zikrolunan fiillerine iştirak eden suçlar dışında kalanlar, Ağır Ceza mahkemelerinin selâhiyetl dahiline sokulmuştur. Dolayısıyla düşük Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar ve milletvekilleriyle diğer Yassıada sanıkları, vazifelerinden doğan suçlardan-veya bunlara iştirakten Yüksek Adalet Divanı tarafından beraat ve tahliye ettirilseler dahi, eğer adi suçları varsa bu sefer Ağır Ceza mahkemeleri yakalarını bırakmıyacaktır. Meselâ münfesih DP. nin Genel İdare Kurulu üyesi düşük İçel milletvekili Hüseyin Fırat, 1957 genel seçimlerini müteakip Mersinde C H.P. li Mahmut Baytunçu katletmenin kefaretini Ağır Ceza mahkemesinde ödiyecektir.

Düşüklerin veya yakınlarının Geçici Anayasanın 5. maddesinin dışında kalan suçlarının en tipiği, haksız iktisaplardır. Düşüklerden ve M.B.K. nin bir tefsir kararıyla kadroları genişletilen düşük yakınlarından istenen mal beyannameleri, haksız iktisaplar üzerine pertavsız tutmuştur. Mal beyannamelerini tetkik ve düşüklerle yakınları hakkındaki tahkikatı idare eden Yüksek Soruşturma Kurulu, özel kanun gereğince Geçici Anayasanın 6. maddesinin şümulü dışında kalan suçlara ve şahıslara ait dosyalan peyderpey ilgili Cumhuriyet Savcılıklarına göndermektedir. Böyle bir sevkiyatta, Yassıada dışındaki düşük yakınlarına ait dosyalara öncelik tanınmaktadır.

Geçtiğimin haftanın sonuna kadar, sâdece İstanbul Cumhuriyet Savcılı--ına, gelen dosyaların adedi 45'i bulmuştur. Yüksek Soruşturma Kurulu, Sorgu Hâkimliği mesabesinde telâkki edildiğinden, dosyalar ayrıca Sorgu Hakimliğine tevdi olunmadan Ağır Ceza mahkemelerine İntikal ettirilmektedir. Gene geçtiğimiz haftanın sonuna kadar. 45 dosyadan doku-

Dış Alemde

Dostlarla Dostça Konuşma

David Hotham

Hür dünya basınının Türk Milletine, Menderesin zulüm idaresine karşı yaptığı savaştaki yardımı ebediyen ve minnet hisleriyle hatırlanacaktır. Bilhassa 28 Nisandan sonra tamamile kapatılan âmme hayatımızda tek ışık dışardan gelmiştir ve hür dünya radyoları, hür dünya kütleleri tenvir etmişlerdir. Cesaretli ve dürüst yabancı muhabirler Menderes rejiminin mahiyetini dünya umumi efkârının gözleri önüne sermişler ve bu rejimin itibarını her tarafta kaybetmesini sağlamışlardır. Bilhassa anglo - sakson basını, hele İngiliz gazeteleri hakikaten değerli destek sağlamışlar, hâdiselerin mahiyetini açıkça anlatmışlardır. Gerçi iki "mythe - efsane" hemen sonuna kadar o çevreleri rahatsız etmiştir. Bunlardan birincisi ve en asılsızı, geniş köylü tabakasının Menderesin Demokratlarını tuttuğu hikâyesi olmuştur. 1957 seçimlerinin açık neticesi bile bir çok kimseyi bu peşin hükmün tesirinden kurtaramamıştır. İkinci inanç ise, plânsız ve programsız hareket etmekle beraber Menderesin ekonomi politikasının bazı meyvalar verdiğidir. Ama Menderes bütün örtüleri atıp diktatörlük yarışında kendisini çırılçıplak gösterince hür dünya basını vaziyetini almış ve Türk milletinin yanında, sabık olmamak için çırpman düşük Başbakanın karşısına dikilmiştir. O tarihlerde böyle davranan yabancı muhabirlerden biri de, İngiliz basınının Türkiyedeki tek ciddi ve devamlı temsilcisi David Hotham olmuştur.

Bu tutumundan dolayı devrin iktidarından zaman zaman azar işitmiş olan david Hotham, bir süredir İngiliz gazetelerine bir belirli istikamette yazılar yazıyor. Bu yazılardan son bir tanesi, muteber The Sunday Observerln 5 Mayıs tarihli sayısında yayınlanmıştır. "Bir Anayasa Meselesi" başlığım taşıyan yazısında muhabir, kendi görüşüne göre Yassında duruşmalarını ele alıyor. Bu duruşmaların cereyan tarzım umumiyetle tasvip ediyor, bunun böylesine şiddetli Hükümet değişikliklerinden sonra adet olmadığını belirtiyor, sonra "Anayasama İhlâli" konusunda tarafsız gözlerden ziyade sanık avukatlarının beğendikleri bir zaviyeden fikirler serdediyor. Hotham'ın hareket noktası yanlış olduğundan, tabii vardığı netice doğru olmuyor. Zira Hotham'a bakılırsa Türk C. Kanununa Anayasanın ihlâline ölüm cezası verme hükmü Atatürk tarafından, Atatürk reformlarım muhafaza gayretiyle konulmuştur! Muhabir bundan sonra meşru yoldan seçilmiş bir hükümetin Anayasayı ihlâlini anlamadığını söylüyor ve antidemokratik kanunların halk tarafından seçilmiş bir Meclis ekseriyeti tarafından çıkarıldığını hatırlatıyor. Tezinde daha kuvvetti olmak lala de İönttnttn 1942'de Varlık Vergisini çıkarmakla Birinci Cumhuriyetin Anayasasını, Gürselin ise 14'ler hareketi sırasında İhtilâlin Geçici Anayasasını ihlal ettiğini İleri sürüyor. Mantığın tam bir "Ali Fuat Başgii mantığı" olduğunda zerrece şüphe yoktur ve zâten İngiliz gazetecinin araya araya "Anayasanın İhlâli" diye bulabildiği iki misalin de fevkalâde zamanlara -Harp ve İhtilal- ait olması kendisi için bir büyük talihsizliktir. Hele Menderesin, Anayasanın ruhunu, esprisini ihlâl ettiğini ve anglo-sakson gazetecisinin görmemesi ve kendisini, Başgil gibi düşünenlerin dar çerçevesi içinde hapsetmesi yadırganması gereken bir husustur. Ama bu fikirleri, nihayet bir düşünce tarzı, bir görüş saymak kabildir.

Ancak, kendisini pek yanıltan ahbaplıklara sahip olduğunu bir süredir yazdığı ziyadesiyle ekzantrik ve paradoksal yazılarla belli eden David Hotham bir noktada feci şekilde yanılmakta, bütün objektiflik kaidelerini çiğnemektedir. "D. P. oyu avı"na çıkmış bazı alaturka kurnaz politika esnafı için olduğu gibi, Hotham için de Menderes hükümetleri "Türkiyenin gördüğü en dinamik hükümetler"dir ve yaptığı bir çok işler ilerde memlekete fayda sağlayacaktır! Zaten -burada David Hotham "muhakkak olan şudur ki" demektedir- Türk halkının geniş bir kısmı, muhtemelen ekseriyeti Menderes Hükümetini son zamanlara kadar tutmakta devam etmiş ve bir hükümet darbesinin lüzumuna kani olmamıştır! Bu yüzden de Yassıada duruşmalarında düşük liderler teşhir olunup küçük düşürülerek iktidardan uzaklaştırılmaları haklı gösterilmek istenmektedir!

Senelerdir aramızda yaşayan, aklı başında olması gereken -zaman zaman bunu ispat da etmiştir- bir değerli İngiliz gazetecisinin hislerine ve ihtiraslarına kapılması tabii bazı dehşetengiz zevat gibi şeşi beş görmekte oluşuna hayret etmemek gerçekten kabil değildir. Bu neviden, her türlü objektiflik esaslarından uzak hükümleri ciddi İngiliz gazetelerine ciddi ciddi yazmak "Basının Sorumluluğu" meselesini ister istemez hatıra getiriyor" Gazetecilerin, memleketlerin demokrasi yolundaki mücadele ve gayretlerini bir spor müsabakası gibi görmemeleri ve illâ "aleyhte olmak" için dün ak dediklerine bugün kara demeye kalkışmamaları bir büyük lüzumdur. 27 Mayıs günü Menderesin Türkiyede Türk halkının ekseriyeti tarafından tutulduğunu sanabilmek, hele söyleyebilmek için hafif terelelli olmak kâfi midir, o bile münakaşa konusudur. İhtilâle düşük Başbakanın o Görülmemiş Kalkınma edebiyatının yol açtığı ve bu ekonominin nesillerle Türkü yüklerin en ağın altında bıraktığı artık herkesin bildiği gerçeklerdir.

Hotham'a, eğer "manle de oontradietion" ile malul değilse, yapılabilecek en iyi tavsiye çevresini genişletmesi ve hâdiseleri daha geniş açılardan görmeye çalışmaşıdır. Zira bizim böyle bir anımızda bizim gerçek dostlarımızın davranış tarzı bu olmamak gerekir. Yok, Hotham bu çeşit bir dertle malûlse, varsın istediğini yazsın. Bu memlekette artık hasta hürriyeti var ve kendisinin pek iyi tanıdığı Belgeler ve Dülgerler, kimseye sarar veremeyecek hale getirilmiş, Yassıadada, Hotham'lara küfretmiş, onları tahdit etmiş olmanın cezasını beklemekteler. Zedelenen, sadece İngiliz gazeteciliğinin İtibarı olacaktır.

Bir sual

Muhterem mecmuanızın son sayısında, Balkan Gürselin basın toplantısı ile ilgili güzel yazınızda Cumhurbaşkanlığı meselesi Ortaya atıldığında lehte kalkan parmakların daha ziyade hangi çevrelerden olduğunu belirtiyor, fakat bir liste vermiyorsunuz. Bugün, eski Hava» dişçilerin çıkardıkları bir gazetede maksatlı olduğu üstünden akan ve İnönünün Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymayacağını ileri süren havadisle o havadisin yazılış seklini görünce merakım büsbütün arttı. Acaba, basın toplantısında kimler el kaldırdı, bildirebilir misiniz? Salim Ertemiz — İstanbul

AKİS— Kudret (C.K.M.P. organı), Hakimiyet (BİT müfrit eski D.P. 11 tarafından çıkarılmaktadır), Düşünen Adam (Eski Havadisçilerin çıkardıkları dergi), Son Posta (Sahibi Selim Bagıp Emeç Yassıadadadır) ve Hür Vatan (bizzat A. E. Yalman gelmişti) temsilcileri.

Bir açıklama

Muhterem derginizin 6 Mart 1961 tarih'i ve 349 sayılı nüshasında "Bir Mülakat" "ŞEFİK İNAN KONUŞUYOR" başlıklı yazının üçüncü sütununun sonlarında ve dördüncü sütunda "Ben şahsen neticeden çok memnunum" cümlesinden sonra gelen kısımlar hakkında bir açıklama yapmak istiyorum.

Yazıdan her şeyi kendi eserim gibi göstermek isteyen ve beni tanıyanların bildikleri gibi, hiç sevmediğim bir hava tıkmaktadır. Bu durumun, sorulan suallere verdiğün cevapları muhabiriniz net ederken süratle yapılan konuşmamın kelimesi kelimesine zaptedilememiş olmasından dolayı meydana geldiğini sanıyorum. Yirmi kişilik bir komisyonun müşterek çalışmalarının mahsulü olan bir eser hakkında "her şeyi kendi eserim olarak görüyorum" demiyeceğimi, müfret mütekellim olarak konuşmayacağımı takdir edersiniz. Hele "Ben de bu bakımdan tasarıya muhalefet şerhleri koydurtmadım, lü--umsuz buldum" mânasına gelebilecek herhangi bir söz söylemedim. Esasen böyle bir söz söyliyemezdim de. Zira, bir arkadaş, muhalefet şerhi ekledi. Bir arkadaş ta bazı noktalarda görüşünü Meclis kürsüsünde açıklamak üzere, söz hakkını mahfuz tuttu.

Bu açıklamanın, derginizin ilk çıkacak sayısında yazılmasını rica eder, üstün saygılarımı sunarım.

Kurucu Meclis Üyesi
Seçim Kanuna Komisyona Başkanı
Şefik İnan

zunun Cumhuriyet Savcılığındaki muamelesi tamamlanmış ve İstanbuldaki dört Ağır Ceza mahkemesine taksim olunmuştur. İstanbulun Milli İnkılâp öncesi seki iş adamlarından Mahmut Baler, Sinan Onur, Erdoğan Adalı, Henry Freedman, Foti Fantazi, Mümtaz Faik Fenik, Raif Dinçkök, Ali Esat Birol ve Firuzan Tekile ait dokuz dosyadaki haksız iktisap miktarları 50 bin lira ile 9 milyon lira. arasında oynamaktadır. Tabiatiyle rekor Balmumcudan kurtulma yolunu bulan Menderes Milyoneri Dinçköktedir. Suiistimalin her çeşidine alışık Türkiyede, böylesine yüksek bir meglâğa ulaşan kepazelik henüz görülmemiştir.

Özel kanunda düşükler ve yakınlarının âdi suçlarının görüşülmesi, müstacel işler kategorisine ithal edildiğinden, dâvaların Ağır Ceza mahkemelerinde aleni olarak başlaması çok gecikmiyecektir. Cumhuriyet Savaları, tahkikat veya duruşma safahatı sırasında yeni suiistimaller ışığa çıktığı takdirde, mesullerini M.B.K. nin müsaadesini alarak mal beyanına davet edebileceklerdir. Ayrı ca, yanlış mal beyanında bulunmak, mal beyanım tevsik için sahte evrak göstermek veya beyana tâbi malı kaçırmak, beş seneden onbeş, seneye kadar ağır cezaî müeyyidelere bağlanmıştır.

Henüz hazırlık tahkikatı safhasında olduklarından, meseleler hakkında daha derine inmek imkânsızdır. Duruşmalar başladığında, "Hani yahu, hiçbir şey çıkmadı? Hep şişirdiler" şeklinde lâf edenler, gereken cevabı alacaklardır. Bir de, ziyadesiyle meşhur Gümüşpala bir çırpıda Menderesin gölgesinde 9 milyon lira vuran, buna mukabil efendisinin kaderini paylaşmaktan kurtularak dışarda kalmaya muvaffa... olan bir "zeki iş adamı" na Kuyruktan başka şekilde hitap edilip edilemeyeceğini derin dirili düşünme fırsatını bulacaktır. Zira, herkes bilmektedir ki kuyruk diye oylarını D.P. ye vermiş masum vatandaşlara değil, bir devrin kaşkarikocularına denilmektedir.

Ziyaretler

Bir kraliçe geldi

Omuzları bol yıldızlı General, etrafını alan gazetecileri neşeli bir eda ile süzdü ve:

"— Mükemmel bir insan ve zarif bir bayan" dedi.

Sonra da, bir gazetecinin sorduğu suale cevaben :

"— Canım, ne meraklı adamlarsınız... Bir misafirle neler konuşulursa onları konuştuk. Zâten öte yanım da siz biliyorsunuz" diye ilâve etti.

Gözüne, boyuna flâş patlatan foto muhabirleri ilişince her zamanki şakacı halini takınarak :

"— Peki, bunlara ne oluyor?" dedi. "Ne yapacaklar bu kadar fotoğrafı anlamıyorum? Yazık değil mi bu filmlere?"

Tam bu sırada pistte gümüşi - lâcivert bir uçak uçuşa hazırlanmaktaydı. Pistin sağ tarafında bulunan İngiltere Büyükelçiliği mensupları alandan ayrılmak için sabırsızlanıyorlardı. Başkan bunu fark etmiş olmalı ki hemen yanındakilere döndü ve sağ elinde tuttuğu bastonla o tarafı işaret ederek :

"— Bunlara söyleyin, ben. uçak kalkmadan gitmem buradan" dedi.

Sıtkı Ulay - Fahri Özdilek

İki asma köprü

Kraliçe Elizabeth II ve Gürsel Esenboğa Hava alanında
Yarım elma, gönül alma

Fakat bu bekleyip uzun sürmedi, pistin ortasını dolduran haşmetli uçak, büyük homurtularla hareket etti. Saatler 15.50'yi göstermekteydi.

Hadise, geçen hafta pazartesi günü sona eren bir ziyaretin son safhana tespit etmekteydi. Beklenen ziyaretçi, o gün saatlerin 14.30'u gösterdiği sıralarda alana inecek olan İngiltere Kraliçesi Elizabeth II idi. Bu sebeple Esenboğa hava alanında hummalı bir faaliyet hüküm sürmüştü. Terminal binasının büyük salonu lebalep dolmuştu. Terminalin ön kısmı ise polis ve inzibatlardan müteşekkil bir kordonla çevrilmişti Halk, kordonun dışında yer almıştı. İngiliz kolonisi, pistin hemen sol tarafındaki en mutena köşeyi tutmuştu. Sağ taraf ise Şeref Salonunun bulunduğu kısımdan itibaren Kordiplomatik ve Devlet erkânına ayrılmıştı.

Basının çilesi

Yerlerin evvelden ayrılmış obuası bir takım protokol aksamalarının kalın bir süre arkasında kalmasını sağlıyordu ama, gene de talihsiz basın mensupları çilelerini doldurmakta devam ettiler. Zira görüş sahasının dışına atılmışlardı. BU yüzden, muhteşem ziyareti kalın camlar arkasından izlemek zorunda kaldılar Tabii, foto muhabirleri bu tahdidin dışında tutuldukları için bir kamyon üzerinden İngilterenin zarif Kraliçesinin bol bol pozlarını yakaladılar.

Kraliçenin gümüşî - lâcivert, dört motorlu dev B.O.A.C. uçağı piste indiğinde saat tam 14.45'i gösteriyordu. Bu sırada Başkan Gürsel Şeref salonundan, yanında Temsilciler Meclisi Başkanı Kazım Orbay ve Milli Birlik Komitesi üyeleri olduğu halde çıktı ve misafiri istikbal için beklemeğe başladı.

Dev uçağın kapısının açılması uzun sürmedi. Alanda çıt yoktu. Hava Kuvvetleri bandosunun verdiği "Ti" işaretiyle birlikte Kraliçe, uçağın kapısında göründü. Son derece zarifti. Başında kırmızı bir şapka vardı. Şapkanın önündeki siyah bant, yüzünün biraz daha beyaz gözükmesine sebep olmaktaydı. Beyaz kareli pek zarif bir rop giymişti. Onun üzerinde de maddî değeri ölçüsüz, kahverengi bir vizon bulunmaktaydı. Dudaklarında belli bir tebessüm, ağır ve zarif adımlarla merdivenleri inmeğe başladı. Merdivenin son basamağında hafifçe duraladığında, zarif boynunu süsleyen bir dizi inci gerdanlık dikkati çekti. Devlet ve Hükümet Başkanı Gürsel, uçaktan inenleri mütebessim bir çehre ile karşıladı. Tanışma merasimi son derece kısa sürdü. Sonra, her iki dost Devletin Başkanları ortada bulunan plâtforma doğru ilerlediler ve yerlerini aldılar, İlk çalınan marş "God Saye The Queen" oldtt. Onu İstiklâl Marşı takip etti. Marşlar dinlendikten sonra Kraliçe Elizabeth ile Başkan Gürsel yanyana Merasim Kıtasını teftişe başladılar. Onları iki adım geriden yakışıklı Prens Philip takip etmekteydi. .

Elizabeth, merasim kıtasını:

"— Merhaba asker!" diyerek selamladı.

Cevap pek heybetliydi:

"-- Sağol!"

Saat 15'i gösteriyordu ki misafirler ve. Gürsel Şeref salonunda koyu bir sohbete. dalmışlardı. Bu sohbet tam 40 dakika sürdü. Bu sırada basın mensupları protokolün kendilerine bir fayda temin edemiyeceğini anlamış olmalılar ki, soluğu Basın - Yayın Umum Müdürü Bekir Tümayın yanında aldılar. İstedikleri, gelişini takip edemedikleri Kraliçenin hiç olmazsa gidişini takip edebilmekti. Bu imkân sağlandı ve gazeteciler 15.40 da Şeref salonundan çıkan Kraliçeyi yakından görmek fırsatını elde ettiler. Bu defa önde Gürsel yürümekteydi. Onu yarım adım farkla Kraliçe Elizabeth takip ediyordu. Vedalaşma merasimi de, tanışma merasimi kadar kısa sürdü- Kraliçe ve maiyeti uçağa bindiklerinde geride pek çok hayran bırakmışlardı. Motorlar çalışmağa başladı.

BELEDİYECİLİK

Dertler

Desteksiz endaht

Lacivert elbiseli, uzun boylu, Miyarı adam sağ elini pantalonunun cebinden çıkarmadan sol alinde tuttu-u sigaradan darla bir nefes çekti ve eigraralı eliyle havada geniş bir kavis çizerek:

"— Beyim, bunun imkânı yok, olacak şey değil" dedi.

Karsısında bulunan genç adama dikkatle baktı ve :

"— Siz gazetecisiniz, bizim dertlerimizi yazmak size düşer" diye İlâve etti

Sonra da dertlerini anlatmağa başladı.

Hâdise, geçen haftanın İçinde bir gün Dışkapıda Şoförler Cemiyeti binasında cereyan ediyordu. Dertli fedamın adı Mustafa Cavcavdı ve Cemiyetin ikinci başkanı bulunmaktaydı. Dert, Ankaranın sempatik Vali Paşan İhsan Orgunun bir beyanından doğuyordu. Orgun o beyanında, F.G.O. nun ziyan etmekte olduğundan bahisle, bundan böyle E.G.O. nun kârına mâni olan dolmuşların kaldırılacağını bildirmişti.

İşte bu beyandan sonradır ki başkent şoförleri kulisinde bir dertli hava esmeğe başladı. Büyük kısmı eski arabalara sahip bulunan dolmuş-ular, karara karşı hemen harekete geçtiler ve Vali Paşanın bu desteksiz endahtını tasvip etmediklerini belirttiler. İş bu kadarla da kalmadı. Şoförleri temsil eden heyetler, gazete ve* dergi idarehanelerini kapı kapı dolaşarak dertlerine bir çare bulunmasını ve Valinin bu hususta ikaz edilmesini istediler. Mesele mühimdi. Hâdise, otobüs duraklarında yolcu toplıyan dolmuşçuların cezalandırılmasından çok daha değişik bir mahiyet arzetmekteydi. Radyo vasıtasıyla yayınlanan haberin tepkisi bunun için büyük oldu.

İşin üzerine azıcık eğilenler, Belediyenin bir derdi olduğunu anlamakta gecikmediler. Nitekim haftanın içinde cereyan eden hâdiseler de bu, işin içindeki işi teyitte gecikmedi. Belediye bir anda aldığı bir kararla yüzlerce işçinin vazifesine nihayet veriyordu Vazifesine son verilen işçiler de toplu halde gazeteleri dolaştılar ve sonra gene toplu halde bir gösteri yürüyüşü yaptılar.

Durum cidden vahimdi ve Vali Paşa doluya koyuyor almıyor, boşa koyuyor dolmuyordu. Bir kere Belediye, düşük iktidar devrinde DP. nin cankurtaran simidi haline getirilmişti. Ocak ve bucak başkanlarının kartvizitleriyle başkente inen D.P. li vatandaş, soluğu Belediyede alıyor ve Allah ne verdiyse sebeplendiriliyordu. Bu yüzden borç bini asmıştı. Eh, borç bini aşınca da baklava börek yenmeğe başlanmıştı. V.C. komedisinin aksesuarı Belediyeden temin ediliyordu. Ne kadar V.C. li vatandaş varsa Belediye tarafından işe alınıyor, karınca kararınca sebeplenmeleri sağlanıyordu.

Bir başka dert, büyük imarcı Menderesin mimari dehasına para yetiştirmekten doğmuştu. Gelişigüzel yapılan istimlâkler, Belediyeyi vatandaşa pek fazla borçlandırmış ve bu istimlâklerin büyük bir kısmının bedelleri ödenmemişti. Vatandaşa bol bol nasihat verilmişti. Belediyeden para alabileceklerinden ümidi kesen vatandaşlar, ihtilâlle beraber yeniden harekete geçtiler ve Belediyenin kapısını aşındırmağa başladılar. Ama elden hiçbir şey gelmiyordu.

İşte bütün bunlar başkentin Belediye Başkam ve Valisini son derece güç duruma düşürüyordu. Vali Paşa doğrusu ne yapacağını şaşırmıştı. Hele ay başlarında saçını başını -Allahtan, başı saçsızdır- yolmamak için kendisini zor tutuyordu. Nitekim Mart ayında Belediye, personelinin maaşım veremiyecek duruma düştü. Kasada tek metelik yoktu. Buna karşılık personel maaşı bir milyon sekiz yüz bin lira tutuyordu. Vali Paşa işin içinden çıkabilmek için Maliye bakanlığından istikraz yaptı ve maaşlar ancak böylelikle ödenebildi.

Her işin başı para

Böyle bir durumda Vali Paşa, ne olursa olsun para bulmak ve bütçeyi düzenlemek fikrinden harekete geçmeğe karar verdi. Gelir temini bir hayli güçtü. Hiç değilse giderden biraz kısmak gerekiyordu. İşte bu yüz den işçiler bölük bölük sokaklara döküldüler. İşten çıkarma ameliyesinin neticesi kötü ve tepkisi büyük oldu.

Bununla kalınmadı. Vali Paşa, gelir temini için bulduğu öteki çareyi haftanın başında açıkladı. Bütün dolmuşlar kaldırılacaktı! Başkentte dolmuş diye bir kelime kalmıyacaktı. Böylece Belediye otobüslerinin geliri birdenbire artacak ve gediğin bir tarafı kapatılacaktı! Ancak, hesaplar Vali Paşanın düşündüğü gibi çıkmadı. Şu kadar vatandaş aç mı kalacaktı? Çürük çarık otomobiliyle kanuni doyurmaya uğraşan şoförler arabaların müzelere mi satsınlardı? Böyle bir kararın uygulanması imkânsızdı. Bu kararın uygulanamaması bir başka kararın da otomatikman ortadan kalkmasını sağladı. Vali Paşa dolmuşları kaldırıyor, Belediye otobüslerine de zam yapıyordu. İşin ikinci kısmı, dolmuşlar mevcut olduğu takdirde imkânı yok uygulanamazdı. Otobüs fiyatlarının dolmuş fiyatlarından pahalı olması Belediye otobüslerinin caddelerde bomboş dolaşması demek olacak ve mali külfet birkaç misil artacak, zarar çoğalacaktı. Zamla ilgili kararname imzadan çıkmış, ancak durum böyle olunca sumenin altına atılmıştı. Vali Paşa haftanın sonunda, zevahiri kurtarmak için ilk demeciyle taban tabana zıt ikinci bir demeç verdi. Efend' - lâfı yanlış anlaşılmıştı!. Kalkacak olan dolmuşlar değildi. Sâdece, taksi olmayan büyük arabalara dolmuş yapma izni verilmiyecekti. Ama böylece, Belediyenin derdi ortada kaldı.

İhsan Orgun
Biri yaya kalacak ama..

YASSIADA DURUŞMALARI

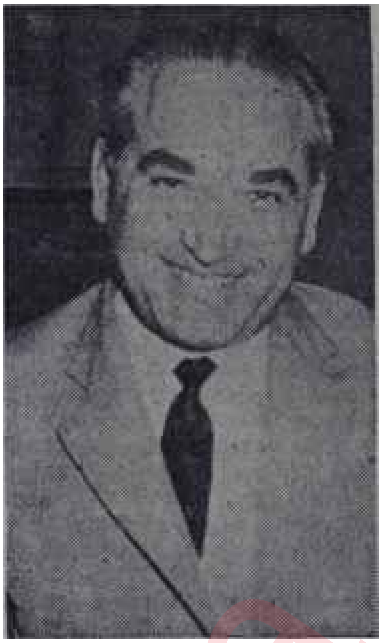
Duruşmalar

İdeal arkadaşlarında telâş

Geçen haftanın başında, G + 95 olan salı günü Yassıadada İstanbul ve Ankara olaylarıyla ilgili dâvaya devim edilirken dinlenen ilk şahit Tuğgeneral Abdurrahman Doruk, ihtilal öncesinin Örfi İdare günlerinden söz açarak bir hayli enteresan ifşaatta bulundu. Olaylar sırasında İstanbul Örfi İdare Kumandanlığı Harekât Başkanlığını yapmış olan Abdurrahman Doruk, Celal Bayarın emriyle Aygün - Yetkiner ikilisi tarafından kaleme alınan ve en küçük topluluklara dahi ateş edileceğini açıklayan meşhur "15 numaralı tebliğ"in İçyüzünü anlatırken aynen şöyle dedi:

"— 15 numaralı tebliğ, Örfî İdare Kumandanlığında kaleme alınmamıştır. Bu tebliğden, Örfl İdarenin, yayınlandıktan sonra haberi olmuştur. Bu emir Yeni Sabah gazetesi matbaasında basılmış ve ordu birliklerine bizden habersiz olarak gönderilmiştir. Altında da Fahri Özdikkin imzası mevcut değildir."

Hâlen Jandarma Genel Kumandanı olan şahit olaylar hakkında bildiklerini, duyduklarım anlatmağa devam etti. Ancak, ertesi gün Yeni Sabah gazetesini alanlar, İnsan işkilli olunca nasıl heyecanlandığım görüp gülümsediler. Yüce Divan önünde bildiklerini, gördüklerini, duyduklarını söyleyen Tuğgeneral Dorukun ifadesi okuyucunun anladığına göre . Yeni Sabahçılara bir şok tesiri yapmış ve gazetenin en mütena köşesi kalın çerçeveli bir açıklamaya tahsis edilmişti. "Yeni Sabaha dâir gülünç bir İddia" başlığıyla yapılan açıklama, başından sonuna telâş, heyecan ifade ediyordu. Telâş Yassıadada başlamış, şahit General Abdurrahman Doruku dinleyen Yeni Sabah muhabiri Kemal Savcı ifadenin sonunu beklemeden soluğu Adanın sevimli PTT merkezinde almıştı. Hemen toplanan gazetenin kurmay heyeti bu derde bir çâre atamağa başlamıştı. Hele Yeni Sabah Gazetecilik TAŞ. İdare Meclisi Reisi Sefa Kılıçlıoğlu bu hale pek içerlemişti! Şimdi bunun zamanı mıydı? Gazetenin başındaki türlü derdin yanına bir de bu mu ekleniyordu? Nitekim Kılıçoğlu durumu örtbas etmek için gerekli bütün emirleri verdikten sonra üst kattaki odasına çekildi ve kötü kötü düşünmeğe bağladı. Yeni Sabahçılar aynı gün heyecan içinde, Abdurrahman Dorukun peşine düştüler ve Paşayı günün geç saatlerinden Balmumcu Özel Garnizonunda buldular. Doruk, gayet tatlı bir dille Yeni Sabahçılara:

Altay Egesel
Formunda

"— Ben duyduğumu söyledim" dedi.

Bu sırada gazetenin Ankara bürosu da harıl harıl Fahri Özdileki aramakla meşguldü. Başbakan Yardımcısını işlerinin başında bulan muhabir:

"— Paşam, rahatsız edeceğim" dedi ve olup bitenleri anlattı.

Yeni sabahla yersiz telâşına o gün hayret edenlerden biri de böylece Özdilek oluyordu. Ancak Özdilek de tebliğin nerede basıldığım kesin olarak bilmiyordu. Neye uğradıklarım şaşırmış olan Yeni Sabahçılar bütün bunları gazetelerinde açıkladıktan başka Yüksek Adalet Divanına da bir telgraf çekerek Abdurrahman Dorukun bir defa, daha dinlenmesini istediler.

Şaşkınlar

Aynı gün şahit Abdurrahman Doruklar ifadesi üzerine perişan olanlar yalnız Yeni Sabahçılar değildi. Sanıklar locasında Menderesin hemen arkasında oturan İstanbulun sabık Merkez Kumandam Kemal Binatlı da -Telefon paşalarından birişahidin ifadesine itiraz ettikten sonra dönüp iskemlesine oturacağı yer* de, şaşkın bir halde Menderesle Berkin arasındaki boş sandalyaya -bu sandalye Ethem Menderese aittir- oturdu, ellerini kavuşturarak duruşmayı takip etmeğe başladı. Bu yanlışlığın ilk farkına varan, Aygün oldu. Aygün çekingen bir tavırla Binatlının sol omuzuna vurarak:

"—- Aman paşam, yanlış oturdun" diye fısıldadı.

Binatlı yaptığı yanlışlığın farkına varınca çocuk gibi kızardı, ezile büzüle yerine geçti. 2 Mayıs 1960 günü Emniyet Birinci Şube müdürlüğünü ziyareti sırasında, Bumin Yamanoğlunun yanağını okşayan ve "Vallahi İstanbulu yakacağım" diyen Binatlı, Teknik Üniversite öğrencisi Kemal Oyman, İktisat Fakültesi öğrencileri Uğur Cankoçak, Bahattin Gören ve Ticaret Lisesi öğrencisi Halit Urbili dövdüğü açıklanınca mikrofona geldi ve ellerini iki yana açarak:

"— Yaşımı başımı almış adamım, böyle şey yapmadım" dedi.

Binatlının bu itirazı olayların içinde yaşamış birçok dinleyicinin gülümsemesine sebep oldu.

Duruşma sırasında şahitler, dinleyenleri dehşet içinde bırakan işkence olayları anlattılar ve bir engizisyon yuvasına dönmüş olan, ihtilâl öncesi Emniyet Birinci Şube müdürlüğünün karanlık hücrelerini tarife çalıştılar. Bu hücrelerden birinde sabahlamış olan Memduh Eren dikkate değer hâtıralar anlattı. 27 Nisan gecesi gece saat üç sıralarında Memduh Erenin hapis bulunduğu hücreye gelen Şevket Tahtaca ve Bumin Yamanoğlu hem dayak atmışlar, hem de tabancayla tehdit etmişlerdi. Bu arada Bumin Yamanoğlu bir tasavvurundan bahsetmiş, "Ben de milletvekili olacağım. Hem de Aydın milletvekili olarak Menderesin yanında yer alacağım..." demişti. Bu tasavvur açıklanınca dinleyiciler soğuk soğuk terlediklerini hissettiler.

Bitirdiğimiz hafta aynı olaylarla alâkalı olarak dinlenen şahitlerden komiser Nazmi İyibil de düşük V.C. kumandam, İstanbul D.P.. İl ve Belediye Başkam Kemal Aygünün Üniversite içinde kurduğu gizli istihbarat teşkilâtını açıkladı. Böylece, eski bir Emniyet Genel Müdürü olan Aygünün plân ve entrikaları ortaya çıkmış oluyordu. Şahit hu kadarla da kalmadı ve Jurnal teşkilâtına mensup iki isim verdi: Eyüp Yardımcı - Celâl Yardımcının yeğeni- ve Nazım Durmuşoğlu. Geçmiş günleri iyi bilenler. İçin hu isimler hiç de yabancı değildi.

Düşükler

Halkın kulağı ve gözü

(Kapaktaki filmci)

Geçen haftanın sonlarında bir gün Yassıadada, filmlerde ve resimlerde görmeğe alıştığımız, üstelik karikatüristlerin tipikleştirdikleri rejisör kıyafetine bürünmüş orta boylu ve tıknazca bir adam, etrafında kümelenen küçük bir topluluğa:

"— Mış mışa kaldı mı, muhayyile olmıyacak şeyler lcadediyor" dedi.

Jokey kepinin altında kalan tepesi açık ve ensesine doğru sıklaşmağa başlıyan saçları kırlaşmağa yüz tutmuş esmer adam, tarihi duruşmalarda halkımızın, hatta dünyanın gözü ve kulağı olmak gibi ağır ve o derece mes'uliyetli bir görevi sırtlanmış askeri bir teşkilâtın, Foto - Film Merkezinin "başkanıydı. Kabına sığamıyan bir insanın hareketleri, sempatik çehresi ve tarazlı sesiyle bir öğle tatilinde etrafında kumelenenlere Foto - Film Merkezi hakkında izahat veriyordu. Bugünlerde ikinci Yasmada filmi sinemalarda gösterilmek üzere bulunduğundan tarihi duruşmaları halkımızın, hatta dünyanın ayaklarına götüren bu teşkilât günün konusudur. Nusret Eraslan aslında bir Kara muhabere subayıdır. Sol kolunda bir kıdem şeridi taşıyan beş senelik bir binbaşıdır. Fakat resmi üniforma ile tuhaf kaçmasın ve rahat çalışabilsin diye, Yassıada duruşmalarım takip edenlerin âşinâ bulunmamasına imkân olmıyan o meşhur sivil, rejisör kıyafetini tercih etmiştir.

Ordumuzun irfan müesseselerinden Yıldızdaki Harp Akademilerinde kâin Foto - Film Merkezi, hakikatte Kara Kuvvetleri Kumandanlığı Muhabere Dairesine bağlıdır. Fakat tarihi Yassıada duruşmaları dolayısıyla M. B.K. nin bir kararıyla, 15 Ağustostan itibaren İrtibat Bürosunun emrine verilmiştir. Eraslan ve sayıları bir eldeki parmaklardan az, fakat çalışkan ve feragatli arkadaşlarınca hasırlanan ve M.B.K. tarafından tasdik olunan mufassal ve mükemmel Ur plâna göre faaliyet gösteren Foto - Film Merkazinin sırtlandığı son görev, merhamet hislerini tahrik gayesiyle Yassıadayı işkenceli bir zindan, duruşmaları ise tek taraflı ve gayri âdil olarak gösteren meşhur propaganda ile mücadeledir. Gerçekler filmlerle, fotoğraflarla ve sesle Yassıadamn dışına muntazaman taşınmakta vs maksatlar tesirsiz bırakılmaktadır.

Foto - Film Merkezinin doğuşu

Başkumandan Enver Paşa, 1916 yılında Almanyayı ziyaret etmiş vs Berlinde gezdiği Askeri Film Merkezini fevkalâde beğenmişti. İstanbula döner dönmez Ordu Merkez Sinema Dairesi ve Stüdyosu adıyla bir teşkilâtın kurulmasını emretti. Teşebbüsün başına Weinberg getirildi ve böylece şimdiki Foto - Film Merkezinin nüvesini teşkil eden Ordu Merkez Sinema Dairesi ve Stüdyosu 1917 de vücut buldu.

Cumhuriyet Ordusu 1927 de, fotoğraf ve film işlerini yeniden canlandırmak gayesiyle darmadağınık vaziyetteki malzeme ve teçhizata bazı yenilerini de ilâve edip toparlıyarak ve teşkilâtı kuvvetlendirerek Foto - Film Merkezini kurdu. Erkân; Harbiye-i Umumiye Reisliğine bağî Erkânı Harbiye Mektebi Müdürlüğü nezaretinde çalışmağa başlıyan Foto - Film Merkezinin başına gene Uskunay getirildi ve maiyetine sanatkârlar verildi. Uskunayın ölümünden sonra Foto - Film Merkezinin Müdürlüğüne birçok subay verildi ve alındı. 1931 de bu teşkilât K.K.K. Muhabere Dairesine bağlandı. Nihayet 1953 sonunda Eraslan, kıdemli Yüzbaşı rütbesiyle Foto - Film Merkezi Müdürlüğüne tâyin edildi.

Bir asker - sanatkârın hayatı

Eraslan, 1918 de İstanbulda, Kadıköyde doğdu ve ilkokul tahsilini orada tamamladı, Bir gümrük memuru olan babası Osman Eraslan askerliği ne kadar beğenmiyorsa, yumurcak Nusrette tam aksine, belki de yüz defa daha fazla ona âşıktı. Zaptedilmez dinamizminin tabii neticesi, ele avuca sığmaz çocukluk devrinde babası kolundan tutup berbere götürdüğünde, kendi tabiriyle saçının Subay stilinde -yâni alâbrus- kesilmesini her defasında ısrarla istediğini unutamamaktadır. Biçâre babasının mukavemetini ancak. Askeri Orta Mektebine kaydolmak için Konyaya kaçarak gitmek suretiyle mağlûp edebilmiş, bu, daha sonra altısı kıtalarda ve yedisi de Foto-Film merkezinde olmak üzere cem'an onüç takdirname alan Eraslanın, ilk başarısı olmuştur.

Çengelköydeki Kuleli Askeri Lisesinde muhabere sınıfına ayrıldı. Ankaradaki Harbiyeden sonra, şimdi sivil Teknik Okul yapılan, İstanbulda, Maçkadaki Fen Tatbikat Okuluna geldi. İki senelik eğitimden sonra kur'ada Erzurumu çekti. O zaman Şark Hizmeti beş seneydi. Üçüncü Tümenin Muhabere Bölük Kumandanı olarak birliğiyle beraber sırasıyla ikibuçuk sene Erzurumda, birbuçuk sene Amasyada ve bir sene gene Erzurumda kaldı. Müteakiben Ankarada Mamak Muhabere Okulunda Daire Müdürüyken 1946 da Harp Akademileri imtihanını kazandı. Kurslar dahil üç sene okuduğu Harp Akademilerinde, bir talihsizlik yüzünden bir hocasıyla takışmıştı- ikinci sınıfta refüze edildi. Arkasından Seîdzinci Kolordu Muhabere Taburu Kumandan Vekili olarak Merzifonda bir yıl kaldı. Sekizinci Kolordunun Kay-

Nusret Eraslan Cemal Gürselle birlikte

Operatör ve rejisör

Duruşmaların Anatomisi

Bu adama da Düşük denmezse...

Gönül istiyor kii "D.P. oya avı" na çıkmış akl-ı evvel parti liderlerinden bir kaçı Yassıadaya götürtilsünler ve orada. düşük denmesini istemedikleri tipleri bir seyretsinler. Eğer böyle bir ziyaret bitirdiğimiz haftanın sonunda tertiplenseydi ve üstadlar sanık mikrofonu başına gelen Tevfik periyi görselerdi her halde itirazlarım derhal geri alırlar ve siyasî mânada da değil, ahlak, karakter ve şeref bakımından böylesine düşük bir adamın aşağı yukarı on yıl Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinde vazife görmüş olması karşısında oturup ağlarlardı. Yassıada duruşmaları tarihimize hizmetlerin en büyüğünü yapmaktadır. Bu duruşmalar, sonunda ilân edilecek hükümleriyle değil, cereyan tarzları sayesinde kendilerini suni propagandalarla ilahlaştırmış bir avuç insanın gerçek içyüzünü ortaya sermiştir. Tâ 27 Mayıs sabahına kadar Adnan Menderesin pek çok kimsenin kalbinde bir mevki işgal etmekte olduğuna saklamaya imkân yoktur. Eğer Adnan Menderes e sabah bîr duvar dibinde "ihtilâlin Adaleti" ile cezalandırılmış olsaydı bu mevkiini ilelebet muhafaza eder, hattâ körler öldüklerinde badem gözlü hale Tekliklerinden bir ilâh mertebesine bile yükselebilirdi. Ama Yassıada duruşmaları, başka hiç bir fayda sağlamamış da olsa, bu tipin nasıl iğrenç, bayağı bir tip olduğunu herkesin gözleri önüne »ermiştir. 27 Mayıs sabahı, o dört elle sarıldığı Başbakanlıktan düştüğünden dolayı Düşük olan Adnan Menderes ruh itibariyle Düşüklük payesini Salim Basolun ve arkadaşlarının karşısında almıştır. Şimdi, aynı salonda, Menderesin ideal arkadaşları kendilerini ve o inanılmaz tıynetlerini bir bir belli etmekte, böylece haklarındaki son sempati kırıntılarını da yitirmektedirler. Bitirdiğimiz haftanın sonunda bu «ıra Tevfik Deriye gelmiş bulunuyordu. Bütün bir salonun ve salondakileri takiben milyonlarca radyo dinleyicisinin gözleri öniinde bu acaip başlı, acaip saçlı adam aynı zamanda bir de acaip ruh haleti taşıdığını belli etmiştir.

Bir tanık ifade veriyor. Genç bir üniversite öğrencisi. Bu arada, Başbakan Yardımcısıyken karşılaştığı Tevfik Deriyle alâkalı bir hâtırasını da naklediyor ve onan herkesçe malûm zihniyetinin -Meclisi dikensiz gül bahçesine çevirmek, onun şahane buluşudur- bir yeni misalini veriyor. Bunun dışında tanık o karanlık Nisan sonu günlerinde, alınıp götürüldüğü zindanlarda Namık Gedikler, Ethem Yetkinerler, Kemal Binatlılar tarafından nasıl dövüldüğünü anlatıyor. Bu ifade karşısında sanıklardan ilk söz alan Tevfik Deridir. Küstah bir tavırla mikrofon başına geliyor ve kurnazca, tanığın kendisiyle hangi tarihte karşılaştığım soruyor. Koca tilki! Sualin sebebi pek basittir. Tevfik İleri Menderes kabinelerinde az bir süre Başbakan Yardımcılığında bulunmuştur. Eğer tanık ayda veya günde yanılırsa, "İşte, yalan söylüyor! Ben o tarihte Başbakan Yardımcısı dedildim.." diye parlayacak. Ama tanık anlattıklarından o kadar emindir ve geçmiş hâdiseler yüreğine öylesine işlemiştir ki ayı ve günü değil, karşılaşmama saatini, şartlarını, konuşulanları, görüşmenin şahitlerini de bir çırpıda söyleviveriyor. Ama, insan bir kere yüzden nasipsiz buluna! Oyununun netice vermemiş olmasına rağmen, on parmağında on kara bulunduğunu on yıllık D.P. iktidarı devrinin her ânında ona buna çirkef atmakla göstermiş bulunan Tevfik İleri gene de ithamını ileri sürüyor: "Tanık bir baştan ötekine yalan söyleinektedir" Niçin? Sebebi belli değil. Zira çocuk, bir karşılaşmanın tafsilâtım, teferruatım ortaya dökmüş. Anlattıkları bilinen bütün vakıalara uyuyor. Ama bu, Tevfik İlerinin, bu düşük, düşük, düşük adamın şirretliğine mani değildir. Başka vakıaların "Bay yüzde on" un veya İstanbulun haraçcı ve şişman valisinin şirretlik etmelerine mani teşkil etmediği gibi..

Tevfik İleriye bakılırsa, -daha önce "Bay yüzde on" da aynı iddiayı herkesin kahkahaları arasında ortaya atmıştı-, kendisi Bakanlığını alâkalandırmayan tek işle uğraşmamıştır! Aynı zamanda, bütün Bakanlık devresinde Adnan Menderesten de tek emir almamış, onun müdahalesiyle karşılaşmamıştır! Yassıada duruşmaları bir koltuk için Menderes tipinde bir adamın elinde uşak, uşak ne kelime, kukla olmuş bu insanların nasıl kompleksler içinde bulunduklarım da gösteriyor. Nitekim bitirdiğimiz haftanın sonlarındaki o celsede Başsavcı Egesel Tevfik İlerinin iddialarından birincisini "Said-i Nürsinin öpülen eli" ve "Necip Fazıla Örtülü Ödenekten verilen para" hâdiselerini hatırlatarak cevaplandırmış, dinleyiciler tarafından da şiddetle alkışlanmıştır. Tevfik İlerinin Menderesin kuklası olduğunun da delilleri çoktur. D.P. nin son ve ziyadesiyle meşhur Büyük Kongresinde Menderesin kaşkarikolarını Başkan Tevfik İleri organize etmiştir.İspatçılar, bu düşük zatın manevralarıyla partiden atılmışlardır. Bir başka hadise, şimdi sanık sandalyalanndan ikisini işgal eden Tevfik İleri-İzzet Akçal kombinezonunun eski Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağa karşı açmış oldukları bir mücadelenin neticesidir. Dâvalarını Mecliste kazanan çifte kumrular, patronları Menderesin bir el işaretiyle derhal gerilemişler ve bir yeni dalavereyle aynı mesele Meclise getirildiğinde Menderesin direktifini kabul etmişlerdir. Bu yüzden binlerle mahkûmun haksız yere aylar ve aylar hapishanelerde fazladan yatması pahasına,.

Yassıada duruşmaları gösteriyor ki nasıl Demokrasinin fazileti varsa, ihtilâlin de bir fazileti bulunuyor. Eğer demokratik rejime geçmemiş bulunsaydık koyunlarından haç çıkan nice hacı İtibar içinde siyaset hayatlarım devam ettireceklerdi. Hakiki hüviyetlerini açığa vuran bir takım hareketleri yapmaya lüzum hissetmeyecekler» gölgesine sığındıkları rejimin ve şahsiyetlerin himayesinde bir başka çeşit insan olarak kendilerini cemiyete satacaklardı. Nihat Erimler, Atıf Topaloğlular, Server Somuncuoğlular, Lûtfl Kırdarlar, Behçet Uzlar ve kâh menfaat karşılığı, kâh korku dolayısıyla şu son yıllarda bir pespaye rejimin kulluğuna rıza gösterenler, adına Demokrasi denilen rejimin fazileti sayesinde cemiyetimizin kurtulduğu sahte şövalyelerdir. Ama Demokrasiden sonra gelen İhtilâl de cemiyetimizi bir başka sınıfın lçyüzüyle karşıkarşıya getirmiştir. Ellerinde kudret tutarken korkak yüreklere dehşet salanlar, ellerinden kudret gidince ne hale düştüklerini, nasıl düşük olduklarını Yassıadada gözler önüne sermişlerdir. Onlardan alınacak ibret, sahte putların uzun yıllar cemiyetimizde türemesine bir set teşkil edecektir.

seriye intikali dolayısıyla adı gecen Orta Anadolu vilayetimizde de bir sene süreyle aynı görevi deruhte etti. Nihayet İstanbula tâyin olundu. Yıldızdaki Birinci Ordu Muhabere Taburunda bir sene hem Bölük Kumandanlığı, hem de Harekât Subaylığı yaptıktan sonra, Foto - Film Mer kezinin başına getirildi.

Eraslan, sanatkâr ruhlu bir askerdir. Radyolarda Ordu Saatlerinde müteaddit konuşmalar yapmıştır. Gençliğinden beri amatör fotoğrafçılığı kendisine "hobby" «dinmiş, birçokları neşredilen kahramanlık menkıbeleri yazmıştır. Her vazife aldığı kıtada kendisine sinema müdürlüğü vermişler, ayrıca moral eğitim faaliyetlerinin gözdesi olmuş ve organizatörlüğünü yapmıştır. Şenliği ve şakraklığı, hoşsohbetliği, mertliği ve çalışmak kadar yaşamasını da bilen mizacı dolayısıyla, bir toplulukta hemen temayüz eder. Böylece Foto-Film Merkezi Başkanlığına getirilmesi tamamiyle bir tesadüf eseri olmamış ve mütevazi Eraslan, esas istidadını doğduktan tam 85 yıl sonra gösterebilmiştir. Nitekim yeni görevindeki ehliyet ve başarısının en münakaşa kaldırmaz delili, aradan sekiz eene geçmiş olmasına rağmen hâlâ -Film Merkezinin başında tutul--asıdır.

Eraslan onbeş sene önce evlenmiş ve ikisi kız, üç çocuğu olmuştur. Çocuklarının en büyüğü ve erkeği Tanju Eraslan, sinemaseverlerin yabancısı olmamak lâzım gelir. Ondört yaşındaki Tanju, Etiler Ortaokuluna devam ederken, birçok filmlerde ve dublâjlarda erkek çocuk rolleri almaktadır.

Haremdeki Merkez

Foto-Film Merkezi, Yıldız Sarayının köhne ve rutubetli müştemilâtına yerleşmiştir. Büro olarak kullanılan yer, eski Kızlar Dairesidir. Bir zamanlar dilberlerin dolaştıkları odalarda, şimdi Mehmetçiğin postalının nalça ve kabara sesleri aksetmektedir. Eraslan makamım, Harem Ağalarından tevarüs etmiştir. Developman, tamir, matipo ve redüksiyon işlerinin yapıldığı, film kitaplığının, malzeme ve teçhizat deposunun, montaj ve senkron» ses ve fotoğraf stüdyolarının bulunduğu yerler etki cariye hamamıdır. Aynı zamanda Harp Akademilerinin de kullandığı sinema salonu, Sultan Abdülhamidin küçük, fakat şatafatlı özel tiyatro salonudur. Ses stüdyosu, kendisine duyulan minnettarlığın nişanesi olarak Fuat Uskunayın aziz hatırasına ithaf edilmiş ve antresine merhumun koca bir portresi konmuştur. Fakat bütün o sıvası dökük ve

"Düşüklerin içyüzü" filminin afişi

Modern Sefiller

yosun tutmuş duvarlar kırmızıya boyanmış, fasulye çuvallarıyla gizlenmiş, salaş ahşap kısımlar onarılmış veya yenilenmiş, hummalı bir çalışma neticesinde, herşey yoktan varedilmiştir. Harikulade temizlik ve bakım, intizam ve disiplinli çalışma, zarfı çirkin, mazrufu güzel Foto-Film Merkezini mükemmel hale sokmuştur. Amerikan askeri yardımından getirtilebilen modern malzeme ve teçhizat ta» Foto-Film Merkezini -tarihi dekoruyla tenakuz teşkil edercesine- piyasadaki eşlerinden üstün bir duruma yükseltmiştir. Nitekim Türkiyedeki ilk renkli film de, Otuzüçüncü Cumhuriyet Bayramı ismiyle-çekilmesi ve developmanıyla -orada hasırlanmış ve moral mükâfatına hak kazanmıştır.

Orgeneral Cemal Gürsel, K. K. K. iken S Nisan 1990 da Foto - Film Merkezini gezmiş ve tam üç saat süren teftişini müteakip ihtisaslarını şeref defterine şöyle yazmıştır!

"Görmemek ve bilmemek ne kötü. Ben Film Merkezini asla böyle düşünmemiştim. Bu beni son derece memnun eden bir sürpriz oldu. Buraya bu mükemmeliyeti verenleri takdir ve tebcil eder, bu muvaffakiyetli mesaüerinin devamım temenni ederim."

Kadrosunda Eraslandan başka bir diğer değerli Kara Muhabere Binbaşısı, Hayrettin Küçükoğlu, iki yedeksubay, 24 Kara, Deniz ve Hava assubayı ve 6 sivil memur bulunan Foto-Film Merkezi, Şubat «onuna kadar tarihi Yassıada duruşmalarında 14 bin metre film ve 30 bin fotoğraf çekmiş, ayrıca 82 bin metre ses almıştır. Jimnastikhaneden bozma salonda iki ses alma cihazı -tape recorder- devamla surette çalışmaktadır. Önemli dâvalarda üç, diğerlerinde bazen bir, bazen iki operatör faaliyet göstermektedir. Foto-Film Merkezinin günde bin resim çekip tabedecek kapasitedeki fotoğraf stüdyosu, aynen Yassıadaya nakledilmiştir. Har gün, İkisi resim çekmek, diğer ikisi do tab işleriyle uğraşmak üzere dört fotoğrafçı vazife başındadır. Resimler, isteyenlere beheri 25 lira mukabilinde satılmaktadır. Her gün gazete ve mecmualarda görülen Yassıada resimleri, Foto-Film Merkezinin eserleridir. Foto-Film Merkezinin bunlardan sağladığı gelirin tamamı, İstanbulda inşa edilecek muazzam Üniversite Talebe Sitesine sarfedilecektir. Foto-Film Merkezi, 10 Ocağa kadar, 75 bin liralık masrafa mukabil, takriben 800 bin liralık hasılat temin etmiştir. Kâr, İrtibat Bürosu hesabına bir

bankada toplanmaktadır. 75 bin liralık masrafın 65 bin lirası malzeme olarak elde mevcuttur.

Tarih konservesi

Foto-Film Merkezi, devlet için bir de arşiv tutmaktadır. Arşiv mütekâmil metodlardan faydalanılarak öylesine mükemmel şekilde tasnif edilmiştir ki, herhangi bir zaman Yassıadadaki tarihi duruşmaların safahatının bir noktasını, üç dakika içinde ses, film veya fotoğraf olarak bulup çıkarmak mümkündür. Arşiv, o kısmı eksik olmakla beraber, düşülelerin yakalanıp Yassıadaya getirilişlerine, hattâ Milli İnkılâp ateşini tutuşturan 28 Nisan hadiselerine kadar uzanmaktadır. M. B. K. İleride Millî İnkılâp hareketini lekelemeğe yeltenecek politika maceraperestlerine karşı, böylece daha şimdiden tedbir almaktadır. Foto-Film Merkezinin Millî İnkılâp ile alâkalı olmıyan arşivi, tâ Sultan Reşadın biat merasiminden ve Vahdettinln kılıç alayından başlamakta ve zamanımıza kadar gelmektedir.

Foto-Film Merkezi, "Düşükler Yassıadada" filminden sonra şimdi de "Düşüklerin lçyüzü"nü hazırlamıştır. 35 milimetrelik "Düşüklerin İçyüzü" filmi, "Düşükler Yassıadada" gibi, İrtibat Bürosunun anlaştığı Lâle, Ermanlar ve İpekçüer firmaları vasıtasıyla bütün Türkiyeye tevzi edilmiştir ve Şeker Bayramından sonra gösterilmeğe başlanacaktır. İkinci Yassı ada filminin 16 milimetrelik kopyalan da, birincisi gibi Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordu Kumandanlıklarına, Kara Deniz ve* Hava Kuvvetlerine dağıtılmıştır. 16 milimetrelik filmler, Ordu ve Kuvvet Kumandanlıkları ekiplerinde, sineması bulunmıyan kasaba, bucak hattâ köylere kadar götürülecek ve vatandaşa gösterilecektir. Buna paralel olarak, İrtibat Bürosunun emrindeki dört seyyar ekip te işe koyulacaktır. Grup elektrojenleri ile birlikte seyyar ekipler oniki bölgeye taksim ettikleri vatanın sathına yayılacak, en ücra köşelere kadar giderek şüphe ve tereddütleri silme seferberliğine katılacaklardır. Seyyar ekipler, "Düşüklerin İçyüzü"nden başka, Milli İnkılâbı tanıtma ve yayma hedefini güden filmleri beraberlerinde taşıyacaklardır.

On yıllık devrin rezaletlerini aksettiren fotoğraf teşhir panolarına malzeme hazırlamak ta, Foto-Film Merkezinin vazifeleri cümlesindendir. 66 vilâyetimizde de mevcut teshir panolarındakl resimler her ay değiştirilmektedir. Teşhir panolarından İstanbulda onbeş, Ankarada sekiz, İzmirde ise beş tane vardır. Vilâyetler, resimleri çoğaltarak kasaba, bucak ve köylerde de teşhir panoları asmaktadırlar.

Muvaffak bir eser

"Düşüklerin İçyüzü" ilk olarak 22 Şubatta İstanbulda Site Sinemasında Yüksek Adalet Divanı ve İddia Makamı üyelerinin tamamının huzuruyla davetlilere gösterildi. Birinci filmden çok daha mükemmel ve mütekâmil olan "Düşüklerin İçyüzü", duruşmaların safahatımn kupkuru bir şekilde arka arkaya getirilmesinden uzaktır. Duruşmalar, dikkate değer montaj, ses, efekt ve resimden faydalanılarak yapılan geçişlerle birbirine bağlanmakta ve sanıkların konuşmaları kendi sesleriyle seyircilere dinletilmektedir. "Düşüklerin İçyüzü", Türk sinemacılığına Foto-Film Merkezi kanalıyla kazandırılan yepyeni bir örnektir. Prodüktörlerimizin yıllar yılı yapamadıkları uzun metrajlı büyük dökümanter film çevirmek alanında büyük bir adım atılmıştır.

Düşüklerin, Yüksek Adalet Divanı Başkam Salim Başol karşısında bocaladıklarım ve yekdiğerlerini itham ettiklerini görüp işitenler, tıpkı tarihî duruşmaları Yassıadada takip edebilenlerin yaptıkları gibi, "Memleketi bu adamlar on sene nasıl idare ettiler?" sualini sorup şaşacaklardır. 6-7 Eylül olaylarından Topkapı hâdilerine kadar olan dâvalardan safhalar gösteren ikinci filmler, daha öncekinin ve bundan sonra çevrilecekle-rin iki saatlik tak bir kordelâ haline getirilmesi, arzuya sayandır. Böyle bir hulâsanın, dünya politika âlemini de ilgilendiren ve ehemmiyeti hudutlarımızın dışına taşan tarihî bir hesap vermeye aid uzun metrajlı büyült dökümanter kordelâ olarak film festivallerinde ve yabancı diyarlarda geniş rağbet göreceği muhakkaktır.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin bütün yerli eğitim filmlerinin çevrilmesi, yabancılarının tercümesi, K. K. K. na bağlı olmasına rağmen, Foto-Film Merkezinde yapılmaktadır. Ayrıca Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin sinema operatör ve teknisyenleri assubaylar da Foto-Film Merkezinde eğitim görürler. Dolayısıyla kadrosunda Hava ve Deniz Kuvvetlerine mensup personel de vardır.

Kendi kendini yetiştiren Eraslan, Foto-Film Merkezine tâyin edildikten iki ay sonra, Şimal Yıldızı adlı askerî bir yerli filmin süpervizörlüğünü yapmıştır. İstanbullu bir yedeksubayın Doğu Anadoluda bir mahrumiyet bölgesindeki maceralarını anlatan "Şanlı Ordumda Bir Sene" adındaki konulu filmi, senaryosunu yazarak ve rejisörlüğünü yaparak çevirmiştir. Konulu ve bir askeri-sivil koprodüksüyon olan "Onun Süvarisi" filminin de gene hem senaryosunu hazırlamış, hem de rejisörlüğünü üzerine almıştır. Ayrıca yığınlarla aktüalite ve propaganda filmleri, dükümanter, turistik ve eğitime aid filmler çevirmiştir.

Eraslan film makinesi başında

En tehlikeli silah

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Kongo

Kurulamayan düzen

Bundan aşağı yukarı dokuz ay kadar önce Güvenlik Konseyi "Kongo milli güvenlik kuvvetleri iç düzeni yeniden kuracak duruma gelinceye kadar bu düzenin kurulması için Kongo Hükümetine yardım etmek" için Kongoya bir Birleşmiş Milletler kuvveti yolladığı zaman, hiç kimse işlerin bu kadar karışacağını düşünmemişti. Halbuki şimdi, bu kararın üzerinden dokuz ay geçtikten sonra, Kongoda düzen hala kurulamadığı gibi ortalık büsbütün karışmış, düzenin ne, yardım edilecek Kongo Hükümetinin hangisi olduğu içinden çıkümaz bir mesele haline gelmiştir.

Hiç şüphesiz, bu karışıklığa sebep olanların başında Mobutu gelmektedir. Politik ihtirasını tatmini Kongonun kurtuluşunun üstünde tutan Mobutu'nun durumu, bağımsızlık savaşı yapan ve yapmakta olan uluslarca pek iyi bilinmektedir.

AKİS'in daha o sıralarda da söylediği gibi, Lumumba'mn öldürülmesi Kongo durumunun düzelmesine yardımcı olamamış, tam tersine Lumumba'cı kuvvetleri daha büyük bir şiddetle harekete geçirmiştir. Şu satırların yazıldığı sırada, Doğu eyaletinin başkenti Stanleyvüle'de karargâh kuran Lumumba taraftarı Gizenka hükümetine bağlı kuvvetler Kongonun yarısına yakın bir bölgeyi kontrol altında tutmakta, buna karşılık yarden biter gibi kurulan İleo, Kalonji ve Çombe hükümetleri Lumumba'cı kuvvetler karşısında iş birliği yapmak için karşılıklı yardımlaşma anlaşmaları imzalamaktadırlar. Diğer yandan, Birleşmiş Milletlerin gayretiyle Tananarive'de Kongolu liderler arasında bir konferans toplanmıştır. Gizenka hükümeti, yapılan devamlı ısrarlara rağmen, bu konferans masası başına oturmamıştır.

Kongo meselesinin milletlerarası alandaki gelişmelerine göz atılırsa, Lumumba'mn ölümünün Kongoyu soğuk harbin içine daha fazla soktu-u açıkça görülecektir. Güvenlik Konseyinin aldığı karam rağmen, Birleşmiş Milletler kuvvetleri Kongoda çatışan tarafları ayırmakta güçlük çekmektedirler. Bunun başlıca sebebi, başlangıçta yirmi bini asan Birleşmiş Milletler askerinin bâzı Afrika devletlerinin kuvvetlerini geri çekmesi üzerine onüç bine düşmesidir. Eğer bugün Kongoda açık bir büyük iç savaş patlak vermiyorsa, bunun sebebi Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin varlığı değil, dörde bölünen taraflar arasındaki ayrılıkların bunların ikisi, ya da üçü arasında bir cephe birliği kurulmasına engel olacak kadar derin olmasıdır.

Diğer yandan Kongo meselesi Birleşmiş Milletler için de bir çıban başı olmaya devam etmektedir. Bay "H"nın davranışına şiddetle muhalefet eden Sovyetler Birliği, Genel Sekreteri boykot etmek kararını geçen haftadan itibaren tatbike başlamıştır. Bütün bu hususlar göz önünde tutulunca, Kongoda özlenen düzenin daha uzun müddet kurulamıyacağı gerçeği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Mobutu
Çıbanbaşı

İngiltere

Siyahlar ve beyazlar

Geride bıraktığımız haftanın başlarında, Londra hava alanı çok hareketli bir üç gün yaşadı. İngiliz Dışişleri bakanlığının protokol işleriyle görevli memurları durup dinlenmeden bir oraya, bir buraya koşuşup durdular, Scotland Yard'ın polis müfettişleri alanın dört bir tarafım sıkı bir göz hapsi altında tuttular. Pazardan çarşamba sabahına kadar geçen bu «ok hareketli üç gün içinde alana tam oniki başbakan inmişti ve bunların yerleştirilmesini, üstelik güvenliğini sağlamak doğrusu hiç de kolay bir iş değildi.

Geçen hafta kendilerini taşıyan özel uçaklardan Londra hava alanına inen oniki başbakan, İngiliz Devletler Topluluğuna -Commomvealth- dahil devletlerin başbakanlarıydı. Bilindiği gibi, üzerinde güneş batmayan Büyük Britanya İmparatorluğu Birinci Cihan Savaşından sonra yavaş yavaş dağılmaya başlayınca, birer birer bağımsızlık kazanan eski sömürgeleri İngiltere tahtı etrafında toplamak için böyle bir topluluk kurulmuş ve topluluğa dahil devletlerin sayısı. İkinci Cihan Savaşından sonra daha da kabarmıştı. Topluluk içindeki devletler iç ve dış politika bakımından tamamen bağımsız olmakla beraber İngiltere ile iktisadi ve kültürel bağlarım halk koruyorlar, hatta bunların en büyük kademeli idarecileri'zaman zaman buluşarak bir politik işbirliği kurmaya bile çalışıyorlardı, İngilla Devletler Topluluğuna dahil devletlerin başbakanları, geçen hafta, İkinci Cihan Savaşından sonra onuncu defadır ki bir araya gelmişlerdi. Toplantılar ilk yıllarda İngiltere, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika Birliği, Hindistan. Pakistan ve Seylan başbakanlarının iştirakiyle başlamış, son yıllarda bunlara sırasıyla, Orta Afrika Federasyonu, Malaya, Gana ve nihayet Nijerya başbakanları da katılmıştı. Geçen haftaki toplantı başladığı zaman, bir müddet New Yorkta kalarak o-

lan Gana Başbakanı Nkhrumah hariç, bunların hepsi yuvarlak bir masanın etrafında yer almışlardı.

Geçen hafta başlayan toplantının özelliklerinden biri, bu yuvarlak masanın başına ilk defa olarak bir kadının oturmuş olmasıydı. Bu, Seylân Başbakanı Bayan Sirimavo Bandaranaike'ydi. Toplantının ikinci özelliği de, konferans masası başına oturan başbakanların içinde derisi renklilerin çoğunlukta olmalarıydı. Fakat işin tuhafı, masa başında oturan beyazların bir kısmı bu gerçeği görmezlikten gelerek, kendi ülkeleri için de hâlâ ırk ayırımına dayanan bir politika takip etmekteydiler. Meselâ, Güney Afrika Birliğinde bugün siyahlarla beyazlar arasında hâlâ geniş bir uçurum mevcuttu. Orta Afrika Federasyonunda ise bu uçurum daha da genişliyordu. Bu bakımdan, konferans masası başına oturan başbakanların büyük çoğunluğu Güney Afrika Birliği Başbakanı Hendrik Verwoerd'e iyi gözle bakanuyorlardı. Hele söz Orta Afrika Federasyonundaki duruma gelince, iş büsbütün çatallaşıyordu. Bilindiği gibi, bu federasyon Güney Rodezya, Kuzey Rodezya ve Nyessaland bölgelerinin bir araya getirilmesiyle kurulmuştu ve bilhassa Kuzey Rodezyada büyük bir çoğunlukta olan yerliler, federasyonun dağıtılarak yerine zencilere daha geniş idari ve siyasi yetküer verecek bir idare sisteminin kurulmasını istiyorlardı. Orta Afrika Federasyonunun Başbakanı Roy Welensky beyazların imtiyazlarından vazgeçmeye hiç istekli görünmüyordu. Bundan birkaç ay önce Londrada toplanan bir konferansta federasyonun dağılmasına şiddetle itiraz etmiş, Afrikaya döndükten sonra da kendi gibi düşünmeyen altmış kadar yerli lideri kurşuna dizdlrmişti. Bütün bu olaylar İngiliz Devletler Topluluğu başbakanlarım Welensk'ye karşı çevirmişti. O kadar ki, geride bıraktığımız hafta içinde Londradaki çalışmalar ilerlerken topluluk başbakanları arasında Orta Afrika Federasyonunun İngiliz Devletler Topluluğundan çıkarılmam yolunda kuvvetli bir cereyan da belirdi. Aynı şekilde Güney Afrika Birliği için benzer bir tedbirin alınması meselesi de ortaya çıktı.

Irk ayrımı yapan bu iki ülkenin İngiliz Devletler Topluluğundan çı karılması fikri daha çok, toplu!uğur derisi renkli başbakanlarından geliyordu. Diğerleri ise, ırk ayrılığının tamamen aleyhinde olduklarını söylemekle beraber, bu kadar şiddetli bir tedbire taraftar görünmüyorlardı. Bunlara göre topluluğun tek meselesi ırk ayrımı meselesi değildi ve bir yandan bu ayrımı önleyecek müsbet tedbirler alınması düşünülürken diğer yandan topluluk içindeki birlik korunmalıydı. Bu arada, İngiliz Başbakanı Macmillan'ın da en çok bu sonuncu mesele ile ilgilendiği anlaşılıyordu. Kraliçenin Hükümet Başkanı, Verwoerd ile yaptığı özel bir görüşmede ırk ayrımı politikasını iyi gözle görmediğini belirttikten sonra, eğer konferansta Güney Afrika Birliğinin İngiliz Devletler Topluluğu içinde kalması fikrini savunuyorsa bunu yalnız topluluk içindeki birliğin korunması için yaptığım söylemiştir.

Harold Macmillan
Ne yârdan geçer ne...

Dr. Erhard
Purolu adam

Batı Almanya

Zenginin malı

Geride bıraktığımız hafta içinde Amerikan gazetelerinde en fazla görünen resim, hiç şüphesiz, beyaz saçlı, yuvarlak yüzlü bir Alman oldu. Şişman Alman, bazı resimlerinde, ağzında bir refah işareti sayılan iri bir puro ile görünüyordu. Gene şüphe etmemek gerekir ki, dünyanın en zengin ülkesi olan Birleşik Amerikada, dünyanın en zengin insanları sayılan Amerikalıların büyük bir kısmı bu adama gıpta ve biraz da iç burkulması ile bakıyorlardı.

Geçen hafta Amerikalıların . görmekten baktıkları bu resimlerin sahibi, Batı Almanya İktisat Bakanı Ludwig Erhard'dı. Erhard, geçen haftanın başlarında, Alman markının kıymetinde bir değişiklik yapıldığını, markın yüzde beş nisbetinde kıymetlendirdiğini açıkladı. Erhard'ın yaptığı bu açıklama, bütün Batı Avrupa- devletleriyle birlikte, en çok Birleşik Amerikada geniş yankılar uyandırdı. Amerikan gazetelerinin büyük bir çoğunluğu bu tedbirin çok yerinde olduğunu yazdı, Batı Almanyayı büyük bir dost olarak selâmladı.

Amerikan ve Alman paraları arasındaki denge bu şeklinde bozulunca yapılacak iki şey kalıyordu: Amerikan parasının değerini düşürmek, ya da Alman parasının değerini yükseltmek. Her iki devletin idarecileri de, uzun bir müddettir, bunların Uç birine yanaşmıyorlardı. Kennedy idaresi Amerikan dolarında yapılacak bir değişikliğin Amerikan iktisadi düzenini altüst edeceğini düşünerek parayı kıymetlendirecek başka tedbirler almak yolunu seçmişti.. Alman idarelerine gelince, onlar da ekonomilerinin bir enflâsyonun eşiğinde olduğunu ileri sürerek parayı kıymetlendlrmek gibi iç talebi arttıracak bir yola gitmek istemiyorlardı. Fakat Alman maliyecilerinin aldığı son karar, Birleşik Amerikanın içine düştüğü güçlükleri biraz olsun azaltmak için Bonn Hükümetinin görüşünden fedakarlık yapmayı daha uygun bulduğunu göstermektedir.

T U R İ Z M

Oteller

Bir dağın tepesinde

Geçenlerde bir gün İstanbulda İpek Palas Otelinin salonlarından birinde uzunca bir masanın etrafında oturmuş bulunan kalantor tipli bir takım adamlar masanın baş kısmında oturan şişman sempatik tavırlı koyu renk elbiseli bir adamı dikkatle dinliyorlar ve başlarını sallıyorlardı. Masanın baş kösesinde oturan şişman, sempatik tavırlı adam sözlerine "— Yaptığım tetkiklerde bâzı turistik yerleri gördüm. Bunlara belge verenler ve isteyenler adına utandım" diyerek başladı ve:

"— Tttrkiyede kalkınma turizme dayanacaktır" cümlesi ile bitirdi.

İşte geçenlerde bir gün cereyan eden bu konuşma, üzerinde bol laf ve mürekkep harcanan bir konunun bir kere daha canlanmasına sebep oldu. Koyu renk elbiseli şişman adam, Basın Yayın ve Turizm Bakam Cihat Baban , dinleyenler ise İstanbulun tanınmış otel sahipleriydi.

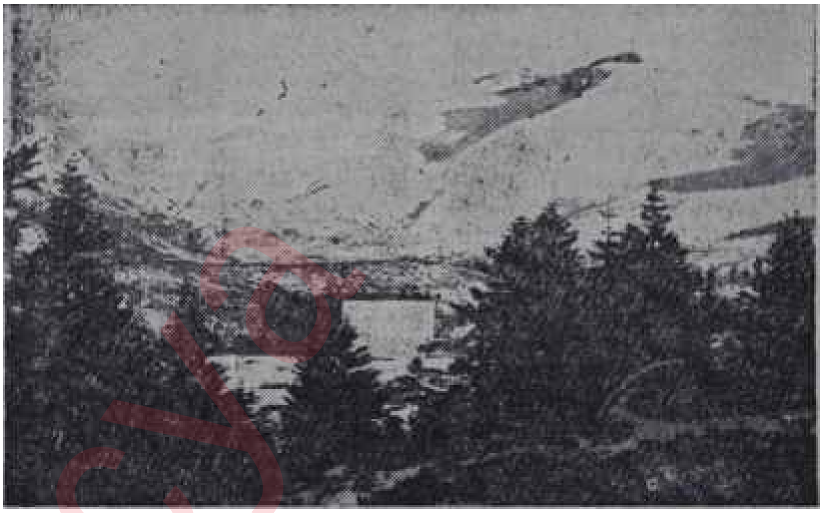
Bu toplantının yapıldığı ve Turizm Bakam Cihat Babanın bu sözlerini sarfettiği sıralarda, sabahleyin 9 da Galata rıhtımından kalkan bir küçük vapura binip Mudanyaya gidenler tam Öğle vakti karaya çıktılar, ondan bir buçuk saat sonra da kendilerini deniz seviyesinden 2500 metre yüksekte buldular. Gergi, Uludağa geçmiş yıllarda gidenler için bunun bir şaşılacak tarafı yok değildir. Zira o tarihlerde Mudanyadan bile değil, Bursadan dağa çıkmak asgari bir koca gün alırdı. Katır sırtında Elma Çukuruna veya Karabelene kadar tırmandır, ondan sonra ayaklara, altında fok derisi bulunan kayaklar takılarak yürünür de yürünürdü. Güneş batar, gün kararır ama yürüyüş bitmezdi. Gece vakti, yorgun argın, Fatin Tepenin altında bulunan Otele veya Kayak Evine varıldığında kuvvet tamamile tükenmiş olurdu. Böylece Uludağa, spor yapmak veya dinlenmek için çıkmak ancak aklı başından bir karış havada gençlerin kârı haline gelirdi. Halbuki şimdi, bir taksi Mudanya iskelesinden Uludağdaki Büyük Otele veya Becerinin Küçük Oteline kar meraklılarını azami birbuçuk saat içinde ulaştırmaktadır. Ama hâdisenin atıl şaşılacak tarafı, deniz seviyesinden 2500 metre yüksekte Türkiyenin servisi en muntazam -yahut, tek muntazam- turistik müessesesini bulmaktır. Aslına bakılırsa müessese turistik adını dahi taşınmaktadır. Belki de henüz pek yeni olmasından dolayı, Büyük Otel diye bilinen otel Türkiyedeki bütün emsalleriyle bir tezat teşkil etmektedir. Tabii, bir tatlı tezat!

Türkiyede turizm gelişmesinin en büyük handikapı, servis denilen hizmetin kötülüğüdür. En büyük ve tabii en pahalı yerlerde kirli ve yırtık çarşaflar, lekeli ve eski masa örtüleri, gözleri tırmalayan kırık koltuklar, garsonların asık suratları, pis kokular, "ne ararsanız bulamama" derdi adeta umur-u âdiyedir. Bu niçin böyle olur, bilen yoktur. Bir keşmekeş mutlaka istirahat gayesi güdenleri sinirden çatlatır, adam dinleneceğine büsbütün yorulur. Tabii, yaoancıyı birr kenara bırakın, yerli turist dahi kaçıp gider Bir hususi teşebbüs, denizden tam 2500 metre yüksekte bu mahzurları yenmenin çâresini bulmuştur. Daimi akan sıcak su, daimi pırıl pırıllık, daimi güler yüz, daimi iyi niyet, daimi müzik -hem de orkestra-, daimi "her şeyi bulabilme" ve hepsinden mühimi, daimi intizam Uludağın tepesinde pek âlâ sağlanabilmiştir. Bunlara karşılık alman paranın yüksek olduğu muhakkaktır. Nitekim, güzel otelin müşterileri çantasını sırtlayıp dağa çıkmış gençler değildir. Ama müşterinin hem parasını almanın, hem onu canından bezdirmenin şart olmadığı bu hususi teşebbüs sayesinde pek âlâ anlaşılmaktadır.

Otelin 92 odası vardır. Bun 'ardan bir kısmında duş ve tuvalet mevcuttur. Bir kısmı ise, apartman şeklindedir. Tertemiz bir yemek galonundd öğle ve akşam bir orkestra hafif müzik çalmaktadır. Şömineli, tahta masa ve sandalyalı, rüstikbir bar hazır beklemektedir. Geceleri yemekten sonra ise, gene bir orkestranın çaldığı pavlyon açılmaktadır. Bir oyun odası, dertlerini iskambil kâğıtlarıyla paylaşmak isteyenler için emre amadedir. İki kayak hocası acemilere de, yarı ustalara da ders vermektedir. Kayak kiralamak, hatta ayakkabı bulmak kabildir. Telefon muntazam işlemektedir. Elektrik her saniye vardır. Yerler vinileks, masalar formika kaplıdır. O kadar ki, koridorlara iki adımda bir kül tablaları yerleştirilmiştir. Tuvaletlerin kapılarına konulmuş "sıkışmış bay" veya "sıkışmış bayan" işaretleri bile bir hoş . yenilik getirmektedir. Zevk, işletmede ve tanzimde göze çarpmakladır. Uludağa gidip te, şaşmamak en ziyade bu yüzden imkânsız hale gelmektedir.

İşin sırrı nedir? İşin sırrı, bu hususi teşebbüsün kendisine prensip olarak "her şeyin en iyisi"ni seçmiş olmasından ibarettir. Garsonlar Taksim Gazinosunda ve Liman Lokantasında açılan kursları en ziyade başarıyla bitirenler arasından seçilmektedir. Yahut, İstanbuldaki klüplerin en gözde adamları alınmaktadır. Ama müstahdeminin eğitimi dağda devam etmektedir. Onlara, müşteriye nasıl muamele edilmesi gerektiği anlatılmaktadır.

Şüphesiz ki Uludağ şimdi, gelişmek için, böyle bir otelin yanında genç kayakçıların keselerine uygun -genç kayakçıların keseleri pek, fakirdir- bir Kayak Evinin ihtiyacını hissetmektedir.

Uludağda Büyük Otel

Gayretin elinden ne kurtulur?

SANAT

Haberler

Cemal Nadir Güler

Türk karikatür sanatının büyük ön--ü ve ustalarından Cemal Nadir Gülerin ölüm yıldönümü dolayısıyla Türk-Amerikan Derneğinde, sanatçının eserlerinden derlenmiş bir karikatür sergisi açıldı.

Cemal Nadir, karikatür sanatımıza büyük yenilikler getirmiş, batılı anlamıyla ilk kaıikatüristimizdir. Genç yaşında, kendisinden daha *güzel* eserler beklendiği bir sırada ölmüştür. Aradan geçen yıllar Cemal Nadirin karikatür sanatımızdaki yerini daha iyi anlamamıza yardım etmiştir. Bugünkü genç karikatür sanatçılarımızın yetişmesinde örnek bir hizmeti olduğu inkâr edilemez.

Akla Kara, Dalkavuk, Amcabey gibi unutulmaz tipleri yaratan ve yıllarca yaşatan Cemal Nadirin, yıllar sonra kendi eserlerinin sergilenmesi suretiyle anılması, övülecek Ur kadirbilirlik örneğidir.

Basın Tayının Sanat Bültenleri

Basın-Yayın ve Turizm bakanlığı bir süreden beri Sanat Bültenleri yayınlamaktadır. Edebiyat, . müzik, Tiyatro, Opera, Bale, Folklor, Tanıtma, Resim, Heykel, El İşleri ve Sinema konularında iç ve dış olayları, haberleri, yorumları derleyen ve Dış Olaylar, İç Olaylar olmak üzere ayrı ayrı yayınlanan bu bültenler, bir ay içindeki bütün sanat olaylarım geniş ölçüde özetlemesi bakımından çok yararlı olmaktadır.

Bültenler, Yayınlar ve Haberler Dairesi tarafından hazırlanmakta, bütün dergi ve gazetelere gönderilmektedir. Bu suretle dergilerin ve gazetelerin sanat olaylarıyla ilgili haberleri güvenilir bir kaynaktan sağlamaları da mümkün olmaktadır.

Bu bültenlere, sanatla yakından ilgilenenlerin abone olabilmeleri de sağlanırsa, çok faydalı bir hizmet görülmüş olacaktır.

Sanatsevenler Kulübü

Sanatsevenler Klübünün olağanüstü kongresi geçen hafta pazar günü yapıldı. Dörtyüzü aşkın üyesi olan Klübün bu kongresine elli kadar üye katılmıştı. Bu ilgisizliğin sebebi üzerinde konuşanlardan biri şöyle dedi:

"— E kardeşim, şimdi klüp eskisi gibi değil ki. İkiyüz bin liraya yakın borç var. Eskiden değirmenin suyunu kimse düşünmezdi. Şimdi suyu üyelerin bulman gerekiyor. Üyelik zorlaştı."

Kongre genel olarak büyük bir sükûnet içinde geçti. Bu biraz da sürpriz oldu. Çünkü aylardan beri muhalefet cephesinde çalışanların, eski yönetim kurulunu top ateşine tutacakları sanılıyordu. Tam aksi oldu. O kadar ki. çalışma raporu okunduktan sonra kimse söz almak istemedi. Bereket üyelerden biri bu uzun süreceğe benzer sükûtu bozdu. Klübün borçları görüşüldükten sonra, herkesin merakla beklediği seçimlere geçildi. Yönetim Kurulu üyeliği için onbeş kadar aday adı kara tahtaya yazıldı. Adayların çoğu yeni adlardı. Şimdiye kadar klüp işlerinde sorumluluk yüklenmemişlerdi. İlk anlarda, Yönetim Kurulunun baştan sona değişebileceği bile tahmin ediliyordu.

Seçimlerin sonunda kongre başkanı seçilenleri okudu. Klübün Yeni Yönetim Kuruluna seçilenler şunlardır: Munis Faik Ozansoy, Muhtar Körükçü, Dr. Şinasl Kıpçak, Fehmi Özçelik, Ümit Serdaroğlu, Suat Beriker, M. Sunullah Arısoy. Eski yönetim Kurulundan başkan Prof..Celâl Ertuğ, Dr. Hayati Sevgen, Bülent Sokollu seçimi kazanamadılar.

Doğrusu söylemek gerekirse, eski yönetim kurulu çok güç Ur devrede ağır sorumluluk yüklenerek işbaşına gelmiş ve iyi çalışmıştı. Bir yandan klübün, altından birdenbire kalkılması zor borçlarım taksite bağlatabilmiş, öbür yandan da çeşitli sanat çalışmaları yapmıştı. Bilhassa Dr. Hayati Sevgen ile Bülent Sokollunuıı yeniden görev alamamaları gerçekden sürpriz oldu. Çünkü bu iki üye de, klüpte en faal kişilerdendi ve çalışmalarıyla faydalı oldukları gün gibi aşikârdı.

Yeni seçilen Yönetim Kurulu yaptığı görev taksiminde, Başkanlığa Munis Faik Ozansoyu, İkinci Başkanlığa Muhtar Körükçüyü, Genel Sekreterliğe Fehmi özçeliki, Sanat Kolu Başkanlığına M, Sunullah Arıso yu, Organizasyon Kolu Başkanlığına Dr. Şinasi Kıpçakı. Saymanlığa Suat Berikeri, Veznedarlığa da Ümit Serdaroğlunu getirdi. Ayrıca büyük bir ihtiyaç hissedilen Klüp Müdürlüğü görevini de, her üye bir gün nöbet tutmak suretiyle yapmayı kararlaştırdılar.

Sanatsevenler Klübünün bu yeni dönem içinde daha hareketli ve faydalı bir çalışmaya yönelmesi beklenmektedir.

Dergiler

Bu ayın başında yeni bir dergi yayın alanına girdi. Aylık kültür dergisi olarak yayınlanan "İmece", ilk sayısıyla basında haklı ve müsbet yankılar uyandırdı. Derginin bu sayısında başyazının İsmet İnönü tarafından yazılmış olması da, dergi için büyük bir şanstır. Genellikle köy meselelerini, eğitim ve öğretini konularını inceleyen derginin ilk sayısında İnönüden başka kalburüstü ve sevilmiş yazarların da yazıları var. Sabahattin Eyüboğlu, Hasan Ali Yücel -ki bu yazısının yayınlandığını göremeden ölmüştür- Azra Erhat, M. Başaran, Fakir Baykurt, Yaşar Kemal, Mahmut Makal dergide yazanların başmda gelenlerdir..

Dergi daha çok abonelerine gönderilmektedir.

Ankarada ayda bir yayınlanmakta olan "dost" dergisi, Nisan başından itibaren büyük boyda ve da-

Cemal Nadirin sergisinden bir köşe

Unutulmayan sanatkar

ha değişik ve zengin bir kadroyla çıkmak üzere hazırlıklarım ilerletmiştir. Derginin yeni şekliyle daha çok ilgi toplıyacağı umulmaktadır.

Rahmetli Orhan Butlan tarafından kurulup, ölümünden sonra yakın arkadaşlarınca yayını devam ettirilen "Yeni Ufuklar"ın Aralık-Ooak sayıları bir arada çıktı. Yeni Ufukların bu sayısı da, önceki sayıları gibi, ağırbaşlı. Sanat ve fikir hayatımızda hissedilir bir yeri olan bu dergi de daha çok abonelerine gönderilmektedir.

Kenarına bak...

Sanat çevrelerine yakın olduğu anlaşılan bir AKİS Okuyucusu, Sanat Sayfası konusundaki düşüncelerini şöyle açıkladır

"— AKİS'in devamlı olarak bir sanat sayfam yapması elbette çok önemli. İlgiyle izliyoruz. Yalnız bu sayfada çeşitli sanat haberlerinden çok, sanatçılarla ilgili fıkralar yer alıyor. Bunlar da iyi ama, sizin sanattan anladığınız bu mu?"

Okuyucuyu haksız bulmak mümkün değil. Bu yüzden de, bu hafta fıkradan çok haberlere yar verilmeğe çalışıldı Ancak, sanatçılarla ilgili fıkraların geniş bir okuyucu topluluğunu yalandan ilgilendirdiği da bir gerçektir,

Ölümle savaş

Halkoyunu günlerden beri meşgul eden olaylardan en önemlisi, ne Yassıada Duruşmaları, ne Seçim Kanunu, ne Anayasa Tasarısı hattâ ne de Gümüşpala Paşanın "kuyruk"lu "düşük"lü demecidir. Halkoyu şimdilik bütün dikkatini Elizabeth Taylor'un ölümle yaptığı çetin savaş üzerinde toplamıştır.

Kime "Merhaba" deseniz, Liz'den yeni birr haber soruyor. Bilindiği gibi ünlü oyuncu Elizabeth Taylor son günlerde ağır bir hastalıkla boğuşuyor. Liz, söylendiğine göre zatürrieye yakalanmış, Stafilokok mikropları sağ ciğerine musallat olmuşlar. Bu, son derece nadir görülen bir olaymış. Bu durumda olanların ölümden kurtuldukları da pek görülmemiş.

Eğer Kraliçe Elizabeth II. nin özel doktora Lord Evans Dizin hastalığı ile bizzat meşgul olmasa, belki de 29 yaşındaki bu genç ve güzel oyuncu, şimdiye kadar çoktan ölüme yenilmiş bulunacaktı. Lord Evans dünyada ilk, olarak boğaz ameliyatından sonra elektronik ciğer tatbik ederek Liz'in yaşamasını sağlamıştır.

Bir aralık iyiden iyiye hayatından ümit kesilen Liz"in son haberlere göre sağlık durumu iyiye yönelmiştir.

Elizabeth Taylor
***Vartayı z*or atlatıyor**

Elizabeth Taylor 29 yaşında olmasına rağmen bugüne kadar 21 film çevirmiş, dört defa Oscar Armağanım kazanmış, dört kere evlenmiştir. Aktrist şimdiye kadar bir rol için 1.000.000 dolar alan tek yıldız olma rekorunu da muhafaza etmektedir.

Elizabeth Taylor, üçüncü kocası Mike Todd'un ölümünden bir *süre* sonra çok yakın arkadaşı Debby Reynold'un kocası Eddle Plsher'le sevişmiş, Eddie de karısını boşayarak Liz'le evlenmiştir.

Sinema yıldızlarının bilhassa 5*zel hayatlarıyla yakmdan ilgili çevreler, sevimli yıldızın son defa başına gelenleri arkadaşının kocasını baştan çıkarmış olmasına bağlıyorlar. "Debby Reynold'un ahı tuttu. Onun cezasın; çekiyor şimdi!" diyorlar.

Sinema dünyasının gözde yıldızı, doktorların ifadesine göre en az bir yıllık bir nehaket devresi geçirmek zorunda kalacaktır. Yıldızın çevirmesi kararlaştırılan Kleopatra filmi de bu hesaba göre bir yıl sonra çevrilmeğe başlanacak. Zira filmi çeviren Spiros Skrnras, Kleopatra rolünü bir başka oyuncuya vermek niyetinde olmadığım açıklamıştır.

Bebek sergisi

Bu haftanın sonunda cumartesi günü Türk-Amerikan Kültür Derneğinde gene sanatçı İnci Tugsavulun üçüncü bebek sergisi açıldı. Türk folklorunu ve tarihini tanıtmak amacını güden bu bebek sergilerinin ilki 1958 yık Hayranında, ikincisi de 1959 yılı sonunda açılmış, geniş ilgi görmüştü. İlk sergide görülen "Yavuz Sultan Selim ve Zembilli Ali Efendl" kompozisyonu Topkapı Sarayı Müzesi tarafından satın alınmıştı. Bu sergide, genç sanatçının 22 kompozisyonu yer almaktadır. Sergide Osman Gazi'den Atatürk'e kadar olan tarihi devreye ait çeşitli olaylarla ilgili kompozisyonlar yer almaktadır. Ayrıca Halk edebiyatında yer almış efsanelerle ilgili çalışmalar da bulunmaktadır.

Bir müzik ziyafeti

Bu yılın en başarılı partilerinden biri, bitirdiğimiz haftanın sonundaki cumartesi gecesi Kavakıideredeki güzel Fransız Büyükelçiliğinde tertiplenen müzik ziyafeti oldu. Ziyafetin ahçıları genç ve sevimli Fransız viyolonselisti Guy Fallot, aym sıfatları taşıyan kemancımız Ayla Erduran ve tecrübeli, mahir piyanist Mithat Fenmendiler. Üç ahbap çavuşlar Fransız bestecilerinden parçalar dinlettiler ve bol bol alkış topladılar. Tabii oda musikisi, bütün davetlilerin "hobby"si değildi ama icracılar o kadar tatlıydılar ve öyle tatlı çalıyorlardı ki herkes kendilerini zevkle dinledi. Tabi bunda, konseri takip edecek supede içilecek nefis Fransız şaraplarının ve şampanyasının hayali de bir rol oynamadı değil...

Konserin şeref misafiri İsmet 1nönü ve eşiydi. Zaten Büyükelçi geceyi aşağı yukarı İnönü için tertiplemişti. Gecenin en zarif hanımı unvanını ise, bulunduğu her toplantıda olduğu gibi vefalı bayan İnönü aldı.

TELEVİZYON

İstanbul

Deneme yayını

İstanbulda bugün 300 kadar televizyon alıcısı olduğu tahmin ediliyor. Herbirini beş kişi seyretse, 1500 televizyon eder. Evlerinde televizyon alıcısı bulunanlar ne seyrederler? Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünde yıllardır, Türkiyeye televizyon getirmek, televizyon istasyonları açmak maksadiyle komisyonlar topla na, teklifler incelene dursun, İstanbulda derme çatma bir televizyon istasyonu, dokuz yıla yakın bir zamandır yayın yapıp durmaktadır, tstanbulda, televizyon alıcısına sahip mutlu kimselerin seyrettiği işte bu yayın, yâni Teknik Üniversite televizyon istasyonunun yayımdır.

Teknik Üniversite yayınlarına, bundan dokuz yıl onca, Philips firmasının sağladığı teçhizattan yararlanarak başlamıştı. Yayının adı o saman "deneme yayını" idi. Dokuz yıldır deneme halâ süregelmektedir. Her hafta perşembe akşamüstü, saat beş civarında yayma başlanmakta, yedi civarında da bitirilmektedir. Yayının başlama ve bitmesi kesin saatlere bağlı değildir. Çünkü dokuz yıllık deneme yayım, Teknik Üniversitenin televizyon stüdyosunda çalışanlara, radyo ve televizyon programcılığının alfabesinin ilk harfini, yâni postayı belirli bir saatte açmayı ve belirli bir saatte kapatmayı bile öğretmemiştir. Bunun dışında, programcılığın biraz daha güç meselelerine hiç yaklaşılmamış olduğunu kestirmek için muhayyile gerekmez. Nitekim, her perşembe akşamı, yayın süresi boyunca, Gümüşsuyundaki binanın büyücek bir odadan daha büyük olmıyan stüdyosunda hersey esintilere, rastgelişlere tâbidir.

Evlerde, saat beşe yaklaşırken, televizyon alıcılarının düğmesini çevirenler, perdede, yayın henüz başlama mış olduğu halde, bir takım resimler görürler. Herşeyden önce bir bayrak görürler. Bayrağın üstünde "İstanbul Teknik Üniversite Televizyonu Deneme Yayını" yazmaktadır. Gördükleri bu kadarla kalmaz. Bir takım insanlar bayrağın önünde dolaşmakta, iskemleleri, masaları, piyanoyu yerleştirmektedirler. Televizyon kamerası bunları, sahası dahiline girdiklerinde, yakalar ve bütün hareketlerini seyirciye ulaştırır. Seyirci, hele ilk defa televizyon alıcısının perdesine bakan biriyse, başını kaşıyan, burnunu kaşıyan insanları hayretler içinde seyreder.

Aynı oralarda, stüdyoda, yayınların idarecisi, üniversitenin Yüksek Frekans Kürsüsü öğretmeni Adnan Ataman "vakit geldi galiba, artık başlasak mı? Ne dersiniz?" diye dolaşmaktadır. Nitekim az sonra "resmî" yayın -saat beşe üç vardır, ya da beşi beş geçiyordur, bu önemli değilspiker Taşhan Hitayın ekranda görünmesiyle ve seyircileri selâmlamasıyla başlamış olur. Spiker Taşhan Hitay, programda neler olduğunu bilmemektedir. Bunun için sözü, ikinci spiker Fatih Pasinere bırakır.

İnşallah ve maşallah

Fatih Pasiner, televizyon yayınlarının hem de program yöneticisidir. Fakat işin kötüsü, iki saatlik yayın süresi boyunca seyirciye neler gösterileceğini o da bilmez. Ama, uzun zamandan beri hiçbir perşembe akşamı, o akşam ne gibi bir program sunulacağı hususunda bir fikri olmadığı için, durumuna artık iyice alışmıştır. Seyirciyle de yüzgöz olmuştur, Hiçbir yadırgama çekmeden, hiçbir yabancıık göstermeden seyirciye o akşamki programda "galiba falanca şarkıcının" söyliyeceğini, sonra "herhalde" konusunu bümedigi bir filmin gösterileceğini, sonra da "inşallah" sürprizler de olacağını bildirir.

Sözü gene Taşhan Hitay alır. Elde bir film vardır. Filmin neye dâir olduğu üzerinde Taşhan Hitay birşeyler bilmektedir. Çünkü Taşhan Hitay, stüdyonun kameracılığını yapan Sadık Hitayın karısıdır. Sadık Hitay, Amerikada televizyon eğitimi görmüştür, şimdi de Amerikan Haberler Merkezinin radyo bölümünü idare etmektedir. Haberler Merkezinin filmlerinin bir ikisini perşembe akşamları yanına alıp stüdyoya gider. Taşhan Hitay bu vasıtayla film hakkında bilgi sahibidir. Seyircilere filmin neye dâir olduğu hususunda izahat verir. Böyle bir izahat gereklidir, çünkü film çoğu kere ingilizcedir ve alt yazıları da yoktur. Teknik Üniversitenin televizyon programcıları dokuz yıllık deneme yayını boyunca, Türk seyircisine yabancı dilde yayın yapılmıyacağını öğrenmemişler, bu bahiste bilgi edinmek için yabancı memleketlerin televizyonlarında neler yapıldığını da öğrenmemişlerdir. Meselâ Amerikada televizyonda diyelim ki fransızca yayın yapmanın halka karşı büyük bir saygısızlık sayıldığım ve olağanüstü durumlardaki pek seyrek istisnalar dışında, ingilizceden başka yayın yapılmadığını duymamışlardır.

Televizyon heveslileri

Film oynatılırken, televizyon heveslileri küçücük stüdyonun içini doldurmaya başlamışlardır. Kameracı Sadık Hitay, bu kalabalığın arasından, zaten güç hareket eden kamerasına yol bulmak için uğraşıp durmakta, bir yandan da, sadece kalabalık etmekle kalmayıp kameranın önünden geçme tedbirsizliğini gösterenlerle de mücadele etmektedir. Ne var ki, hernekadar bir disiplin altında tutulmalarına muvaffak olunmamışsa bile, Türkiyenin yegane televizyonunu yürüten kişiler işte bu kalabalıktan çıkmaktadır. Biri gelir birkaç şarkı söyler, gider. Öbürü gelir bir iki sür okur, gider. Yayın programcıları, başta Fatih Pasiner olmak üzere, bunların hangisi kamera karşısına çıkmıya ehü kişilerdir, ehil olan kimselerin önceden, belirli esaslara göre, bir prova yaptıktan sonra kamera karşısına çıkmaları gerekmez mi, bu gibi meselelerle ilgilenmezler. Yayınların sorumlusu Fatih Pasiner, hem de Teknik Üniversitenin radyo yayınlarının programlarım hazırlar. Radyo programlarında oldukça titiz davrandığı, programlan bir ay önceden tesbit ettiği halde aynı titizliği nedense televizyona göstermez.

Teknik Üniversite Televizyonunun perşembe akşamı yayınlarından birini baştan sona takip etmek, antene çıkmasına nasıl müsaade edildiği sorusunu zihinlerde uyandıran kişilerin yanında, batı televizyonları çapma yaklaşan bölümlerin de olduğunu göreceklerdir. Bu bölümler, perşembe akşamları stüdyonun kapısına daya--- heveslilerin arasındaki görgülü ve kaabiliyetli kişiler sayesinde sağlanmaktadır. Görülmektedir ki Türkiyede, televizyon programlarım başarıyla sürdürmek için, bol "malzeme" vardır. Fakat, Teknik Üniversite televizyonunun bugün verdiği örneğe göre, iki büyük eksiklik da vardır. Birincisi para, ikincisi de eldeki insan gücünü derleyip toparlayıp seyirci karşısına çıkartacak program zihniyeti. Bu iki eksiklik de giderilebilir ama giderilmesi, işlerin ciddiye alınmasına bağlıdır.

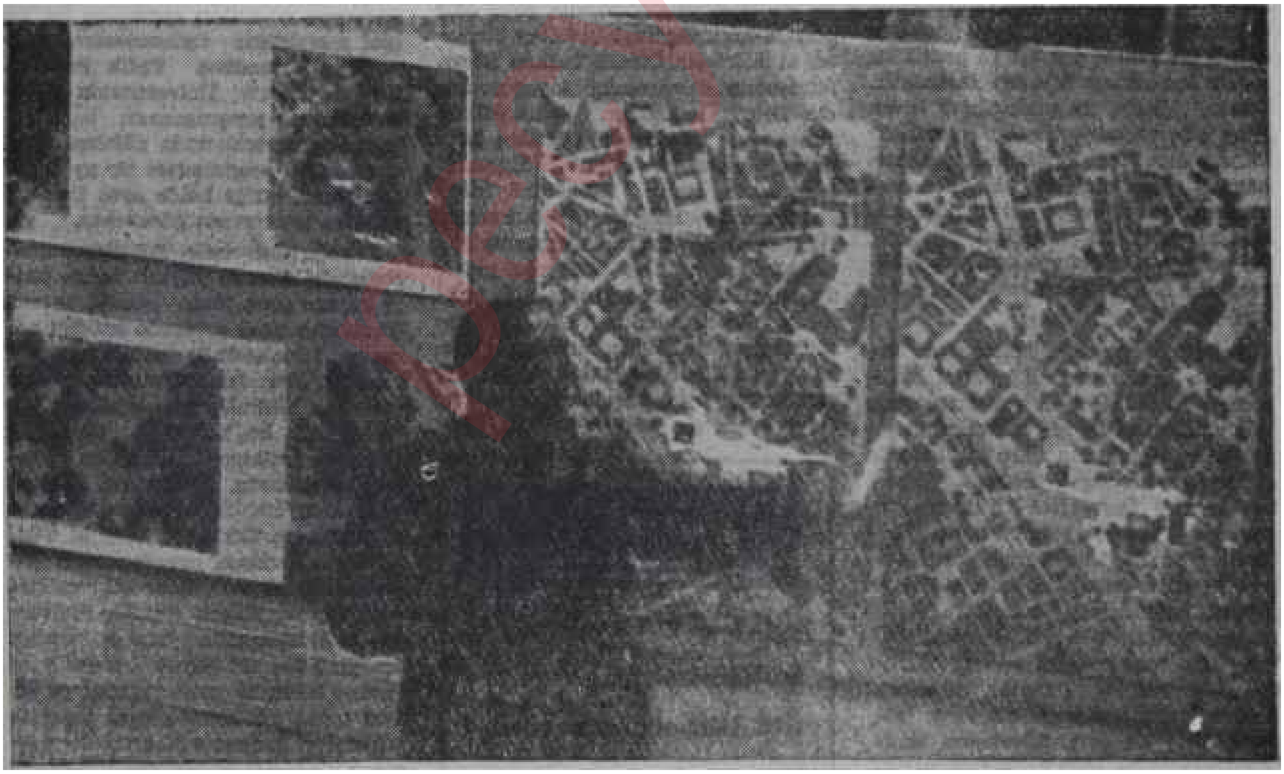
Bitirdiğimiz haftanın başlarında cereyan eden bir hâdise, bizde "ilim, sanat ve teknik adamları" tâbirinin geniş tutulmasının, bin meslekte bin ipi çektikten sonra edinilen parayla bir gazetenin sahipliğini kapanların dahi elifi görünce mertek sanmalarına rağmen bu kategoriye katılmasının ne münasebetsiz neticeler doğurabileceğini gösterdi. Hem de, pek eğlenceli şekilde...

O gün Yeni Sabahın ünlü patronu Sefa Kılıçlıoğlu, yatağından mutlaka ters taraftan kalkmıştı. Tarihi Yassıada duruşmalarındaki bir (Bk: Yassıada Duruşmaları) ifşaatın yapıldığı şuralarda, koyu esmer rengini büsbütün kapatan İtalyan stili üç düğmeli lacivert bir elbise giymiş Kılıçlıoğlu, İstanbulun muhteşem Belediye Sarayının şatafatlı Meclis Salonunda bir toplantıyı takip ediyordu. Konu, Vali ve Belediye Başkanı çift yıldızlı General Refik Tulganın anlattığına göre, îmarzede Hürriyet Meydanının düzenlenmesi için hazırlanan plânı "şehir otoriteleri"nin tenkid ve müzakeresine sunmaktı. Toplantıda Teknik Üniversite temsücileri, Güzel Sanatlar Akademici Müdür ve Muavini ile Mimari ve Heykel Bölümü profesörleri, eski Şehreminlerden Emin Erkul, İller Bankası Temsilcileri, Türkiye Mimarlar Birliği üyeleri, Belediye alâkalıları ve bâzı gazeteciler Kılıçlıoğlu ile Dünyadan Falih Rıfkı Atay, Bedii Faik ve Yeksa Ragıp Önen hazır bulunuyorlardı. Tulgadan sonra töz alan Fen İşleri Müdürü Kurmay Yarbay Turan Ertuğ, "ilim, sanat ve teknik adamları"nın plân hakkmdaki fikirlerini açıklamalarını rica etti. İstanbul Üniversitesinin cerbezeli Rektörü Ord. Prof. Dr. S. S. Onar toplantı başkanlığına getirildikten sonra, plânı hazırlayan Yüksek Mimar Dr. Turgut Cansever mufassal izahat verdi ve yerine geçti.

Onar, söz istiyenleri sorduğu zaman, en öndeki altı şeref koltuğundan Atayın yanındakini kendine lâyık gören Kılıçlıoğlunun konunun alâmeleri dururken İlk olarak, planın raptedildiği beyaz panonun başına yaydan kurtulan ok gibi cesaretle fırladığı görüldü. Kılıçlıoğlu, şimdi Yassıadada ikamet etmekte olan imarcı eski ve düşük ideal arkadaşına yakınlığının verdiği vukufla konuştu. Ne de olsa memleketi baştan başa imar eden üstadla temasları neticesinde birşeyler öğrenmişti. Adam kendisini 00002 numaralı otomobiline bindirip *az* mı gezdirmişti ve Kılıçlıoğlu bu "hamle"leri az mı alkışlamıştı! Menderese "İstanbulun III. Fatihi" diyen Yeni Sabah değil miydi? Efendim, İstanbul Üniversitesinin heybetli antresinin önünden geçen yolun 12,5 metre genişlikte olacağım söyliyen Turgut Bey yanılıyordu. Artık dünyanın hiçbir yerinde, hattâ Şamda bile dar yol kalmamıştı. Trafik bakımından son derece mahzurlu olacaktı. Naçizane teklifi, genişletilmesiydi...

Kılıçlıoğlu konuştukça Meclis Salonundaki tebessümler, kıkırdamalar ve mırıldanmalar artıyordu. Fakat Kılıçlıoğlu kendisine gösterilen saygısızlığın sebebini ancak yarım saat sonra öğrenebildi. Kılıçlıoğlundan sonra da tenkidler yapan "ilim, sanat ve teknik adamları"na cevap vermek üzere plânın başına geçen Canseverin anlattığına göre, Kılıçlıoğlunun gösterdiği 12,5 metre genişliğindeki mahal yol değildi ki... Bu, muhteşem antrenin hemen önünde inşa edilecek, trafikle uzaktan yakından hiçbir alâkası bulunmıyan ve ancak 8 - 9 basamak merdivenle çıkılacak bir terastı!..

Kılıçlıoğlu, eaat 10 da açılan ve 17.30'a kadar süren toplantıyı, 11.15 te terketti, gitti!

Sefa Kılıçlıoğlu imar mütehassısı rolünde
Yağ satarım, bal satarım, ustam öldü ben satarım!

T İ Y A T R O

Ankara

Kara ve Pembe

Devlet Tiyatrosu, Büyük Tiyatroda, "Büyük Jüstinyen"le bu mevsimin beşinci telif eserini verdi.

"Büyük Jüstinyen" Ankara seyircisinin, geçen yıl Küçük Tiyatroda oynanan "Karayar Köprüsü" dramıyla tanımış olduğu Refik Erduratua son piyesidir. Yeni eseri, programda, her ne kadar "piyes, 3 perde, 16 tablo" dye takdim ediliyorsa da, geçen hafta başında verilen, ilk temsili görenler bir trajedi, değilse bile tarihi bir dram karşısında olduklarını derhal farketmişlerdir. Ankarada oynanan ikinci eseri de bir "dram" olduğuna göre Refik Erduranın Ankaralılara hep asık yüzlü, hep karamsar tarafım göstermek istediğine hükmolunabilir. Halbuki onun bir de güleryüzlü, iyimser tarafı vardır ki, bunu da İstanbullulara sakladığı anlaşılıyor. Çünkü "Deli", "Cengiz Hanın Bisikleti", "Bir Kilo Namus" ve bu mevsim başı aylarca afişte kalan "İkinci Baskı" kep İstanbul sahnelerinin -Şehir Tiyatrosu ile Küçük Sahnenin- seyircilerine sunulmuş, onları bol bol güldürmüştür..

"Kara" piyeslerini Ankaraya ayırıp "pembe"lerini İstanbula uygun gördüğü için Refik Erdurana sitem etmeğe kimsenin hakkı yoktur. Ama genç yazar Devlet Tiyatrosuna ve Ankaralılara "kara"ların daha yakıştığını, hele daha "ciddi", daha "önemli" olduğunu sanıyorsa bunda yanıldığım belirtmekte fayda vardır. Bir kere her tiyatroya her seyirciye olduğu gibi Devlet Tiyatrosuna ve Ankaralılara "karanlar kadar "pembeler" de pekâlâ yakışır. Sonra komedinin en as dram kadar "ciddi" ve "önemli" -muhakkak ki daha da güç- bir tarz olduğunu söylemeğe lüzum yoktur. Daha sonra -daha da mukimi- Refik Erduranın kalemi de, "eaprit"si de, bugüne kadar, komedide daha başarılı sonuçlara ulaşmıştır. Bir tiyatro yazarı, mutlaka bir tarzın sanırları içine sıkışıp kalmamalı elbette, ama istidat yolunu çizip belli ettikten sonra onu ille başka yollara koşup zorlamıya da lüzum yoktur.

"Buyük"mü, "Küçük"mü?

Refik Erduran dramdaki ilk denemesi olan "Karayar Köprüsü'nün tenkidden umumiyetle aldığı menfi notu düzeltmek, dram da yazabildiğini göstermek için "Büyük Jüstinyen"! yazmışsa, gayesine varmış sayılmalıdır. Yeni eseri, önceleri sözü edildiği •belki de öyle olsun diye yazıldığıhalde bir trajedi karakterini, trajedide aranan özellikleri taşımamaktadır. Böyle olduğunu yazar herkesten evvel farketmiş olacak ki eserine sadece "piyes" demeyi tercih etmiş. Ama "Büyük Jüstinyen", yazarı ne derse desin, "tarihi dram" nevinin başarılı bir örneği olarak belirmektedir.

"Büyük Jüstinyen"in vakası İstanbıılda geçiyor, ama İstanbulini Konstantinopoliss diye anıldığı ve Doğu Roma İmparatorluğunun merkezi olduğu VL yüzyılda. Piyesin adından da anlaşılacağı gibi, ele alınan, 627 den 565 yılına kadar İmparatorluk etmiş, Vandallarla Persleri yenmiş, Afrikayı, İtalyayı fethetmiş, Ayasofyayı yaptırmış ve ünlü kanunları çıkarmış olan I. Jüstinyenin hayatıdır.

Birinci perdenin ilk bölümünde, "tebdil" gezen imparatorun yeğeni Prese Jüstinyen, devrin güzel fahişesi Teodora ile tanışır. Bu tanışma sokak ortasında, çok bilmiş, kendini körmüş gibi gösteren, dilenci Dorkes'in kurnazca bir tertibidir. Bundan çıkarım sağlamayı düşünmektedir. Teodora yün eğirmekle geçinen, tövbekar dilber rolünü öyle güzel, öyle zekice oynar, güzelliğini ve zekasını Öyle iyi satmasını bilir ki daha o gün prensin sarayına ve gönlüne girmeğe muvaffak olur. Kendisine verilen kıymetli hediyeyi reddetmesi, *gözü* çok daha yukarılarda olduğu içkidir. Nitekim reddedilen bir gerdanlık ona, kısa bir zaman sonra, bir imparatoriçelik kazandıracaktır.

Jüstinyen köylü olduğunu söyler, Öyledir de. Makedonyanın Skople köyünden gelmiştir. Ama tahta çıkmadan önce, yirmi yıl, günlerini ve gecelerim kitaplar arasında geçirmiş, halkın çektiği sefaleti, sıkıntıları yalımdan incelemiş, onun derdine deva olmak istemiş, açlığı gidermeyi, haksızlık kaldırmayı, topraksız köylüye toprak dağıtmayı düşünmüştür. Başbuğ Belisarius'un "kafasıyla kılıcını ona adaması" bu güzel vaatlerin gerçekleşmesi içindir.

Ama dayısı ölüp de tahta çıktıktan sonra Jüstinyeni, çok defa olduğu gibi, başka düşünceler, başka emeller sarmıştır. Büyük olmak, büyült işsler başarmak, ülkeler fethetmek ve adını tarihe kazımak! Bu yüzden kanunlar yalnız yeni vergiler koymak, yeni seferler hazırlamak, yeni anıtlar dikmek için çıkarılacakmış, halk isyan edecekmiş, ne çıkar! Jüstinyen kırbaç soruyla vergi ve asker toplıyaca, itiraz eden ağızlar

Refik Erduran
Başarılı adımlar

yumrukla tıkanacak, isyanlar kanla boğulacaktır.

Jüstinyen bütün bunları yapar, büyük işler de görür: Bütün kuzey Afrika kıyılarına, Mısıra, Küçük Asyaya, Balkanlara, Romaya sahibolur. Vandallar, Alenleri, Ostrogotları, Frankları, Slavları ve Cermenlerı dize getirir. İmparatorluğun altı büyük şehrine Justinyana adım verdirir, imparatorluğun bütün büyük şehirlerindeki kiliselere kendisinin ve Teodoranın mozaik resimlerini yaptırır. Konstantinopolisin en yüksek tepesine muazzam bir heykeli dikilecek, altından büyük, çok büyük bir lâhdi olacaktır!

Büyüklük hırsı, Tanrı adına hükmetmek gururu onu öylesine büyülemiştir' ki vaktiyle sevdiği, arasına karıştığı halkı, hayat arkadaşı yaptığı Teodorayı, kendisine büyük zaferler kazandıran şanlı Belisarltıs'u unutmuş gibidir. Ama Teodoranın vakitsiz ölümü, aklım fikrini perişan etmek pahasına, ona bir takım gerçekleri nihayet hatırlatacaktır, İnsanların sefaleti, köleliği pahasına, kahırla, cebirle, kanla yaratılan büyüklükler, sevgisiz kazanılan şerefler neye yarar? İnsanoğlunu sonunda bekleyen bir çukur ve hiçliktir. Büyük Jüstinyen etrafım hergün biraz daha saran kin, nefret, korku, hastalık ve yalnızlık içinde bu âkibeti dehşetle görür. Son perde kapanırken söylediği sözlerde hâlâ bir gurur, artık inanmadığı bir 'büyüklük gururu vardır. Ama Belisarius, tâ içinde duyduğu ve itiraf edemediği hakikati arkasından bağırır:

JÜSTİNYEN

"Bir olun bakalım, bir olun.
"Bana kim dokunacak? Ben
"İmparatorum. Göğsümde on kat duvar,
"Her parmağımda yüz bin mızrak,
"Omuzumda Tanrının eli var.
"Siz bir olun, ben
"Sarayıma gidiyorum.

BELİSARİUS

"Güle güle, küçük Jüstüıyen!"

Hisseden kıssa.

"Büyük Jüstüıyen", görüldüğü gibi, altında genç insanoğlunun, insan ruhunun bütün büyüklük ve küçüklükleriyle yüze çıktığı bir dram, bir "iktidar" dramı. Refik Erduran bu dramı iğlerken zamanımız "kudretlilerinden çoğunun düştüğü beşeri zaafları da seyirciye hatırlatmış oluyor. Ama ele aldığı olayların, uzaklarda değil, memleketimizdeki benzerleriyle olan yakın ilgisini, hastalığın ortaklaşa taraflarım, daha açık bir şekilde belirtebilir, yüzyıllar öncesinde geçen vakasını samanımıza yaklaştırabilir, ona daha manalı, daha cazip, daha aktüel bir ifade verebilirdi. Tıpkı eski ternaları, olayları işleyen birçok: Batılı yazarın yaptığı gibi.

Refik Erduran bundan kaçınacak, malzemesinin kendisine bol bol verdiği imkânlardan faydalanmasını bilmiyecek bir yazar değildir. O halde "Büyük Jüstinyen"i, alelade seyirci için, çok "indirecte" benzerliklerin sınırı içinde, sadece eski Bizansa ait bir "tarihi dram" kılığı ve çerçevesi içinde bırakmayı neden tercih etmiştir? Belki de piyesini inkılâp günlerinden çok Önce yazıp bitirmiş olduğu için... Ama İnkılâptan sonra eserini hadiselerin kendisine kazandırdığı yeni imkânlar içinde, tekrar ele alabilir, ona geniş bir hürriyet havası içinde, yepyeni, daha "canlı" bir sekil verebilirdi ve bu iş zahmetine de değerdi.

Sahnedeki oyun

"Büyük Jüstinyen"i, Büyük Tiyatroda sahneye koyan Şahap Akalın, Refik Erduranla Hâle Erduranın gözalıcı dekor ve kestümleri içinde, esere havasını, rengini, mânasını ve ağırlığını veren çok ölçülü bir sahne düzeni içinde, en başarılı çalışmalarından birini vermiştir. "Hürrem Sultan" gibi, "Büyük Jüstüıyen" de. bu sayede, Devlet Tiyatrosunun gerçexleştirdiği en başarılı temsillerden biri olarak hatırlanacaktır.

Bellibaşlı rollerden Jüstinyende Kerim Afşar, iman tarafı ile hükümdar tarafı atbaşı giden, biri öbürünü gölgelemeyen çok dengeli bir kompozisyonla muvaffaktı. Hiç şüphesiz sanat hayatının sayılı yaratışlarından birini gerçekleştirdi. Ama keşke bağırdığı sahnelerde tonlarım kaybetmemeye daha çok itina etse, sonlara doğru geçen "lahit" kelimesini de "lââââhit" şeklinde telâffuz etmese, sıcak ve tatlı sesinin kulaklara verdiği zevki bozmasaydı...

Belisarius'da Halûk Kurdoğlu mert, hükümdarına bağlı, yurtsever ve insan tarafı üstün Bizans başbuğunu kudretli olduğu kadar, sevimli kadar mühim olan Teodorada Tijen Par güzel fiziğine çok uygun düşen bir rol bulmuştur. Teodoranın kadın tarafım, cazip bir şekilde, verebiliyor. Ama haris ve yırtıcı tarafım, İmparator üzerindeki tesirinden faydalanmasını bilen kurnaz tarafını, metnin ve rolün kendisine verdiği büyük imkânlara uygun bir kompozisyon anlayış içinde, derinliğine, kudret ve ihtişamla, canlandırdığı pek söylenemez. Diksiyonu da ne yazık ki, böyle bir rol için gerektiği kadar akıcı,

"Büyük Jüstinyen"den bir sahne
Güle güle küçük Jüstinyen

bir çehre ile canlandırmasını bildi. Kanun adamı Tribonian'da Asuman Korad, kurnaz ve toksözlü hazine nazırı Yohanda Oğuz Bora, Hadım komutan Nerses'te Hâşim Hekimoğlu, asalet düşkünü mürabahacı Ulter'de Atillâ Eldem, suikastçı Drago'da Erol Amaç, canlandırdıkları tiplere vermeğe muvaffak oldukları inandırıcı ve ifadeli oyunlarıyla. dikkati çektiler.

Kadın rollerine gelince: Jüstinyen ahenkli değil - sıcak ve tatlı bir sesi olduğu halde--.

Dilenci Dorkes'te Melek Tartan pitoresk bir tip çiziyor, Silviya'ya Tomris Oğuzalp, Dio'ya da Gülsen Alnıaçık temiz ifadeler veriyorlar. Hele Tomrisin Teodoraya, başnedime yaptığı oda hizmetçisine istemeye istemeye diz çöktüğü ve karşı kıyıya gönderildikleri sahnelerdeki sessiz oyunu, bakışlarında okunan nefret ve korku gerçekten canlı ve güzel.

SİNEMA

Türkiye

Sinema Ahlâk Yasası

Hadise, geçen hafta perşembe günü patlak verdi. Teni Taksim sinemasından sonra, son iki yıldır Beyoğlunda ısrarla yerli film gösteren Lüks sinemasına, kendi hesabına yaptığı filmlerle adım rejisöre çıkartan Hulki Esnerin "İlk Aşk"ı takılmıştı. Daha önce yine aynı rejisörün bir başka filmi -"Aralan Yavrusu"- de ayni sinemada gösterilmişti ama, bu filmin "İlk Aşk" kadar ne seyircinin ve ne de sinema tenkitçilerinin ilgisini üzerine çektiği pek iddia edilemezdi, "İlk Aşk"ı seyredenler, film ilerledikçe bunu bir başka zaman ve bir başka yerde görüp görmedikleri konusunda bir tereddüt geçirdiler. Hafızalarımı zorlayanlar ise, "tik Aşk"ın geçen yıl Beyoğlu sinemalarında gösterilen rejisör Leo Mac Carey'in "An Affair to Remember-Unutamadığım Aşk"ınm baştan aşağıya bir yerli kopyası olduğunu hatırlayıverdiler. Asıl kızılca kıyamet de bu "hatırlayıverme"den sonra koptu. Tenkitçiler haklı olarak bu "Sinema aktarmasının nasıl olup da bu kadar büyük bir pervasızlıkla yapılabüdiği sorusunu rejisör ve prodüktör Hulki Sanere yönelttiler ama, rejisör Saner, herhangi bir karşılık vermektense susmayı tercih etti.

Buhrana karşı

Hulki Saner hâdisesi, epeyi bir zamandır hazırlık safhasında olan, sonra da hazırlayıcılarının çekmecelerinde tozlanmaya bırakılan "Sinema Ahlak Yasası"nın yeniden ortaya çıkarılıp üzerinde konuşulmasına sebep oldu. Basın Ahlâk Yasasından İlham alınarak düzenlenen "Sinema Ahlâk Tasası" hazırlayıcılarına -bir sinema tenkitçisi, bir sinemasever hukukçu ve iki de rejisörgöre, sinemamızdaki ahlâk enflâsyonunu önlemeye çalışacak ve 27 Mayıstan sonra filmcilere rahat bir soluk aldırması beklenirken daha da sık boğaz eden sansür kuruluna hiç olmazsa iyi niyet yönünden yardımcı olacaktı. Hazırlayıcılar, karşılaşılması mümkün bütün güçlükleri *göz* önünde bulundurmuşlardı. "Sinema Ahlak Yasası"yla Türk sinemasının noksanlarını gidererek uluslararası sinema sanatı ile arasındaki farkı kapatmasının ve demokratik bir düzen içinde gelişmesinin kendi kendini kontrol etmekle Bağlıyacağı imkanlarla gerçekleşebileceğine inanıyorlardı. Bunun için de bir ahlak yasası ve bu ahlâk yasasını yürütecek -Basın Ahlâk Tasasında olduğu gibi bir Basın Şeref Divanı yerine -bir Sinema Denetleme Kurulu düzenlenmişti. Bu Denetleme Kurulunda barodan, basından, üniversiteden, vilâyetten, mitil eğitimden ve belediyeden seçilecek veya hemen istenecek üyeler bulunacak ve üyeler iki yıl süreyle kurulda vazife alacaklardı.

Kurulun görevi

Sinema Ahlâk Yasasım hazırlayanlar, her şeyden önce Türk sinemasının içinde bulunduğu bugünkü keşmekeşi gözönünde tutmuşlardır. Yasa, bu keşmekeşi önleyebilecek midir? Bunun için şimdiden kesin birşey söylemek imkânsızdır. Fakat prodüktörler ve sanatçılar tarafından iyi karşılanır ve kabul edilirse, elbette bir takım faydalar sağlayacaktır. Bugün Türk sinemasını etlerinde tutanlar iyi batı filmlerini kendilerine örnek alamamaktadırlar. Getirticiler, festivallerde başarı kazanmış filmleri, iş yapmaz düşüncesiyle almaktan kaçınmaktadırlar. Meselâ. adı dillerde dolaşan,. girdiği festivallerde arka arkaya armağanlar kazanan bir Satyajit Ray, ancak Hindistan Kültür Ataşeliğindekilerln gayretkeşliğinin yüzü suyu hürmetine yurdumuza getirilmiş ve sinemaya yakın ilgi duyanların toplandıkları bir iki salonda seyirci karşısına çıkabilmiştir. Gösterilen 16 mm. lik kopyanın yerine 1000 dolar gibi ucuz bir fiyata satılığa çıkarılsa 35 mm. lik kopyası, iş yapmaz korkusundan bir türlü alıcı bulamamış, gümrüklerde uzun bir sure yattıktan sonra gerisin geri yollanmıştır. Tenkitçilerin baskısına dayanamayıp getirtilen De Sica'nın bir "Bisiklet Hırsızları", Antonioni'nin bir "Le Amiche-Kadınlar Arasında" sı, Truffaut'nun "400 Darbe"sinin yerlerine yenilerinin getirileceği şüphelidir. Adı geçen filmler alışılmışın dışında olduklarından normal seyirciyi tatmin etmemiş ve dolayısıyla da iş yapmamıştır. Sinema Ahlâk Yasası bu çeşit yabancı filmlerle, sinemamla için ileri bir adım sayılacak yenileşme hareketine katılan filmler için, ilgililerden vergi indirimi alma yolunda da çalışacaktır. Bu çeşit yenileşmeye katılan filmlerden mesela Osman Sedenin "Düşman Yolları Kesti"si, Atıf Yılmazın "Bu Vatanın Çocukları", "Karacaoğlanın Kara Sevdası" ve "Suçlu"su, yerli filmleri yerli film yapan iş unsurlarına yer vermediği ve tâvize yanaşmadığı için ne seyirci ve ne de sinemacılar tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Yasanın 9. maddesinin o fıkrası bunları düşünerek hazırlanmıştır ve "Sinema Denetleme Kurulu incelediği filmlerden sinema estetiğine en uygun olanlarla eğitici ve öğretici filmleri tesbit eder ye bunların vergi indiriminden faydalanmaları için ilgili resmi makamlar nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunur" demektedir.

Çetin Karamanbey
Bir hazırlayıcı

Yanlış İşleyen bir sistem

Türk sinemasında gerçi başlangıçtan beri öğretici ve eğitici filmlere tanınan bir vergi indirimi yok değildi. Var olmasına vardı ama, yanlış işliyordu. Meselâ tarihi olmaktan çok geçmişimizi gülünçleştiren ve gücümüzün dışında çevrilmiş bâzı uydurma tarihi filmlerimizle, son iki yılın modası çocuk filmlerimiz "eğitici ve öğretici" görülerek vergi İndirimine tâbi tutulmuşlardır. Sırılsıklam bir melodram havasında götürülen, her türlü yerli film trükleriyle doldurulan ve üstelik örnek bir çocuk yerine baştan aşağıya muzır ve yazamaz bir çocuğun ters serüvenlerini hikâye eden "Ayşecik" filmleri» nasıl olur da "öğretici ve öğretici" görülür ve okul çocuklarına tavsiye edilebilirdi, burası şimdiye kadar anyılmamıştır. "Ayşecik", ne okul çağındaki ve ne de ondan küçük çocuklar için "öğretici ve eğitici" bir yanı olan filmdir. Bu vergi indirimi, zaten seyircinin ilgisini çekmiş ve bol para kazanması mümkün prodüktöre daha da çok kazanması için kapıları ardına kadar açmaktan başka ne olbilir? Üstelik, aslında bir çıkmaza giren sinemamızı yeni bir modaya sürükleyerek, kişiliğini bulma yolundan uzaklaştırmaya yaramış-

tır. Çocuk kahramanların filmlerine seyircinin gösterdiği olağan dışı ilgi, üzerine bir de vergi indirimi avantajı eklenince geride kalan prodüktörlerin ağızlarının suyunun akmasına sebep olmuş, aralarında zararlı rekabetlere yol açmış ve tutunmuş bir çocuk yıldızın fiyatım 150 bin lira gibi astronomik rakamlara yükseltmiştir. Öte yandan İyi niyetle çevrilmiş filmler uyanılmaz uykulara yatmışlardır. Bir yandan seyircinin ilgisizliği, bir yandan herhangi bir vergi indirimiyle teşvikten uzak kalış, prodüktörün bu çeşitten bir ikinci film yapma hevesini kırmıştır. Bir para koyucu olarak burada prodüktör haksız sayılamaz. O üzerine düşeni yapmış fakat yıllar yık Arap, İtalyan ve kötü Hint filmleriyle zevkleri kötürümleştirilmiş Anadolu seyircisi, yeni olana karşı hiç bir tepki göstermemiştir. Bu üç ülke sinemasının dışında, kalıplaşmış ve en aşağı onlar kadar kötü Hollywood ürünü filmlerin de rolü büyüktür.

Çalışma şekli

Sineama Denetleme Kurulu aynı zamanda sansüre gönderilecek senaryoları da incelemek görevini üzerine alacaktır. Film haline getirilmesinde bir mahzur görmediği senaryoları sansüre gönderecek, bu evsafa Uygun olmıyanları da gerekçeli bir raporla geri çevirecektir. Denetleme Korulu, burada tam Ur kendi kendini kontrol etme durumuna girmektedir. Kurul, herşeyden önce üye yapıcı ve sanatçılarına yardımcı olmak amacım güttüğünden, geri çevrilen senaryolardaki aksaklıkları raporunda belirterek, bu senaryoların Sansür Kurulunda doğrudan doğruya geri çevrilmesini de böylelikle önlemiş olacaktır. Denetleme Kurulundan müspet kararla çıkan senaryoların sansüre gidecek nüshasına Kurulun bir onay raporu eklenecek ve sansür için de iş, giderek kolaylaşmış olacaktır. Filmlere de aynı işlem uygulanacaktır. Kurul, aynı zamanda üye yapıcı ve sanatçılarına mahzurlu görülen herhangi Ur senaryo, ya da film üzerine karşılıklı tartışma hakkım da tanımaktadır. Kurulun filmde, ya da senaryoda değişiklik yapılmasını İstediği durumlarda, senaryocusu, yapıcı ve rejisörü isterlerse, kurul üyelerine film hakkında bilgi verebilirler. Bu karşılıklı toplantıdan sonra verilecek Denetleme Kurala kararları ise, kesindir.

Sinema Denetleme Kurulunun tescilini aldıktan sonra sansüre giden senaryo ve filmlerin sansür tarafından reddi halinde kurulca, ilgili makamlar nezdinde sansür kararıma iptali için teşebbüslerde bulunulabilecek, film, ya da senaryo sahibine her türlü hukuki yardım sağlanabilecektir.

, Kurul ayrıca başka çalışmalarda da bulunacaktır. Bunların başında, yurdumuzda ikinci defa denenen vs bir yıl yapılıp sonradan vazgeçilen yılın armağanlarını yeniden düzenleme işi gelmektedir. Bu çeşit yarışmaların hem değişik seyirciye Türk filmlerini verme ve hem de iyi filmler üzerine ilgiyi çekme bakımından fayda yaratacağında şüphe yoktur. '

Filmler

"Bir yaz macerası"

1949 da "A Letter to Three Wiwes -Üç Kadına Bir Mektup" ve 1950 de de "All About Eve - Perde Açılıyor"la en iyi reji ve senaryo armağanı "Oscar"larmı kazanan Joseph L. Mankiewicz'in yeni filmi, 1953 yılındaki Shakespeareli "Julis Caesar"-dan sonra ikinci tiyatro-sinema denemesidir. "Suddenly, Last Summer-Bir Yaz Macerası", ünlü çağdaş tiyatro yazarı Tecınessee Williams'ın aynı adlı oyunundan alınmıştır. Bu, Anderson'ın "Tea And Sympaty"sinden daha cesur bir denemedir ve Mankiewicz, Minelli'den daha gerçekçi bir tutumla Williams'ın oyununu sinemaya uygulamıştır.

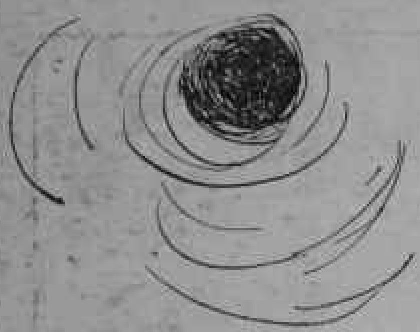
Montgomery Clift
İyi oyuncu

"Suddenly, Last Summer-Bir Yaz Macerası", oyun ve film boyunca görülmeyen fakat asıl ağırlık noktasını üzerinde toplayan Sebastian ile annesi Mrs. Venable -Katherlne Hepbum- ve yeğeni Catherine Holly'mn -Ellzabeth Taylor- üçlü hikâyesini anlatıyor. Aristokrat bir şair olan Sebastian, ahlak dışı zevklerini tatmin edebilmek yolunda, önce annesini erkeklere karşı yem olarak kullanıyor. Yılların yıprattığı Mrs. Venable, görevini lâyıkıyle yerine getiremez ve» erkeklerin ilgisini çekemez bir duruma düşünce Sebastian, bu kere de genç ve güzel yeğeni Catherine'i aynı işle görevlendiriyor. Yem olarak kullandığı yeğenine şeffaf mayolar giydiriyor, plajlara götürüyor ve çevresine dilediği kadar erkeği topluyor. Bundan sonra» Sebastian için son derece kolaydır. Tekrarlamalar ve yeme bir türlü ulaşılamama, Catherine'in çevresine toplanmış erkekler topluluğunu sonunda çileden çıkarıyor ve yeğeninin gözü önünde Sebastian'ı linç ediyorlar. Bir başına geriye dönen Catherine durumu ve trajik ölümü Mrs. Venable'a anlatıyor, hikâyenin çevreye yayılıp toplum düzeni içindeki yerinin sarsılmaması için ana Venable, Catherine'i delilikle suçluyor ye tımarhaneye göndertiyor. Yan uzlaştırıcı ve gerçeğe ışık tutucu doktor Cukrovvicz'in -Montgomery Clift- rolü de buradan başlıyor.

Mankiewicz; Tennessee Williamsın oyununu, onun ortaya koyduğu gerçeklere uygun bir düzenle -sansürü de, sinemanın büyük yayılma ve etki gücünü de düşünerek- sinemaya aktarıyor. Yalnız "Julius Caesar"da gözüpeklikle giriştiği Shakespeare'den sinema tiyatrosu denemesini, bu kez, biraz daha sinemaya yatkın olarak sürdürüyor. Kamerasını tiyatronun dar alanının dışına pek seyrek çıkarıyor, fakat bu arada Katharine Hepburn'ün, Montgomery Clift'in, Elizabeth Taylor'ın ve Mercedes McCambridge'in usta oyunlarına geniş yer vermeyi de unutmuyor. "Bir Yaz Mâcerası"nın en önemli yanlarından biri de sondaki bölümlerdir. Mankiewicz, asıl sinemacı yönünü, kadrin sağ yanına yerleştirdiği Elizabeth Taylor'un yakın yûztt ile soluna düşürdüğü boşlukta anlatılan geriye dönüş hikâyesinde gösteriyor. "Bir Yaz Macerası", Sebastian'ı ne kötüleyen. ne açındıran bir film. Williams ve Mankievvicz yalnızca bu çürümüş, fosilleşmiş kişileri bir çeçit "teşhir" ediyorlar.

BANKAYA YATIRILMAYIP EVDE SAKLANAN TASARRUFLAR

işlenmiyen... çorak araziye benzer

Türkiye İŞ Bankasına emanet edilen tasarruflar ise % 6,5'a kadar faiz getirir... ayrıca senenin en zengin ikramiyelerini kazandırabilir. 9 Milyon lira tutarındaki 1961 İkramiye Plânının 7 milyonu henüz talihlilerini bekliyor. Yılın ikinci çekilişine katılabilmek için tasarruflarınızı 7 Nisan akşamına kadar Türkiye İŞ Bankasında toplayınız.

İŞ BANKASI, EN FAZLA İKRAMİYE VEREN BANKADIR

Vadesiz hesaplarda her 200 liraya, vadeli hesaplarda her 100 liraya ayrı bir kur'a numarası verilir. Kur'a numaralarınızı keşidelerden 15 gün evvel hesabınızın bulunduğu şubeden öğrenebilirsiniz.

* son para yatırma tarihi: 7 NİSAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

* 7 Haziranda:

15

APARTMAN DAİRESİ

1 adet 100.000 TL
25 adet 5.000 TL
25 adet 1.000 TL

ve 1800 adet çeşitli para ikramiyeleri